

БИБЛИОТЕКАРСТВО

ВОЛУМЕН 23 (2005) • БР. 1 • СКОПЈЕ 2005

ISSN 1409-9357

МАТОРИ
ТА
АНГЛИЈА
ПЕЧАЛУ

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО НА МАКЕДОНИЈА

Почитувани,

Водени од финансисите можности на БДМ, а со цел за доближување до меѓународните препораки за обликување научно-стручни списанија, Извршниот одбор и Издавачкиот совет на БДМ одлучија да воведат промени во техничкиот изглед на „Библиотекарство“.

Притоа, списанието да ја задржи неодамна воведената фреквентност од излегување два пати годишно.

Едновремено, Издавачкиот совет, од своја страна, направи обид за замена на шаблонската поделба на рубрики со реално постоечка, диктирана од содржинската исполнетост на Списанието.

И во оваа прилика, Редакцијата на „Библиотекарство“ ги повикува членовите на БДМ и неговите почитувачи на творечка соработка во име на развојот на библиотечната дејност што е дел на општата демократизација на едно општество.

Од Редакцијата

СОДРЖИНА

АКТУЕЛНО

Зорка Чекичевска – Новиот Закон за библиотеки и Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје04

ОД АВТОРСКАТА ПАПКА НА...

Проф. д-р Гордана Стокиќ – Општествената одговорност на библиотеките: библиотекарството во Србија во транзиција 08

Проф. д-р Гордана Стокиќ – Стратегискиот менаџмент во библиотеките 12

ТЕОРИЈА НА БИБЛИОТЕКАРСТВОТО

д-р Славица Николовска, д-р Оливер Илиев – Компјутеризација на архивите 19

Александар Стипчевик – Цензура во библиотеките, заклучни разгледувања 33

БИБЛИОТЕКАРСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Владимир Кочовски – Националната установа Библиотека „Кочо Рацин“, Тетово: од читалиште до библиотека37

Тања Гошева – Општинската матична библиотека „Благој Јанков Мучето“, Струмица, денес..... 41

ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО. БИБЛИОТЕЧНИ И ФОНОТЕЧНИ ДОБРА

Зорка Чекичевска, Ники Јовановиќ, Елени Новаковска, Зорица Јаковлевска-Спировска – Предлог текстови на подзаконските акти (правилници) по Законот за заштита на културното наследство 43

ДОКУМЕНТИ

Koичиро Мацура – Порака на Генералниот директор на УНЕСКО по повод Светскиот ден на книгата и авторското право 2005 год 55
 д-р *Горан Стефановски* – Македонска порака по повод Светскиот ден на книгата и авторското право 2005 год 56

**БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО
НА МАКЕДОНИЈА**

Зорка Чекичевска – Проекти 2005 год.: Подготовка на подзаконски акти по Законот за библиотеки 57

КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

м-р *Виолета Мартиновска* – Свети Наум Охридски: оригинален средновековен поет, химнограф 59

Summaries 67

C O N T E N T S**NEWS**

Zorka Cekicevska – The New Law on Libraries and the National and University Library “St. Kliment Ohridski” – Skopje 04

FROM THE AUTHOR’S FILES ...

Prof. d-r *Gordana Stokic* – The Social Responsibility of Libraries: Librarianship in Serbia in Transition..... 08

Prof. d-r *Gordana Stokic* – Strategic Mangement in Libraries 12

На насловната страница: Запис на глаголица, столб на манастирот Св. Архангел Михаил, Варош, Прилеп (ф: И. Исаковски)

THEORY OF LIBRARIANSHIP

d-r Slavica Nikolovska, d-r Oliver Iliev – Computerisation of Archives..... 19
Aleksandar Stipcevic – Censorship in Libraries: Concluding Consideration 33

**LIBRARIANSHIP IN THE
REPUBLIC OF MACEDONIA**

Vladimir Kocovski – National Institution Library “Koco Racin”, Tetovo: from Reading Room to the Library..... 37

Tanja Goseva – Municipal and Cental Library “Blagoj Jankov Muceto”, Strumica, today 41

**PROTECTION OF CULTURAL
HERITAGE. LIBRARY AND
PHONOGRAPH GOODS**

Zorka Cekicevska, Niki Jovanovic, Eleni Novakovska, Zorica Jakovlevska-Spirovska – Draft Regulationes arising a Law on Protection of Cultural Heritage (parts)..... 43

DOCUMENTS

Koичиро Macura – On the Occasion of the World Book and Copyright Day 2005: Message of UNESCO General Director 55

d-r Goran Stefanovski – On the Occasion of the World Book and Copyright Day 2005: Macedonian Message..... 56

**MACEDONIAN
LIBRARY ASSOCIATION**

Zorka Cekicevska – Projects 2005: Preparation of Drafts Regulations arising of Law on Libraries ..57

CULTURE AND ART

m-r Violeta Martinovska – Saint Naum Ohridski: original medieval poet, hymnograph..... 59

Донесувањето Закон за библиотеки
(„Службен весник на РМ“ бр. 66/01.10.2004)

УДК 027.54:340.13(497.7)(049.3)

НОВИОТ ЗАКОН ЗА БИБЛИОТЕКИ И НАЦИОНАЛНАТА И УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – СКОПЈЕ

Дипл. прав. Зорка Чекичевска,
виш библиотекар
Национална установа
Универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

Како след на искажаното мислење за новините на Законот за библиотеки врз дејствувањето на овој јавен сервис („Библиотекарство“, вол. 22 (2004), бр. 2), овде е направен обид за анализа на посебните законски одредби резервирани само за Националната библиотека, единствена по своите функции во секоја држава.

Искажаните оценки за законските норми ги имплицираат меѓународно прифатените стандарди во регулирањето и функционирањето на овој вид библиотеки.

Клучни зборови: Национална библиотека, Македонија, Законодавство, Осврти

Вовед

Припадноста на библиотечната дејност како култура на заштитата на културното наследство го детерминира постапувањето на законодавецот при нејзиното регулирање. Оттука, со Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија“ бр. 20/04) државата искажала интерес од принципиелно, идентично функционирање на одредени прашања заеднички за заштитата¹, а посебностите ги препуштила на регулирање на специјални закони. Токму таков е и Законот за

1. Тоа, особено, се однесува на определувањето на книжните добра како вид културно наследство, нивниот вкупен третман како заштитени добра во сите фази и постапувања: од евиденција до управно-правна и непосредна заштита како и режим на користење. Но, и прашања на организацијата на заштитата и на аспектите на потребните човечки ресурси.

Тоа, едновременно, значи дека овој Закон регулира и дел од дејностите на библиотеките како претпоставени иматели на најголемиот број библиотечни добра.

библиотеките („Службен весник на Република Македонија“ бр. 66/04).

Прашањето за функционирањето на национална библиотека како сегмент на библиотечната дејност е интерес од врвен приоритет за секоја држава. Сосема разбирливо, станува збор за институција која го менаџира книжното културно наследство, делумно старото, а целосно – тековното изразено како национална книжна продукција.

Само по себе, тоа имплицира и идентичност на законодавните (правните) решенија на државите при организирање национални библиотеки. И, уште, за овој сегмент на библиотечната дејност постигнат е највисок степен на хармонизација на глобално ниво на одделните државни пристапи кон функционирањето на овој вид библиотеки.

Македонскиот правен систем односно Законот за библиотеки, за жал, не ја употреби, на најдобар можен начин, ваквата олеснувачка и меѓународно верификувана состојба со регулирањето на националните библиотеки, лишувајќи го законскиот текст од консеквентност и внесувајќи нејаснотии за материја за која ни една држава (култура) нема дилеми. Зошто?

Националната библиотека на Република Македонија²

Замената на дисторзираното државно уредување на федерална единица со ново на самостојна држава по 1991 год. и долгогодишното транзитирање на сопственичките односи во, доминантно, приватни и пазарни, неретко, се одвиваа(ат) низ коегзистирање на остатоците од старите, декларативно напуштени и новите, заговорени и зародени, но нефинализирани процеси.

Во таква состојба, како резултат на објективните околности или на свесна одлука, сеедно, а во услови на постоење многу други потешкотии (државно-правни, економски, социјални, политички, воени, психолошки и др.), самостојната македонска држава се определи за задржување на заетата организационската библиотечна инфраструктура и нејзино издигнување на национално ниво. На тој начин, таа воведо и, во голем обем, спроведо егалитаризирање на дејствувањето, алиментирањето, развојот односно вкупниот третман и значење на јавните (тогаш

2. Заради општ контекст со библиотечната дејност кај нас и, посебно, со реченото за националната библиотека, види: Зорка Чекичевска: Новото во новиот Закон за библиотеки. Во: Библиотекарство. Вол. 22 (2004), бр.2, стр. 7-16.

народни) библиотеки.

Издржувањето на целокупната јавна библиотечна дејност од страна на централниот буџет егзистираше се до средината на 2005 год. кога, најголем дел од јавните библиотеки, беа пренесени во надлежност на локалната власт.

На процесот на реализирање (исполнување) на локалната власт со надлежности свој придонес има и донесувањето новиот Закон за библиотеки.

Сепак, долгогодишната егалитаризацијата на библиотеките како постапување на државата продуцираше последици кои можат да се видат дури и во ракописот, ракурсот на новиот Закон. Како резултат на изгубената мерка за приоритети во јавното библиотечно дело, Законот покажува исклучителна грижа за некои сегменти на функционирањето на локалните библиотеки (раководењето) наспроти извесната леснотија во регулирањето на Националната библиотека.³ Така, законскиот приод кон оваа Библиотека го карактеризираат недоречености, непрецизности, несовремени формулации, празни флоскули и некорисни воопштувања. Но, и неверојатна инерција на нормирањето на овој вид библиотека во однос на претходниот Закон за библиотечна дејност⁴ направен во друг систем на државно управување (федерација) и поинакво општествено уредување (социјализам).

Парадоксално, соништонеоправдано, новиот Закон за библиотеки не содржи член(ови), а уште помалку глава, насловен(и) „Национална библиотека“! Напротив, одредбите за ваквиот вид библиотека се поместени во членовите 16-17 насловени со „Матична библиотека“!⁵ За

3. Овде нема да го коментираме номотехничкиот начин на преземањето на основачките права на Народната (Националната) и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ Скопје со подзаконски акт на Владата на Република Македонија. А, се работи за институција чиј основач, почнувајќи од 1944 год. до донесувањето на Одлуката на Владата за утврдување мрежата на националните установи од областа на културата („Службен весник на РМ“ бр. 84/03), бил законодавниот дом. Оставајќи ја настрана правната издржаност на таа постапка, со Одлуката изостана, дури, и должната почит кон историјата и традицијата!

4. Објавен во „Службен весник на СРМ“ бр. 17/74 и измените заклучно со бр.12/93.

5. Можеби законодавецот, иако не сосема доследно, се влијаел од пропишаното во Законот за заштита на културното наследство во кој членот 152, кој ги регулира надлежностите на Националната и универзитетска библиотека во доменот на заштита на библиотечните добра, е насловен „Матична библиотечна установа“.

Но, таквиот приод во овој законски текст, се чини, е направен заради: вкупниот принципиелен фон на Законот за заштита на културното наследство применет во сите потесни дејности на заштитата преку утврдување потреба од таква надлежност; неизричноста на употребениот термин како најшироко (при)менлив и, најважно, доделувањето на функцијата м а т и ч н а

разлика од кај нас, во некои други држави, оваа материја се регулира дури и со посебен правен акт согласно тамошниот правен систем!

Оставајќи ја настрана архаичноста на терминот „матична“ и неговата проблематична оовремена исполнетост со содржина (покрај други и секаде идентично разбирливи термини), основната поента на ваквото законско решение, е тоа што државата го промовира својот интерес на преференција на матична библиотека или матичност во библиотечната дејност наспроти националната. И, уште повеќе, текстот на членот 17 од Законот многу сериозно го минимизира значењето на националната библиотека кога пропишува: „Заради унапредување и координација на работата на библиотеките на територијата на Република Македонија со овој и со Законот за заштита на културното наследство, како централна национална библиотека со матична функција се определува националната установа „Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје (во натамошниот текст: матична библиотека)“. Следствено, и независно од реченото во членот 18, произлегува дека националната библиотека постои заради унапредување и координација на библиотеките, нешто што е иманентно на чисто матична библиотека. Напротив, мотивите и целите на дејствување на една национална библиотека се сосема други, нималку налик на овде речените! Во истиот член, уште, се сугерира дека оваа Библиотека е „централна национална“, небаре постои некоја друга обична, само национална или некои други обични, само национални наспроти централната!? Од каде ли е извлечена и што би требало да значи оваа тафтологична кованица „централна национална библиотека“?

Конфузијата на одредбите продолжува и во следниот 18-ти член во обид да се регулира националната, но со фаворизирање на надлежностите на матична библиотека. Едноставно, за неверување!

Самиот член е насловен „Работење на матичната библиотека“ што, заедно со ставот 1, сугерира дека покрај вршењето работи на матичност во библиотекарството на државно ниво како првенствена обврска, матичната библиотека врши и работи на национална библиотека.

Иако, редоследот на излагање (набележување) на нештата, не секогаш, мора да е рангирање по важност, сепак, стореното со надлежностите на Националната и универзитетска

установа за заштита на библиотечните добра на, веќе, установената Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ Скопје (член 152, став 1).

библиотека евидентно ги фаворизира тие што ја сочинуваат матичната дејност. Уште повеќе, кога Законот организациски лоцира одредена надлежност/обврска, тој го користи терминот „матична библиотека“ на зависно дали станува збор за токму таква или надлежност својствена само за национална библиотека. Впрочем, основната интонацијата на Законот е матичната функција или таквата библиотека, сеедно.

Со оглед на претходно реченото, можеби, ќе се чини ситничавост, но, ако се проследат надлежностите на „матичната библиотека“ од членот 18 кои припаѓаат на национална (точките 3, 6, 7, 9, 10, 12-18), се забележува непресизност и нецелосност во формулациите, испуштање, минимизирање, воопштување или повторување со други прописи, што, на некој начин, ја оштетува Националната библиотека. На пример:

➤ Законот не пропишува обврска на Националната библиотека да комплетира, чува, обработува, информира и овозможува користење на библиотечен материјал селектиран како национален фонд – нешто што е особено значајна должност и гордост на секоја таква библиотека односно држава.

➤ Точката 3 содржи обврска од прибирање ... итн. на библиотечен материјал кој се однесува на Македонија, но, не „и на македонски јазик и од македонци“ објавен каде било во светот. Тоа значи дека библиотечниот материјал дефиниран како „Македоника“ се редуцира односно ќе се селектира само по тематска основа, а не и по основа на јазик и национална припадност. (Патем, и досега, тој фонд и библиографија го имаше пошироко објаснетиот опфат.)

➤ Авторството на библиографиите се изразува со терминот „составува“, а не „изработува“ како што стои во точката 6.

➤ Точката 13 содржи многу значајни дејности групно искажани, веројатно, по претпоставка дека упатуваат на меѓународна соработка или обврски. Тоа не е точно. Напротив, станува збор за многу „национални задачи“, а кои се дел од меѓународни системи и како такви и треба и да се означат (Агенцијата за ISBN (меѓународниот стандарден број на книгата) и Центарот на ISSN (меѓународниот број на сериските публикации) на Република Македонија). Тие две надлежности на Националната библиотека немаат врска со каталогизацијата на извор или во публикација (CIP запис) која, би трбало, да е во посебна точка.

➤ Се чини дека „водењето централни каталози на библиотечен материјал“ како посебно издвоена дејност на националната библиотека

во точка 16, во услови на постоење заедничка библиографска база (единствен библиотечно-информациски систем) е непотребно односно идентично со одредбите за создавањето таков систем.

➤ Одредбата од точка 17 за библиотечно-библиографски третман на докторските дисертации и магистерските трудови е, исто така, непотребна заради повторувањето со повеќе одредби од овој Закон (за определување библиотечен материјал, обработка, размена и сл. односно членовите 2, 16, 18 точка 18). Во принцип, издвојување од ваков тип може да се направи за различни видови библиотечен материјал.

(Мешавината на мисли и непотребната дескриптивност од точката 17 можело да се избегне, а целосно изрази суштината само со формулацијата „врши функција на национален реферален центар“. Во прилог на предложена формулација оди и фактот дека со набележаното во Законот, не се исцрпува дејноста на еден таков центар, или, можеби, и тој се редуцира! И, уште, назначениот третман на тој вид (полу)публикации е иманентен и на функцијата универзитетска библиотека, а не исклучиво на реферален центар!)

Независно од ваквите конкретизации, но, сепак, не изумувајќи ги, овде мора да се истакне една друга дикција на Законот со леснотија задржана од претходните вакви закони. Таа делува бескорисно и криво насадена во современото и, во изменети околности, функционирање на правниот систем.

Станува збор за релацијата на функционирањето на локалната власт и библиотечната дејност. Таква дисонантност е присутна и во релациите со библиотечната дејност како сегмент на други општествени дејности/системи (образование, наука, стопанство, и сл.). Така, на многу места, Законот содржи одредби кои донесуваат или сакаат да воведат некаква општост и кохезивност во работењето на сите видови библиотеки односно насочуваат, координираат, помагаат, а некаде и обврзуваат на соработка или постапување (членките на единствениот библиотечно-информациски систем, едукацијата, па и матичноста), а што би требало да биде водено од Националната библиотека. Притоа, се чини превидена состојбата дека библиотеките на кои им се упатени таквите одредби, во најголем дел, се во надлежност на локалната власт или на некој друг систем (образование, наука и сл.). Тоа значи дека функционираат во меѓусебно многу различни услови и правила (статусни, материјални) што ќе произведе различни резултати наспроти очекуваниот, со приближна иден-

тичност, квалитет на практикување на библиотекарството. Законодавецот се потрудил детално да го нормира раководењето и управувањето на локлните библиотеки, но, не особено, и суштината на остварувањето правото на информирање (преку или во библиотека) на жителите упатени на користење локални библиотеки. Така, Законот не може да се пофали со осмислени и конзистентни инструменти кои ќе овозможат остварување на добрите намери и цели (функционирање на библиотеките во единствен библиотечно-информациски систем, на пр.). Такви механизми, сигурно не може да бидат „меѓусебни договори“, координација, стандардизирање, укажување, иницирање и сл. кои Законот ги нуди, но без казнен систем како последица за неисполнување на одредено постапување. Сето тоа ја прави немоќна Националната библиотека задолжена за токму такви дејности.

И, конечно, се чини оправдан заклучокот дека Националната библиотека, нормативно, ќе функционира малку обезличена, негде редуцирана, во сенка на „нејзината матична библиотека“. Фактички, нејзините дејности ќе се одвиваат по инерција, со „засраменост“ заради нејзиниот атрибут „национална“ (иако, се разбира, во смисла на „државна“) и со извесен илегален паралелизам создаден како сурогат за непостоењето на мерки и механизми на остварување на дејностите замислени да функционираат идентично во целата држава (на пр., договорно дизајнирањена единствениот библиотечно-информациски систем, во кој, веднаш, се проблематизира учеството на универзитетските (факултетските) и истражувачките библиотеки)⁶.

Оттука, за верување е претпоставката дека функционирањето на Националната библиотека ќе биде обременето со потешкотии, со нагризување и проблематизирање на вистинската и недвосмислена потреба од нејзиното постоење и со впечаток дека токму тоа се закрива, како грев.

Заради што се направи законски текст за библиотеките и, во таа смисла, и за Националната библиотека, не, особено, исполнет со нова содржина, недоволно осмислен и, не така, трајно конзистентен кога веќе се пристапи кон нов?

Начинот на кој беше менаџирана подготовката на текстот, исто како и самиот ефект од тој

6. Повеќекратната употреба на единствениот библиотечно-информациски систем во конотација на пример, не треба да се сфати како недостаток од други примери. Ова, од причини што, и според Законот, во тој систем функционираат библиотеките на Република Македонија односно тој би требало да е вкупност на библиотечното дело во државата.

труд – Законот, без претерување и преголема стругост, водат до мислење дека се резултат на комулација на отсуство на задоволително знаење за оваа област во Министерството за култура и на однос кој манифестира извесно омаловажување на оваа материја од истата инстанца; недоволен интерес ниту покажан напор за утврдување солиден законски текст низ најнефективно и, во најдобар манир, користење на сопствените човечки ресурси од страна на Националната библиотека; но, за волја на вистината, и на еден екстензивен и, по начинот на водењето на активностите од тогашната организациска структура на Библиотекарското друштво на Македонија, за него преамбициозен проект одформулирање текст на Законот.

Штета!

Summary

UDC 027.54:340.13(497.7)(049.3)

THE NEW LAW ON LIBRARIES AND THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY „St. Kliment Ohridski“ - SKOPJE

Grad. Lawyer Zorka Cekicevska, senior librarian National Institution University Library „St. Kliment Ohridski“ – Skopje

Further to the stated opinion regarding the new items in the Law on Libraries and their influence on functioning of this public service („Librarianship“, vol. 22 (2004) No. 2), an attempt has been made here for analysis of the particular articles intended for the National library only, the unique institution according to its functions in each country.

The expressed assessment of the legal norms indicate the internationally accepted standards in regulating and functioning of these types of libraries.

Key words: *National Library, Legislature, Macedonia, Reviews*

Доц. Д-р Гордана Стокиќ
Филолошки факултет при
Универзитетот во Белград,
Србија и Црна Гора

Д-р Гордана Стокиќ (родена 1960 год. во Сплит) магистрирала 1996 год., а докторирала 2001 год.

Работи на Катедрата за библиотекарство и информатика на Филолошкиот факултет во Белград (каде и се школувала) како доцент по предметот Историја на книгата и библиотеките и предавач на курсот Менаџмент во библиотеките.

Во 2002 год. ја објавува книгата Кон филозофијата на библиотекарството: Цеси Шир во теоријата и праксата на библиотекарството на 20. век.

Во нејзино авторство објавени се над 20 научни и стручни трудови и излагања.

Во текот на 2006 год. ќе ја користи Фулбрајтовата стипендија за студиски престој во САД.

ниците на оваа професија. Изградената свест за сопствената мисија е предуслов за разговор за поимот на професијата општо, а ситуацијата во која пошироката јавност ги прифаќа и вреднува целите и задачите на одредени професии е најпосакуваниот вид на нивниот меѓусебен однос. Тој однос, по принципот на повратна спрега, придонесува за натамошна професионализација на тие дејности.

Додека во западните развиени земји библиотечно-информациската дејност има стабилна позиција во општеството, впечаток е дека во Србија оваа дејност, сè уште, не се препознава како гарант на општествениот просперитет. Со други зборови, се чини дека ни корисниците на библиотеките, ни самите библиотекарски, како ни политичките власти не го прифаќаат, во доволна мера, библиотекарскиот професионализам. Во праксата, оваа констатација се потврдува низ непостојаноста на општествените механизми кои можат да обезбедат успешен развој на професијата.

Библиотекарство – општествени функции

УДК 02(497.11)“199”

ОПШТЕСТВЕНАТА ОДГОВОРНОСТ НА БИБЛИОТЕКИТЕ: БИБЛИОТЕКАРСТВОТО ВО СРБИЈА ВО ТРАНЗИЦИЈА

Доц. д-р Гордана Стокиќ
Филолошки факултет при
Универзитетот во Белград
Србија и Црна Гора

Општествениот развој и модалитетите на институционалното уредување на средината се проектираат врз библиотеките, нивната положба и организација. Општествената одговорност на српските библиотеки е во усогласувањето на нивната структура и услуги на потребите на општеството кое е во период на економска и културна трансформација и кое, сеуште, не сосема јасно, ја препознава библиотеката како гарант на сопствениот развој.

Клучни зборови: Библиотекарство, Србија

Разликата меѓу претставата што ја имаат библиотечните работници за значењето на својата работа и таа што ја имаат другите за нив не е спорна и не е специфична само за припад-

Разговорот за општествената одговорност на библиотеките е всушност приказна за општествените функции на библиотекарството. Времето кога поимот библиотека се поистоветува со библиотечната зграда одамна е поминато, така што денес зборуваме за вредностите кои ги застапува во општеството оваа професионална групација. Како што е напуштена претставата за библиотеката како за зграда, така полека се напушта и типологијата на библиотеките според УНЕСКО, а сè подетално се развива концептот на виртуелната библиотека. Наоѓајќи се во време на постојани промени, и обидувајќи се да ги спротивстави севременските квалитети на професионалната работа, кои ќе ѝ обезбедат опстанок на библиотечно-информациската дејност и во иднината, американскиот теоретичар Мајкл Горман истакнува осум вредности:

- *чување* на придобивките на цивилизацијата преку чување на забележаното човеково знаење, негово зголемување и пренесување на идните генерации;
- *давање услуги (служење)* на поединци и преку нив на целото општество;
- *обезбедување интелектуални слободи* како права на слободно мислење и изразување, но и спротивставување на цензурата со која имаат допирни точки;
- *еднаквост на пристапот* до забележаното знаење и информациите, односно надминување на

пречките што ги носат сиромаштијата, физичката онеспособеност, нивото на образование, знаењето, писменоста, познавањето јазици, возраста;

- *рационалност* во пристапот;
- *доследно залагање за писменост и доживотно (континуирано) учење*;
- *гарантирање на правата на приватност*;
- *демократија*, на чија почва процветаа модерните библиотеки и со чија судбина се нераскинливо поврзани.

Систематизацијата на трајните вредности, која ја застапува библиотекарството во *Декларацијата на ИФЛА за библиотеките, информациските центри и за интелектуалната слобода* е нешто поинаква, но по својата суштина е во потполна согласност со поставките на Горман за општествената одговорност на библиотекарите.

Професија библиотекар

Иако професијата библиотекар била позната уште во средновековна Србија, сепак, кај нас, званично постои век и половина, од 16. февруари 1853 година, кога ја востановил српскиот кнез Александар Караѓорѓевиќ со свој указ. Денес, во српските библиотеки работат меѓу 3.500 и 4.000 вработени, со просечно образование едвај надвишашкола. Мнозинството библиотекарски работници ги стекнале библиотекарските знаења со практична работа во библиотеките и со усовршување во текот на работата. Зад оваа констатација се крие хетероген образовен профил на домашниот библиотекар: вработените во специјализираните библиотеки во најголем број случаи имаат факултетско образование сообразно со матичната институција, библиотекарите во основните и средните училишта се најчесто професори со непотполн фонд на часови, а во останатите библиотеки е голем бројот на вработени педагози, психолози, историчари и теоретичари на книжевноста, писатели, правници, информатичари. Тие стекнувале професионална компетентност на стручните испити, семинарите и на другите форми на перманентно образование, организирани во голем број на нашиве простори од Втората светска војна наваму. Од стотината српски библиотекарски кои стекнале научни звања од областа на библиотекарството на универзитетите во Загреб и во Сараево до 1990 година, одреден број стручни работници се усовршуваа во странство, користејќи стипендии од странски влади како што се Фулбрајтовата, Хумболтовата, ДААД-овата итн. И на

крај, во библиотеките во Србија моментално работат и 200 библиотекарски-информатичари што дипломираше на Катедрата за библиотекарство и информатика во Белград. Ваквиот состав прави библиотекарството во Србија постојано да балансира меѓу предноста што ја има повеќеаспектниот пристап на стручните проблеми и тешките последици што ги предизвикуваат недоволна посветеност на вработените на мисијата и на целите на професијата. Постоечката ситуација не одговара на потребата од активна, ангажирана и динамична современа библиотека прилагодлива во однос на потребите на своите корисници, ако веќе не може да ги антиципира.

Четиригодишната пасивност на Библиотекарското друштво на Србија, згаснувањето на списанието и наградата, сосема сигурно, не се патот за јакнење на авторитетот на професијата. Сведоци сме на ситуацијата кога има сè повеќе компетентни библиотекарски, сè повеќе меѓународни контакти, сè повеќе компјутери во нашите библиотеки, сè поквалитетна теоретска и стручна литература, а сè помалку единствен и организиран настап на професијата во јавноста. Поради тоа, Библиотекарското друштво, кое со децении беше носител на стручната работа во Србија, мора да ги врати изгубените позиции, ангажирајќи се на осмислување и остварување на новиот лик на библиотекарот кај нас. Потпирајќи се на своите цели прокламирани пред повеќе од 50 години и на Кодексот на библиотекарите донесен во 1997 година, во актуелниот миг на длабоки и опсежни промени на законската регулатива во земјата, Друштвото мора активно да учествува во донесувањето на новиот закон за библиотечна дејност, законите за авторско право, за заштита на културните добра како и придружните прописи, кои на библиотеките треба да им овозможат правно легитимен амбиент за работа во иднина.

Производите на библиотеката и нејзините корисници

Како и библиотеките и корисниците на библиотеките претставуваат хетерогена категорија, за која е тешко и неодговорно да се суди во целина. Потребите на корисниците во училишните, високошколските, јавните, специјалните и во националните библиотеки се задоволуваат на различни начини, но секогаш со позитивно реагирање на новите книги, актуелни наслови, нови медиуми, па и со проширување на бројот и квалитетот на библиотечните производи. При тоа, недоволно е раширена свеста за тоа што се *производи* на една библиотека, како и за сушти-

ната на нејзиниот придонес кон вкупниот корпус на човековото знаење. А, она што библиотеките го нудат како свој производ, се нивните фондови и збирки, услугите што ги даваат и програмите што ги организираат. При тоа, прифаќајќи го терминот производ, библиотеката не се претвора во профитна организација туку се настојува да се зборува со јазикот на опкружувањето. Преку маркетиншките активности на пазарот се презентираат производите на библиотеките, а старата пазарна мудрост дека понудата создава побарувачка, во библиотекарството може да се пренесе како најопшто работно правило. Следствено, автоматизацијата на работењето во библиотеките во Србија, ефикасната библиотечна мрежа, можноста за пребарување на специјализираните бази на податоци и врските со други јавни служби во локалната заедница, би биле прифатени како насушна потреба на домашните корисници. Заради тоа, библиотеките во Србија мора да ги прилагодат својата организациска структура и производите на потребите на општеството, имајќи го посебно предвид болниот процес низ кој тоа минува. Моќен сојузник на тој пат треба да се бара во примената на современите достигнувања во областа на општиот и библиотечниот менаџмент, ориентиран кон стратешко размислување во турбулентни времиња, кон постојано подобрување на работењето, производот и односот кон работата, кон активно учество на вработените во работните процеси како и кон користење на современите методи и техники за мерење на работните резултати.

Односите на библиотеките со јавноста

Не е тајна дека најпознатите, најголемите, најопремените и најквалитетните библиотеки се наоѓаат таму каде општествената заедница ги става информациските и образовните потреби на своите членови во прв план, а библиотечно-информациската дејност ја класира како стратешки интерес на своето општество.

Односите на библиотеката со јавноста се одвиваат не само преку различните групи корисници, туку и преку целните групи како: локалната и централната власт, финансиерите и донаторите на библиотеките, издавачите, медиумите, професионалните здруженија, произведувачите на компјутерска опрема, интернет-провајдерите, различните еколошки групации и невладините организации. Во библиотеките постои и внатрешна целна јавност: постојано вработени и хонорарно вработени, волонтери, раководство

на библиотеките и синдикати. И додека првите, на себе својствен начин, ги вреднуваат производите на библиотечната работа, фондовите, услугите и програмите, овие другите, би требало, во континуитет да се бават со статусни прашања на библиотекарската професија.

Понатаму, квалитетот е стратешки интерес на секоја библиотека и е вткаен во визијата за нејзиниот развој, но бидејќи ни една библиотека не е остров, квалитетот нужно се пренесува на библиотеките во мрежата, на локалните институции во културата и на ниво на националниот развој на библиотечната дејност. Според тоа, тие се разликуваат од производствените организации: иако меѓу библиотеките може да постои натпреварувачки дух, не смее да биде запоставен фактот дека занимавањето со знаењето и информацијата е хуманистички потфат и дека, како таков, тој мора да биде заснован на взаемна соработка, размена и помош, а не на затвореност, сепаратно дејствување и незаситна лична амбиција.

Квалитетот во српските библиотеки мора да биде еднонасочен процес, по кој, од еден правец тргнуваат иницијативите на одделните библиотеки, а од друг, иницијативите на телото кое работи на стратешкиот развој на оваа професијата библиотекар во Србија. Воведувањето квалитет во српските библиотеки мора да почне со разбивање на нивната бирократска структура, од една страна, и со децентрализација на моќта во ликот на еден човек или на една институција, од друга. Колегијалната или органска структура, која во суштина ги поддржува сите принципи на менаџментот на квалитет, мора да биде воспоставена не само во српските библиотеки одделно, туку и на ниво на целата професија. Визијата на нејзиниот развој, а не само на одделните библиотеки, јасно формулираните цели, активното учество на библиотекарите по прашањата на професијата, системскиот и процесниот пристап не само кон управувањето со одделните библиотеки, туку и библиотечно-информациската дејност во целина, јасните правно регулирани односи со издавачите, основачите и финансиерите, би создале добар амбиент за понатамошно насочување на потребите на корисниците, односно користењето современи методи и техники за мерење на успешноста на работата на библиотеките. Меѓутоа, примената на меѓународните стандарди на квалитет на библиотечните услуги подразбира консензус за сите важни проблеми на библиотечно-информациската дејност во Србија како и за почитување на механизмите кои овозможуваат развој на професијата. Некои од механизмите за достиг-

нување на горенаведените вредности, своевре-
мено беа наречени *Проекции за развој на биб-*
лиотекарството во Србија или *Општествен*
договор за книгата или матична функција на
библиотеките. Сосема е сигурно дека тие меха-
низми треба да се осовременат, да се проткајат
со нов дух и идеи, но исто така, е сигурно дека
тие се во професионалниот код на српските биб-
лиотекари, со право означени како квалитет кон
кој треба секогаш да се тежнее.

Купувањето книгозабиблиотеките, проек-
тот Виртуелна библиотека на Србија, воведува-
њето на COBISS, и низа професионални собири
позитивно оценети во јавноста, се сигнали дека
политичките власти во Србија имаат извесно
разбирање за потребите на корисниците на биб-
лиотеките. Меѓутоа, најчесто, комуникацијата
меѓу надлежните политички структури и библи-
отекарите не е постојана и систематска. Таа, на
еден број библиотеки во Србија, не им обезбеду-
ва ни елементарна статусна, финансиска или ра-
ботна автономност додека други ги прави многу
ранливи во услови на чести политички промен-
ни. Стабилноста и континуитетот, кои спаѓаат
во најпожелните претпоставки за успешна рабо-
та на библиотеките, за жал, библиотекарите не
можат да ги остварат сами. Општествената од-
говорност базира на индивидуалната етичност
и личната одговорност на сите заинтересирани
страни. Таму каде општеството сосема јасно не
ги поттикнува овие квалитети, постојат само по-
единечни кадровски решенија наместо систем
кој на организациите на општеството треба да
им обезбеди раст и напредок.

ЛИТЕРАТУРА:

- 1) Sociological Foundations of Librarianship /
Shera, Jesse. – Bombay : Asia Publishing House,
1970. – 195 p.
- 2) The Status, Reputation and Image of the Library
and Information Profession : Proceedings of the
IFLA Pre-Session Seminar Delhi, 24-28 August
1992 : Under the Auspices of the IFLA Round
Table for the Management of Library Associations.
Bowden Russel, Wijasuriya Donald, ed.: – Munchen
: Saur, 1994. – II, 228 p.
- 3) Future Libraries : Dreams, Madness, and Reality
/ Walt Crawford, Michael Gorman
. – Chicago : American Library Association, 1995.
– 198 p.
- 4) Strategic Management for Public Libraries : A
Handbook / Hayes Robert M, Walter Virginia A.
– Westport, Connecticut : Greenwood Press, 1996.

– XI, 232 p.

5) Strategic Management for Today's Libraries
Mason, Marilyn Gell.: – Chicago : ALA, 1999

. – V, 146 p. – 103 p.

6) Our Enduring Values : Librarianship in the 21st
Century / Michael Gorman. – Chicago : ALA,
2000. – 188 p.

7) Катедра за библиотекарство и информати-
ку Филолошког факултета у Београду : Висо-
школско образование библиотекара у Србији
(1963-2000) / Десанка Стаматовић. – У: Гласник
Народне библиотеке Србије. – 1(2000). – стр.
365-366

8) Декларација о библиотекама, информаци-
оним сервисима и интелектуалној слободи :
ИФЛА – Глазгов 2002. године / превела Весна
Ињац. – У: Гласник Народне библиотеке Срби-
је. – 1(2002). – стр. 5-6

9) IFLA – Интернет манифест / превела Биља-
на Ракочевић. – У: Гласник Народне библиотеке
Србије. – 1 (2002). – стр. 6-9

10) Library and Information Center Management
: Sixth Edition / Stuart Robert D, Moran Barbara
B. – Greenwood Village, Colorado : Libraries
Unlimited, 2002. – XXV, 494 p.

11) Скуп библиотекара балканских земаља : Са-
радња, образование, квалитет : Зборник радова
са меѓународног скупа одржаног у Београду
од 5. до 8. децембра 2001. године / гл. уредник
Александра Вранеш; одговорни уредник Љиљана
Марковић. – Београд : Филолошки факултет
Универзитета у Београду : Народна библиотека
Србије, 2002. – XXXVI, 362 стр.

12) Menadžent : Proces, struktura i ponašanje /
Wren Daniel A., Voich Dan Jr. – Beograd : Grmeč
-Privredni pregled, 2001. – 551 str.

13) Менаџмент у библиотекама / Гордана Сто-
кић Симончић, Жељко Вучковић
. – Београд : Издање аутора, 2003. – 157 стр.

Превод од српски:
Магдица Шамбевска,
НУУБ “Св. Климент Охридски”, Скопје

СТРАТЕГИСКИОТ МЕНАЏМЕНТ ВО БИБЛИОТЕКИТЕ

Доц. д-р Гордана Стокиќ
Филолошки факултет при Уни-
верзитетот во Белград
Србија и Црна Гора

На меѓународен план, библиотекарството како професија со успех го применува стратегискиот менаџмент. Сепак, во библиотеките, стратегискиот менаџмент повеќе се сфаќа како начин на размислување отколку како средство за успешно остварување целите на библиотеките. Со тоа, битно се стеснува можноста за негово дејствување на подобрување општествената положба на овие институции.

Клучни зборови: *Стратегиски менаџмент, Библиотекарство*

Примената на стратегискиот менаџмент во библиотекарство не е новина и не е последица на помодарство. Речиси и да нема професија која, во толкава мера, ги преиспитува својата улога и цели како што е библиотекарството. Обемната литература од социологијата на иднината, настаната од седумдесетите години на 20. век наваму, со својата тематика ги поттикнува размислувањата за опстанокот на книгите и библиотеките, и е следена од исто толкав број написи поврзани со судбината на професијата во периодот што надоаѓа. Проценката на моментната позиција, предвидувањето на иднината, потрагата по местото на професијата во неа, модалитетите за зачувување или за зголемување степенот на општествената одговорност како и техниките за мерење на таквото место се основни теми на современата теоретска литература од областа на библиотекарството.

Анализата на постоечката пракса покажува дека библиотекарската професија на меѓународно ниво многу мудро ги унапредува механизмите на својот стратегиски развој. Моќните професионални здруженија, нивната поврзаност со сродни асоцијации, вклучувањето во главните текови на глобалниот општествено-економски развој, јакнењето на теоретскиот корпус, стабилниот развој на високите стручни школи, богатата издавачка дејност – се основни столбови за јакнење на професијата, чии извршители (библиотекарите) сè почесто и порадо се перцепираат како гаранти на ефикасноста на вкупни-

те комуникациски процеси во општеството.

Она што се случува на одделни национални нивоа или во некои библиотеки лесно наведува на заклучок дека библиотекарите и нивните претпоставени не паѓаат на испитот на глобалната одговорност на професијата, туку на испитот на општествената одговорност на сопствената институција. Затоа разговорите за стратегискиот менаџмент мора да одат во насока од поединечното кон општото и мора да ја подразбираат, најпрво, личната одговорност.

Зборот **стратегија** со основното значење на наука за вештината на војувањето, неминовно подразбира чувство на општа опасност, време на брзи и драстични промени во окружувањето, промени кои треба да се надмудрат или да се нестане. Современите бизнис-стратегии со право ги доживуваат условите во кои работат како воена состојба, а стратегијата ја развиваат како механизам на одбрана. Нивната основна задача – формулирањето на стратегијата т.е. донесувањето на одлуките за начинот на кој се исполнуваат развојните цели на организацијата – ја носат во себе реалната одговорност за нејзиниот и за нивниот опстанок. И, уште повеќе, стратегијата обезбедува психолошка предност, така што елиминира еден од најдлабоките човечки стравови – стравот од неочекуваното. Врз основа на анализата на окружувањето, екстерното и интерното, како и врз основа на разработената техника за предвидување на иднината, организацијата се насочува кон одредена мисија и цели со детално разгледување на сите можни варијанти на развојот.

Стратегиското планирање, како што се нарекува вкупноста на наведените процеси, подразбира и осмислување на резервните варијанти, кои во случај на потреба од измени на формулираната стратегија, ќе обезбедат смирено и доследно реагирање. Најпосле, стратегијата го отстранува чувството на осаменост, затоа што нејзиното осмислување подразбира тимска работа, а претпоставува прифаќање од страна на вработените во организацијата. Напорите на спроведувањето т.е. остварувањето на одредени стратегии повторно ги покренуваат сите работни процеси во организацијата, правејќи ја имплементацијата на стратегијата подеднакво одговорна задача како што е и нејзиното формулирање. Дополнително, стратегиската промена до која се дошло низ имплементација на стратегијата подлежи на контрола, која преку финансиската анализа (трошоци, приходи, инвестиции), анализата на продажбата и дистрибуцијата, на пазарот (конкурентска положба), на човечките ресурси (продуктивност, стабилност на работ-

ната сила, потребни вештини) и на анализата на физичките ресурси (искористеност на погоните, квалитетот на производите) укажува на отстапување од предвидениот план и на потреба од корективни мерки. На тој начин се заокружува процесот на стратешкиот менаџмент во организациите кој, во услови на постојани промени, оневозможува управувањето да се претвори во импровизација, туку упатува на системски пристап, стабилност и ред. Пошироко набљудувано, човекот природно тежнее кон овие вредности и токму тие ја прават разликата меѓу мирнодопката и воената состојба.

Неретко, дури и угледни теоретичари на библиотекарството, проценувајќи ја стратешката позиција на библиотеките, повторуваат дека работат во релативностабилноокружување. Меѓутоа, ако се из земе начелното цивилизациско гледање дека библиотеките се општествено корисни институции, лесно може да се заклучи де-

најјасно се препознава потребата од библиотеки како институции на културата и образованието. Ситуацијата многу се влошува во средините подложни на економски кризи и политичка нестабилност. Ако обединета Германија, со години, нема закон за библиотечна дејност, а има сè на сè само неколку десетици библиотеки при основните и средните училишта и 80% волонтери меѓу вработените во сите видови библиотеки¹, за каква релативна стабилност станува збор? Бројните примери од домашната пракса можат да го потврдат ова становиште. Не е коректно да се зборува за релативна стабилност ако политичките структури можат да ги означат како нерентабилни локалните домови на културата и со нивното укинување да ги расформираат и библиотеките во состав, како што се случуваше изминативе неколку години во војводинскиот јужнобанатски округ со седум домови на културата. Предмет на интересна социолошка ана-

ФАЗИ НА СТРАТЕГИСКИОТ МЕНАЏМЕНТ

ка, освен тој став, многу малку работи им одат во прилог. Потребата за читање, која со векови го мотивирала доаѓањето во библиотеките, е една од последните кои ги искажува човекот т.е. подразбира претходно задоволување на бројни егзистенцијални потреби. Во последните неколку децении, соодветно на развојот на компјутерските и телекомуникациските технологии, се намалува потребата од физичко присуство во библиотека. Во моменти на криза, библиотеките се обидуваат да преземат некои функции од другите институции, но ни тоа не ја јакнело нивната позиција на подолго време. Денес, дури и во средините со многу висок степен на економски развој и, со тоа, и на материјални можности за алиментирање на библиотеките, сè почесто, тие се насочуваат кон изнаоѓање сопствени извори на финансирање и пазарно стопанисување. Ова се случува наспроти фактот дека економската благосостојба и демократските односи во општеството се идеален амбиент за работа на библиотеките и дека, всушност, во таков амбиент

лиза може да биде и податокот дека, и покрај изразениот светски тренд на пораст на бројот на библиотеки со еден вработен, изминативе петнаесет години на територијата на Војводина се затворени преку стотина клонови на јавните библиотеки. И во географска смисла, подрачјата на сиромаштија, политички немири и војни се многу поголеми отколку оние другите. Затоа е многу поточна оценката дека, ширум светот, библиотеките работат во нестабилен, а повремено дури и исклучително стресен амбиент. И затоа, на секоја библиотека поединечно и треба стратегија на развој во нејзината реална средина.

Иако, вообичаено, стратешкото планирање се смета за долгорочно, има сè повеќе примери, како оној на Британската национална

1. Податоците ги изложи социологот Мајнхард Моцко од Институтот „Праксис“ од Бремен за време на престојот во Белград на 5. и 6. декември 2003 год. кога, во организација на Гете институтот, Издавачката куќа КЛИО и Школата +, одржа дводневна работилница на тема „Упатеност на библиотеките на корисниците“.

библиотека, стратегиските планови се прават за наредните две години. Фазата на формулирање одредена стратегија за настап во средината всушност е последната во процесот на стратегиското планирање. Нејзе ѝ претходи анализа на екстерното окружување (детално разгледување на политичкиот и законскиот амбиент во кој работи библиотеката, економските можности на заедницата, нејзината образовна инфраструктура, демографските обележја, категориите корисници на библиотеката и нивните потреби, структурата на потенцијалните корисници), анализа на интерното окружување (согледување на добрите и лошите страни на самата библиотека, нејзината организациска и кадровска структура, опременост, физичката положба и пристап, услугите што ги дава и што може да ги дава, времето за кое им одговара на барањата на корисниците и сл.), дефинирање на целите кои ја изразуваат мисијата на библиотеката, дефинирање на можните начини за постигнување на саканите цели и изборот на стратегијата.

За дефинирање одредени стратегии, библиотеките можат со успех да применат низа техники позајмени од работната практика на земјоделските претпријатија. Во содржинска смисла, тие се користат:

- за оценка на стратегиската позиција на библиотеките (SWOT-анализата ги соочува интерните сили и слабости на организацијата со екстерните шанси и закани; со потрфолио на матрици се стекнува увид во позицијата на одделни производи или на групи производи на пазарот; преку PEST-анализата се врши снимање на состојбата во окружувањето низ разгледување на политичките, економските, социјалните и технолошките фактори кои влијаат врз работењето на организацијата; со бенчмаркинг техниката се оценува вредноста на сопствениот производ или услуга преку споредба со пронајдени стандарди во окружувањето);

- за предвидување на иднината (најчесто, со квантитативно предвидување врз основа на постигнати нумерички показатели во минатото се проценуваат идните движења, но и со симулација т.е. со конструирање модели се експериментира и се следат алтернативни текови на акција; со квалитативно предвидување врз основа на прашалници, интервјуа, правење сценарија, техники на набљудување и Делфи-техники, со кои во процесот на планирање, во организацијата се воведуваат корисници на нејзините услуги и претставници на локалната заедница);

- за анализа на информациската економија на заедницата на која ѝ припаѓа библиотеката. Оваа анализа мора да тргне од разбирањето на

глобалните економски трендови кои го карактеризираат информациското општество, и кое, наместо доскорешните три, сега го сочинуваат четири стопански сектори: земјоделски, идустриски, услужен и информациски.

Новиот информациски сектор опфаќа широк дијапазон на знаења и занимања, од научна работа и пронаоѓаштво (новаторство), преку обработка и дистрибуција на информации, комуникација, производство на компјутерска и телекомуникациска опрема и програми до брокерски работи. Како компонента на современата информациска економија јасно се издвоиле: производството на информации (научни истражувања и развој, образование, творештво), дистрибуцијата на информации (издаваштво, библиотекарство, телевизија) насочувањето и раководењето со информациските трансакции (во телекомуникациите, банкарството, брокерството), развојот на информациските технологии, па средствата за поддршка (згради, стокови резерви, одржување). Ваквата економија произвела нова типологија на информациски работници: творци во областа на информатиката (научници, инженери, проектанти, програмери, аналитичари...), работници на одржување на системите и на обработката на податоците (систем-администратори, администратори на бази на податоци, оператори и друг персонал на компјутерските (сметачките) центри), професионалци во доменот на собирањето, обработката и дисеминацијата на информациите (инструктори, координатори, консултанти, библиотекари) и манипуланти кои директно ги поврзуваат корисниците со информациите (поштенски и банкарски службеници, книговодители, работници на циркулацијата на библиотечните фондови).

Во 1926 г., кога теоријата на менаџментот била сè уште во зародиш, во Чикаго е основана McKinsey & Company, една од најголемите консултантски фирми во светот. Последниве години, за различни области од стопанскиот и општествениот живот, таа ангажира 5.000 експерти, а има седишта во триесетина метрополи во светот. Работејќи на стратегискиот менаџмент како процес, консултантите на оваа куќа во деведесетата деценија на 20. век, всушност, го промовирале Моделот 7 S како начин на примена на стратегијата. Во текстот со индикативен назлов „Структурата не е организација“, чии автори Вотерман, Питерс и Филип го објавиле во списанието *Business Horizons* во јуни 1980 година, стратегијата се толкувала како една од седумте компоненти во процесот на управување со промените. Повеќе пати препечатуван во текот на наредната деценија, овој текст не ја фаворизи-

ра стратегијата во однос на останатите вредности на организацијата, туку ја поврзува со уште шест вредности, кои само во содејство доведуваат до добри деловни резултати. Структурата на организацијата (*Structure*), системот на формални и неформални процедури кои организацијата ги користи во работењето (*Systems*), стилот на управување (*Style*), вработените во организацијата (*Staff*), способностите односно вештините по кои организацијата е позната во средината (*Skills*) и заедничките вредности или цели кои ги држат обединети членовите на организацијата (*Shared values*) мора да бидат потполно усогласени со утврдената стратегија, за да може таа да биде успешно спроведена.

Општата теорија на менаџментот посветува многу простор на анализите кои водат до проценка на моментната позиција на организацијата и предвидувањето на иднината. Многу малку се пишува за начинот на остварување на одредени стратегии во пракса. Пристапот до стратешкиот менаџмент преку Моделот 7 S е драгоцен заради тоа што тој не го зголемува значењето на стратегијата за развојот на организацијата туку неа ја смета за еден од чинителите на тој развој. Тој ја зема во предвид вкупноста на организацијата со сите нејзини специфичности односно компоненти кои, со својата рамнотежа, ја овозможуваат имплементацијата на стратегијата. Затоа што ги спојува т.н. тврди компоненти, како што (секогаш) се структурата на организацијата, а (често и) системите и стратегиите, со меките, во кои спаѓаат стилот на управување, персоналот, вештините и заедничките вредности, како и затоа што не ги фаворизира нумеричките

елементи туку лесно ги образложува со описни показатели, Моделот 7 S станува погоден за примена во библиотеките².

Додека на преминот меѓу 19. и 20. век, Макс Вебер пишувал за бирократијата како облик на легална власт, овој општествен феномен сè уште се обликувл. Денешните организации забрзано ја напуштаат бирократската структура. Современите библиотеки, исто така, поуспешно или помалку успешно, се обидуваат да воспостават органски модел на организирање. Ваквиот модел, лишен од ригидноста и инертноста на бирократските структури, би требало да им овозможи подинамичен развој и побрзо реагирање на промените. Но, ваков вид на организирање одговара само на некои помали специјални библиотеки и на мали факултетски библиотеки кои воспоставуваат колегијален систем својствен на културата на матична институција. Бројноста и хетерогеноста на професионалниот и непрофесионалниот кадар во големите библиотеки го прави колегијалниот систем скоро неможен. Затоа, имплементацијата на стратегијата во таквите библиотеки бара реорганизирање на нивните структури во правец на создавање мали и самостојни организациски единици кои можат да покријат цел работен процес или негов поголем дел. Во организациската единица прецизно се одредува одговорноста на секој поединец и група, со тежиште на успешно извршување на утврдената задача, а не на процедурата за нејзино решавање. Вака формираната единица има сопствена мисија и цели, кои мора да бидат потполно јасно дефинирани и усогласени со мисијата и целите на библиотеката како институција. Децентрализацијата на работата која се постигнува на ваков начин наметнува потреба од постојана координација и интеграција во систем, што е основна одговорност на менаџментот на т.н. средна линија. Природната склоност на луѓето да ги сметаат своите работни задачи за најважни и најсложени мора да биде канализирана на ова ниво на управување така што кај поединците ќе развива чувство на висок степен на самопочит, но не заради работното место туку заради работниот процес во кој учествуваат и во чии рамки придонесуваат за остварување на целите на библиотеката.

2. Во стручната библиотекарска литература на српски јазик, Моделот 7 S прв го коментирал Жељко Вучковиќ во текстот *Маркетиншка стратегија на јавните библиотеки*. Текстот е објавен во книгата *Менаџмент у библиотекамa* (2003) на кој, како коавтори, се потпишани Д-р Гордана Стокиќ и Д-р Жељко Вучковиќ.

СТРУКТУРА

СТРАТЕГИЈА

СИСТЕМИ

ЗАЕДНИЧКИ
ВРЕДНОСТИ

ВЕШТИНИ

СТИЛ НА
УПРАВУВАЊЕ

КАДАР

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА СТРАТЕГИЈАТА *библиотеки*. Текстот е објавен во книгата *Менаџмент у библиотекамa* (2003) на кој, како коавтори, се потпишани Д-р Гордана Стокиќ и Д-р Жељко Вучковиќ.

МОДЕЛ 7 S

Покрај неопходната промена на односот кон целите на организацијата, модификувањето на формалната структура на библиотеките може да почне и со привремени организациски промени за реализирање одредени задачи, со формирање посебни проектни тимови за решавање на настанати проблеми, со воведување елементи на неформална структура во некои одделенија на библиотеката како и со сè пошироко вклучување на вработените во процесот на одлучување.

Според Моделот 7 S, под системи се подразбираат сите процедури кои ги користи организацијата во своето работење, а се однесуваат на начинот на финансирање, водењето книговодство, донесувањето одлуки, начинот на меѓусебно информирање, обуката на вработените и сл. Вакви процедури постојат и во библиотеките и, токму како и во производствените организации, и тука тие можат сериозно да ѝ пречат на имплементацијата на стратегијата. Неефикасноста во давањето услуги, недоволната информираност на вработените за случувањата во библиотеката, неспретноста во дистрибуцијата на информации на колегите, изолираноста на некои одделенија, лошиот систем на обука на новите вработени, бавноста со која во библиотеката се донесуваат, понекогаш, и сосема едноставни одлуки, многубројните инстанци во одлучувањето, начинот на плаќање кој го применува библиотеката, доцнењето на приливот финансиски средства на сметка на библиотеката се некои од елементите кои го отежнуваат, па и целосно оневозможуваат спроведувањето на стратегијата. Заради тоа, системите треба да се омекнат односно, колку што е можно, прилагодат на планираните промени. И во сегментот на системите, како и во сегментот на структурата, иницијативите за подобрување на процесот ги покренува и одговорноста за нивната ефикасност ја сноси менаџментот од средната линија.

Под стил, во Моделот 7 S, се подразбираат активностите кои ги спроведува највисокото раководство на организацијата, а се однесуваат на грижата за вработените и на грижата за производството, односно за ефикасноста и ефикасноста на услугите. Стилот го наметнува највисокото раководство, а тој, немоновно, се пренесува на средната и на првата менаџерска линија. Со стилот на управување творците на стратегијата и одговорните за нејзината реализација се декларираат како гаранти за нејзината успешна примена. Логично е дека менаџерите кои покажуваат поголем интерес за проблемите на вработените уживаат и поголем кредибилитет меѓу нив, а интензитетот на активностите на управниот и надзорниот одбор, на директо-

рот на организацијата и на менаџерите на подредените нивоа, придонесуваат за поголемо работно ангажирање на вработените. Со други зборови, стилот на управување непосредно влијае врз ефектот на целата организација и, посебно, врз имплементацијата на стратегијата на идниот развој. Во таа смисла, библиотеките не се исклучок: лабавоста, недисциплинираноста, небрежноста, непринципиелноста, рамнодушност или незнаењето кај претпоставените, сосема сигурно, ќе бидат отежнувачки фактори на примената на стратегијата. Од друга страна, менаџментот на вкупниот квалитет (TQM) како современ управувачки тренд, препознатлив по тимската работа и ориентиран кон корисникот и квалитетот кој е во постојана потрага по подобри решенија, дополнително ќе ги мотивира библиотечните работници на соработка³.

Можноста кадровскиот потенцијал на библиотеката да биде развиван е неограничена. Моделот 7 S укажува на потребата од внимателно и систематско унапредување на способностите на вработените. Покрај редовниот формален систем на образование низ кој вработените, најчесто, поминале пред засновањето работен однос, неопходно е да им се овозможи перманентно образование и усовршување. Тоа, понатаму, ја подразбира и потребата од редовно следење на нивниот учинок и, врз основа на изменетите компетенции, и доделување соодветни задачи. Всушност, одговорноста на раководителите на одделенијата во библиотеките е во начинот на распоредување на работните задачи на работниците во одделенијата и во способноста од секој вработен да се добие (извлече) максимум. Нивна одговорност е и одредувањето ментори и програми за дополнително оспособување на талентирани поединци кои подоцна би ги презеле менаџерските работи. Искуствата на најголемите светски библиотеки говорат дека нивните директори вложуваат многу напор во создавањето идни менаџерски тимови, со што, низ постојан пораст на нивото на стручност и транспарентен систем на напредување, меѓу другото, се олеснува и имплементацијата на стратегијата.

Со Моделот 7 S вештините се определуваат како знаење и способности за организација врз основа на кои се стекнува реноме на екс-

3. Серијата меѓународни стандарди ISO 9000 и, од нив произлезените домашни стандарди YUS ISO 9000, промовираат осум принципи на управување со квалитетот: ориентација кон потрошувачте односно корисниците на услуги, лидерство, вклучување на вработените во процесот на одлучување, процесен пристап кон активностите на организацијата, системски пристап кон управувањето, перманентно одење на подобро, одлучување врз основа на факти и обострано корисни односи со добавувачите.

перт и конкурентски предности во средината. Стратегиската промена која од организацијата бара ревидирање на дотогашните вештини и оспособување за уште некоја активност или нова вештина, може да предизвика големи проблеми. Такви проблеми се можни во библиотеките при воведување нови услуги, нови технологии, реорганизација на некое од постоечките одделенија или укинување на некои од функциите на библиотеките. Сериозните внатрешни пореметувања кои настануваат заради промена на организациската структура на една библиотека, обично, се следени и од промена на имиџот на библиотеката во окружувањето. Затоа, ваквите промени се вршат само врз основа на детални анализи на претходната состојба, со целосна согласност на професионалните и управувачки структури на библиотеката и со обврска од спроведување добро осмислени акции во секторот односи со јавноста. Најпосле, бидејќи библиотеките, веќе одамна, не се острови туку делови од многу сложени комуникациски системи, промените од овој вид мора да ги уважуваат и пошироките интереси на библиотечно-информациската дејност.

Ни најдобрата стратегија не може успешно да се примени доколку е во спротивност со културата на организацијата. Заедничките вредности или културата на организацијата се воочуваат низ пораки кои ги прифаќаат и прокламираат сите членови на организацијата, а кои ги водат кон заедничка цел. Организацијата не мора секогаш да ги истакнува своите основни вредности во пишан облик, но мора да ги развива како пат кон остварување на сопственото единство, стабилност и чувство на целесообразност. Современите библиотеки посветуваат многу внимание на изјавите за мисијата. Тоа го прават врз основа на сознанието дека пишаните и јавно обзнанетите цели им обезбедуваат на вработените во библиотеката нов начин на гледање на сопствената работа и јакнење на чувството на посветеност. Но, тоа го прават и заради своите корисници пред кои ја манифестираат важноста на својата општествена улога.

Заклучувајќи го процесот на имплементација на стратегијата во библиотеката, треба да се истакне дека улогата на директорот на библиотеката е еднакво важна и во формулирањето на стратегијата и во нејзината примена. Директорот ѝ дава легитимитет на стратегијата. Тој ја објаснува и интерпретира, донесува одлуки во ситуации кога раководителите на одредени одделенија не можат да се сложат околу нејзината операционализација, ја обезбедува посветеноста на одредена стратегија и, преку системот на

стимулација, ги мотивира вработените на нејзина реализација. Најпосле, директорот обезбедува стратегијата да се надоврзува на системот на квалитет на библиотеката како потсистем кој го развива секоја организација за постигнување високо ниво на даваните услуги.

Стратегиската контрола, како последна фаза на стратегискиот менаџмент, го опфаќа регистриањето на отстапувањата од проектираните цели и спроведувањето корективни акции. Како и секоја контрола, таа може да биде квантитативна и квалитативна, а со неа менаџерите стекнуваат увид во реакциите кои ги предизвикала примената на одредена стратегија и во податоците за постигнатиот напредок. Врз нивна основа се почнува нов циклус на стратегиско планирање.

Додека првичните дефиниции за стратегискиот менаџмент содржеле временски одреденици (на 10, 7 или 5 години), а потоа се форсирале толкувања кои првенствено се занимавале со окружувањето во кое работи организацијата, денес стратегискиот менаџмент се смета за дел од општиот менаџмент кој има за цел да ѝ обезбеди на организацијата посакувана деловна позиција. Тој го прави тоа земајќи ги во вид сите односи на организацијата со институциите во средината проценувајќи го моментното ниво на тие односи и предвидувајќи го начинот на кој би можело да бидат унапредени. Тој поаѓа од незадоволството со постоечката положба на организацијата и од претпоставката дека таа положба во иднина може да се поправи. Од друга страна, тој не се занимава првенствено со промените во окружувањето туку со промените во самата организација. Тоа е динамичен процес кого не го покренуваат само надворешните промени туку и постојаното тежнење кон подобри решенија во самата организација. Затоа, веројатно, е најточна онаа дефиниција која, доста широко, стратегискиот менаџмент го утврдува како управување во услови на промени.

За библиотеките, стратегискиот менаџмент е начин за стекнување подобра општествена позиција. Тој на библиотеките им овозможува подобро и со повеќе аргументи да одговараат на барањата што се поставуваат пред нив. Ако тој се препознава во библиотеките повеќе како начин на размислување отколку како повик на акција, тогаш библиотеките само делумно ги користат можностите кои тој ги нуди. Менаџментот на библиотеките мора да научи да поставува адекватни цели: јасни, мерливи и достижни, но и обврзувачки. Со други зборови, стратегискиот менаџмент во библиотеките, неретко, се сведува само на планирање, па голем број

одлични идеи никогаш не доживуваат реализација. Стратегискиот менаџмент, пак, е методологија преку која се остваруваат добри идеи и се унапредува функционирањето на библиотеката како организација. Тој не дава општа рамка, како што, понекогаш, се истакнува во постоечката литература за библиотекарство, туку претставува процес на промени заснован на сосема определени цели и на конкретни мерки за негово постигнување. Тие цели се различни за секоја поединечна библиотека во секој одреден момент и секоја ќе пристапи кон нивна реализација на сопствен начин. Тие им се наменети на корисниците на библиотечните услуги, бараат добро познавање на локалната средина, но се поставуваат во самата библиотека и не се занимаваат со она што е над моќта на библиотеката како институција. Иако конкретен, но и отворен за промени на плановите во од, стратегискиот менаџмент воспоставува врска меѓу реалното и можното, а се одвива во циклуси кои ја покренуваат постојаната човекова потреба за подобро. Со примена на стратегискиот менаџмент кој базира на личната одговорност и креативност, а ги негува професионализмот и квалитетот како највисоки вредности, освен јакнењето на сопствената позиција во средината, секоја поединечна библиотека може да придонесе на планот на националните и меѓународните струкови иницијативи за подобрување општествената положба на библиотечно-информациската дејност.

Њународног скупа одржаног у Београду од 5. до 8. децембра 2001. године /главни уредник Александра Вранеш. – Београд : Филолошки факултет : Народна библиотека Србије, 2002

7. Menadžment / Džejms Stoner, Edvard Friman, Danijel Džilbert; prevele s engleskog Ninoslava Grujuć, Olivera Komnenić, Ida Polajner-Dobrijević. – 2. reprint izdanja iz 1997. godine. – Beograd : Želnid, 2002

8. Library and Information Center Management / Robert D. Stueart, Barbara B. Moran. – Greenwood, Colorado : Libraries Unlimited, Inc., 2002

9. Менаџмент у библиотекарству / Гордана Стокић, Жељко Вучковић. – Београд : издање аутора, 2003

Превод од српски
Магдица Шамбевска,
НУУБ “Св. Климент Охридски”, Скопје

Please go to page **67** for **English summaries** of these works

ЛИТЕРАТУРА

1. Osnovi strategijskog menadžmenta / Momčilo Milisavljević . – Beograd : Poslovna škola “Megatrend”, 1997
2. Strategic Management for Today’s Libraries / Marilyn Gell Mason. – Chicago : ALA, 1999
3. Evaluacija knjižnica i utvrđivanje uspešnosti njihovog poslovanja /Melita Ambrožič. – U: Utvrđivanje uspešnosti poslovanja visokoškolskih knjižnica : od kvantitativnih do kvalitativnih pokazatelja : Doktorska disertacija. – Zagreb : Filozofski fakultet, 1999
4. Strategijski menadžment / Branislav Mašić. – 3. dopunjeno izdanje . – Beograd : Univerzitet Braća Karić, 2001
5. Strategijsko poslovno planiranje : Menadžment pristup / Vesna Milićević . – Beograd : Fakultet organizacionih nauka, 2001
6. Скуп библиотекара балканских земаља – Сарадња, образовање, квалитет : Зборник радова са Ме-

УДК 004:930.25

КОМПЈУТЕРИЗАЦИЈА НА АРХИВИТЕ¹

д-р Славица Николовска, архивист
доцент д-р Оливер Илиев

Вовед

Информатизацијата на архивското работење не може и не смее да се разгледува и планира изолирано, само за себе, без притоа да се имаат во вид сродните институции кои чуваат (архивираат) одредени податоци како документи пишувани на хартија (конвенционални), друг вид записи (неконвенционални) или предмети за кои се создаваат записи. Оттука, покрај зачувувањето во изворна форма, од релевантна важност е и описот на предметот (архивски, библиотечен итн.). Заедничкиот именител на ваквите дејности е предметот на работа, а тоа е заштита на националното и културното богатство.

Наоѓајќи се на глобалниот информациски автопат, архивите, библиотеките, музеите и сродните институции мораат да соработуваат и да се насочат кон примена на стандардизирани норми и усогласување на национално ниво. Оттука, правците на развој на нивната информатизација мора да поаѓаат од аспект на кориснички ориентиран пристап и, аналогно, да се реализираат во глобална околина и контекст. Современиот научен работник бара интегрирани информации од повеќе стручни домени (документ, предмет, аудио, визуелен, електронски и сл. запис за одредена област, време, настан), а не само од конкретни институции. Оттука, институцијализираните области мора да ги надминуваат меѓусебните разлики и да се приближуваат во функција на задоволување на современите барања. На располагање имаат стандарди, проекти, иницијативи и примери кои ги предлагаат УНЕСКО и неговите ограноци, Европската унија и др.

1. Архивите и информатизацијата

Концептуализацијата на методологиите за ефикасно работење на архивите се јавува во почетокот на минатиот век во Велика Британија², до-

дека во трудовите на Cook³ е претставен модерен и актуелен пристап кон администрирањето на архивската граѓа. Овој, во голема мера прагматски пристап, ги влече своите искуства од помалите организации и преку една научно поддржана генерализација ги поставува основите на модерното архивско работење. Оваа насока во архивистиката, подоцна ја поддржуваат низа истражувачи како: Roper⁴, Evans⁵, Posner⁶. Тие го подигаат нивото на архивското работење од обична заштита на документите и нивното користење, главно во историски проучувања, до јавен сервис на тековната администрација и граѓаните. На тој начин се овозможува интегрален пристап кон истражувањето на одложената архивска граѓа и архивската граѓа во создавање.

Компјутеризацијата, како тема од интерес за архивите, добила посериозен и поинтензивен пристап кон крајот на 60-тите години на минатиот век, условено од брзиот развој, проширувањето на капацитетите и падот на цените на информациската технологија. Кон крајот на минатиот век архивите се соочија со уште еден проблем – прилагодувањето едни на други и предизвикот од непосредно, ефикасно и брзо комуницирање, пренос и размена на податоци. ICA (Меѓународниот архивски совет) како огранок на UNESCO, на основа на искуствата на библиотекарите, презеде водечка иницијатива во насочувањето на архивите утврдувајќи ги архивските стандарди за опис на граѓата, анализирајќи ја примената на информациските системи, поддржувајќи ја иницијативата за стандардизација на методите за пребарување што е добар пат за постигнување проектираните цели од почетокот на ова столетие.

Архивските установи почнале да се интегрисираат за компјутерите и нивната примена во работењето кон крајот на 50-тите години на минатиот век и тоа во Русија⁷. На почетокот на 60-тите години сеуште немало интерес, па така на четвртиот меѓународен конгрес на архивите во Стокхолм (1960 година), на поделениот прашалник за механизацијата на архивите, никој од учесниците ништо не одговорил. Почетното опремување на архивите било воведено во Америка и се појавил новиот проблем – обука на архивистите за работа на компјутери. Така, првиот „историски“ курс за обука на архивистите е одржан во Va-

ed., 1922 2nd ed. Revised, Lund Humphries, 1989.
3. Cook, M., Archives administration, Dawson 1977; Cook M. and Grant, K. C., A manual of archival description, University of Liverpool, 1985.

4. Roper, M., Modern departmental records and the record office, JSA, 4 (1972) 400-12;

5. Evans, F. B., Writings on archives published by and with the assistance of UNESCO a RAMP study, Unesco, Paris, 1983,

6. Posner, E., American state archives, Chicago, 1964.

7. Се разгледувало механизирањето на административно-канцелариските и архивски работи.

1. Презентируваниот текст е дел од втората глава на докторската дисертација под наслов: „Integrirani arhivski informacijski sustavi Republike Makedonije“ Загреб 2004 година.

2. Jenkinson, C. H., A manual of archive administration, 1 st.

шингтон⁸.

Развојот на сметачките машини кон крајот на 60-тите години и медиумите за масовно чување и обработка на информациите, дава поттик за развој на нови концептуални шеми за ефикасно работење на архивите кои го почнуваат Shellenberg⁹, Benedon¹⁰ и др. Сепак, примената на компјутерските системи станува поатрактивна со РС-револуцијата во осумдесетите и мрежната револуција на почетокот на девесетите години кога персоналните компјутери добија поголеми можности, а со тоа и поголеми можности на компјутерски системи. На сето ова, секако, свој придонес дадоа и програмите за обработка на текстови, табели или бази. Развојот на персоналните компјутери беше следен и од брз пад на цените на медиумите за масовно чување на информации, новите оперативни системи кориснички базирани на што се надоврза и развојот на апликативните програми за мултимедијална информациска обработка (обработка на текст, слика, звук итн). Кон средината на 80-тите години почна помасовно опремување на архивите на што претходеше изработка на проекти¹¹.

Се повеќе користејќи ги персоналните сметачи, електронската пошта и другите технологии, канцелариското работење придонесе за создавање записи без хартија што му даде моќ на корисникот да управува со судбината на електронските записи во системите на регистратурите¹².

Еден од најактуелните проблеми во примената на компјутерските системи во архивското работење е проблемот на информациско пребарување. Тој произлегува од неможноста архивската граѓа да се постави во ефикасна структурна рамка (категоризација) која ќе ги задоволи најразличните типови на историски истражувања¹³ и ќе ги надмине непрецизноста на презентираниите информации, преклопувањата, непостоењето унифицирана терминологија и пребарувачки

8. Набрзо е почната обука за архивистите во Белгија, Канада, Финска, Данска, Шпанија, Франција, Велика Британија, Шведска, Малезија, Полска и Романија.

9. **Shellenberg, T. R.**, *Modern archives, Principles and Techniques*, Melbourne 1956 (prvo izdanie); University of Chicago press, 1976.

10. **Benedon, W.**, *Records management*, The Trident Shop, California State University, 1969.

11. Првиот проект е реализиран во Англија под називот Njelington. Потоа се реализани проектите во Германија, Франција, Италија, Шпанија, Португалија и Холандија.

12. **Roberts, D.**, *Managing Records in Special Forms, Keeping Archives*, The Australian Society of Archivists, Melbourne, 1999, str. 420

13. **Cook, M.**, *The Management of Information from Archives*, Blackmore Press, United Kingdom; **Дојчиноски, К. и сораб.**, Студија за реализација на интегриран информациски управувачки и заштитен систем на Архивот на Македонија - Идеен проект, Архив на Македонија, Скопје, Република Македонија; 1996.

процедури. Овој проблем е познат како интердисциплинарни пребарувања¹⁴. Примената на концептот на фази зборови¹⁵, когнитивната наука¹⁶ дава солидна основа за развој на ефикасни алгоритми за интердисциплинарни пребарувања.

UNESCO, по програмата RAMP и студиите кои од неа произлегоа¹⁷, донесе два значајна документа за информатизацијата и поширокото отворање на архивите:

- стратегијата „UNESCO and an Information Society for All“ 1996-2001¹⁸, за интензивирање и специјално внимание на апликациите за комуникација и информациска технологија за развој, демократизација и мир и

- “Enhancing access and use of archival holdings“¹⁹ со која се препорачува поголема отвореност на архивите во примената на современите технологии.

Одборот за електронска граѓа на Меѓународниот архивски совет²⁰, за време на мандатот отпочнат во 1993., во рамките на едицијата Студии, подготви три студии врз основа на истражувањата, размената на искуства, анкетањето на архивите, примената на компјутеризацијата во архивите и подготви предлог на стандарди и насоки за остварање и архивистичка обработка на електронските записи. Одборот изработи три продукта:

1. *Водич за управување со електронски записи од архивска перспектива*²¹, изработен за да им помогне на архивските институции кои се подготвуваат да го применат управувањето со архивската електронска граѓа низ изнаоѓање на натамошни правци. Првиот дел започнува со преглед на технолошката, организациската и правната регулатива кои имаат влијание на способноста на архивите да одржуваат, чуваат и управуваат со записите во електронска форма. Продолжува со дискусија за клучните поими

14. **Weisgerber D.**, *Interdisciplinary Searching: Problems and Suggested Remedies - A report from The ICSTI Group on Interdisciplinary Searching*, The Journal of Documentation, Vol. 49, pp. 231-253, 1993. September

15. **Chang, Shi-Kuo**, *On the Execution of Fuzzy Programs using Finite State Machines*, IEEE Transaction on Computers, Vol.C-21, No.3. 1992. March.

16. **Kuhlthau C.C. (1993)**, *A Principle of Uncertainty for Information seeking*, The Journal of Documentation, Vol.49, No.4, pp.339-353, December 1993.

17. Во рамките на оваа програма изработени се 112 студии.

18. UNESCO Secretariat: UNESCO and an Information Society for all; Place of Publication: Paris; UNESCO, 1996.

19. Access to archival records: A review of current issues: A RAMP study, Paris, 1995. Juli.

20. Committee on electronic records, International council on archives.

21. Guide for managing electronic records from an archival perspective, International council on archives, Committee on electronic records, Studies, 8, Paris, 1997, February.

– „запис“ (record) и „управување со записите“ (record keeping) како и за последиците кои архивите би ги имале во нивното ново позиционирање во управувањето со електронските записи, опишувањето и влијанието од страна на електронското окружување. Следи стратегијата за управување со животниот циклус на електронската граѓа. Овој дел завршува со опишување од правно, организациско, кадровско, технолошко и од гледиште на човечките ресурси на импликацијата за архивите, со сугестија како тие би ја нашле својата перспектива во управувањето со архивската електронска граѓа. Со време, примената на предложените стратегии бара да се дефинираат постапките и нормите кои ќе им бидат препорачани на архивите за примена. Вториот дел на Водичот претставува прв обид на членовите на Одборот да го артикулираат овој тактички пристап низ негово проширување и создавање база за развој на серија препораки за управување односно водење на архивите до ниво „како“ да се постигне нешто.

2. *Програми за електронска граѓа: Извештај за истражувањата во 1994/95*²² – Целта на истражувањето, сесрдно спонзорирано и помогнато од Центарот за современа граѓа на Националниот архив на Франција и Националниот архив на Сингапур, беше да се создаде именик на оние архивски институции кои востановиле или планираат да воспостават програми за управување со електронските записи. Именикот содржи основни информации со назначување на проблемите на кои Одборот во иднина треба да посвети внимание. Намерата била именикот да послужи како база или појдовна според која, на интернационално ниво, би можел да се одреди напредокот во развојот на програмите за електронска граѓа на кои ќе се пристапи со тек на времето. Во Извештајот се презентирани резултатите од истражувањата во детални табlici со информации за организациската и правна рамка на системите и програмите за електронска граѓа, програмската структура и техничките спецификации, чување на информациите и одредбите за достапноста.

3. *Електронска граѓа: преглед на литература-та*²³ – Alf Erlandsson од Меѓународниот монетарен фонд, е исцрпен преглед²⁴ на меѓународна

литература за електронска изработен за Одборот. Прегледот е значаен документ кој овозможува извонреден увид во еволуцијата во концептуализацијата и развојот на стратегиите за управувањето со електронската граѓа од архивска перспектива. Одборот заклучил дека прегледот на литературата може да им помогне на архивистите да го сфатат поширокиот контекст во чии рамки се сместени концептите и стратегиите, во надеж дека ќе представува и важен инструмент во нивното образование и изработка на програми за обука.

За потребите на Водичот, Одборот ја разви следната дефиниција за запис:

*Запис е забележена информација создадена или примена во текот на покренување, вршење или завршување на активности од одредена институција или личност и кој опфаќа содржина, контекст и структура доволни да обезбедат доказ за активноста независно од формата или медиумот*²⁵.

Изразената специфика на „електронскиот запис“ е таа што содржината е запишана на медиум и во симболи (бинарни броеви) на кои им е потребен компјутер или слична технологија за да се прочитаат и разберат. Концептите „запис“ и „управување со записите“ непосредно се поврзани со „архивската функција“ која била дефинирана од Одборот, така што групи поврзани активности кои придонедуваат и се неопходни да се постигат целите за препознавање, безбедно чување и зачувување на архивските записи, обезбедувајќи сигурни гаранции дека тие записи можат да бидат прочитани и достапни, што би значело дека архивите, особено националните, мораат да бидат во позиција да бидат вклучени во фазите на концептуализација пред тие да бидат создадени.

Општите препораки на Одборот за стратегиите кои архивите треба да ги следат се:

1. Архивите треба да бидат вклучени во целиот „животен циклус“ на електронскиот систем во кој се оформува, создава и се чува, односно се одржува и се обезбедува користење на електронската архивска граѓа за да се обезбеди да се создаваат и чуваат автентични, сигурни, веродостојни и одржливи записи;
2. Архивите мораат да обезбедат создавачите на архивска граѓа да создаваат и чуваат записи кои се веродостојни, автентични и одржливи;
3. Архивите мораат да водат постапка за вред-

22. Electronic records programs report on the 1994/95 survey, International Council on Archives, Committee on electronic records, Studies, 9, Paris, 1996., December

23. Electronic records management a literature review, International Council on Archives, Committee on electronic records, Studies, 10, Paris, 1997., April.

24. Конкрајотна 2002 год. „Комитетот за информациската технологија изработи билиографија: Archival Automation: A Bibliography International Council on Archives, Information Technology Committee (ICA: IT), 2002 December.

25. A record is recorded information produced or received in the initiation, conduct or completion of an institutional or individual activity and that comprises content, context and structure sufficient to provide evidence of the activity regardless of the form or medium. ICA Study - Etudies 7, 8, 9 (1996-1998), 7.

нување и да вршат интелектуална контрола над архивските електронски записи;

4. Архивите мораат да ги одредат условите за чување и достапност за да се обезбеди архивските електронски записи да останат веродостојни, сигурни и одржливи.

На XIII-тиот меѓународен архивски конгрес во Пекинг (1996) усвоени се препораките кои го обврзуваат МАС на:

- меѓународна соработка – продолжување на признавањето на важноста на документите на UNESCO, развивање на соработката со IFLA – позната како „Пекинг агенда“ итн.;

- заштита на архивското наследство – непрекинато повторување на резолуцијата на CITRA од Вашингтон (1995) и Хашката конвенција и протокол од 1954 година за заштита на културните добра и активно соработување со Меѓународниот музејски совет (ICOM и ICOMOS) и Меѓународната федерација на библиотекарите (IFLA) и тн.

- на полето на стандардизацијата, МАС да воспостави постојано тело кое ќе работи на стандардизација на подрачјето на архивистичкиот опис започнат со ICA/DDS и особено со ISAD(G) и ISAAR(CPF) стандардите и тн.

Првата пленарна седница на XIV-тиот меѓународен конгрес (Севилја 2000) беше посветена на чувањето и користењето на електронски записи, интензивното воведување нови електронски медиуми на кои се чуваат податоци на што архивистите треба побрзо да се прилагодуваат. Заклучено е дека во ниту еден сегмент заштитата и користењето на електронските записи не смее да се разликува од заштитата на традиционално пишуваната граѓа. Новата улога на архивите треба да биде насочена кон поголема контрола при создавањето на електронски записи, управувањето со нив, прилагодувањето на националното архивско законодавство, обезбедувањето средства за опрема, заштита и користење на оваа граѓа.

На седниците на CITRA²⁶, на неколку наврати, се дискутираше за процесот на информатизација на архивите. Во 1998 година во Стокхолм – XXXIII CITRA беше посветена на темата „Достапност, информација и технолошки предизвици“. Во Резолуцијата се констатира дека технолошкиот развој доведе до енормно производство на информации и комуникација на податоци низ светските мрежи и дека информациските и комуникациските технологии имаат круцијален ефект во одредувањето на обемот и природата на пристапот до архивската граѓа. Меѓународната заедница на архивските институции и архивис-

тите (МАС или ICA) мора да го координира својот пристап и активно да соработува со другите струковни организации на UNESCO како IFLA, ARMA, IRTM и FID во развојот на стратегиите за вклопување на информациските и комуникациските технологии во архивските активности сврзани за пристапот до информациите и дека соработката мора да се темели на уважување на културните, организациските, стопанските и општествените разлики на земјите членки на МАС. Меѓу другото, CITRA препорача МАС да им обезбеди на своите членки инструктивни материјали за тековниот развој на електронското управувања со информациите и за раководење и ракување со електронските документи итн. Националните архиви во соработка со стручните здруженија и МАС, активното учество во работата на Меѓународната организација за стандардизација (ISO) и националните тела за стандарди како и со придонесот во развојот на стандардите за информациската технологија и управување, треба да бидат предводници на подрачјето на стандардизацијата на архивската практика.

Така, за да биде архивската служба во чекор со развојот на информациската технологија, почна поинтензивно да дејствува во подготовката на општите стандарди. Додека библиотекарите направија голем чекор напред во примената на стандардите за опис на книгите, архивистите своите ги усвоија дури кон крајот на 90-тите години на минатиот век и почнаа со примена.

2. Меѓународни стандарди

До крајот 70-тите години во меѓународна архивска заедница преовладуваше ставот дека не е можно, или не е корисно, да се стандардизираат описните формати и другите податоци за граѓата. Тоа беше и една од основните причини за немање интерес за работа на стандардизација, процес кој се одвиваше во некои сродни области и дејности.

Првите обиди за стандардизација²⁷ на национално ниво се појавија во 1962 година во САД во рамките на проектот ICPSR (Inter University Consortium for Political and Social Research). Две години подоцна, Elio Calafano на архивскиот конгрес во Брисел, без успех, предлагаше формирање комисија за автоматизација, а аналогно на тоа, и стандардизација на архивското работење. Иницијативите кои потоа се појавија, главно, базираа на прилагодување на веќе потврдените стандарди за каталогизација и об-

27. Novak, M., Informacijska tehnologija in arhivi, Maribor, 2000.

работка на библиотечна граѓа. Затоа, не изненадува тоа што форматот за чување на податоците во машински читлив облик, во кој се чуваат најмногу податоци за архивската граѓа, се токму од семејството на MARC стандардите: MARC. AMC. Сепак, тој формат не ги истисна традиционалните информативни помагала во архивите – инвентарте и сл. затоа што претежно се користат за опис на повисоки нивоа (фонд, збирка). Најчест „формат“ за опис на единиците на понизок степен во рамките на фонд остана традиционалниот инвентар. Дваесет години подоцна, на Конгресот во Бон се постави прашањето за проблемот на информатизацијата на архивите, тема разгледана на конгресот во Монреал со завршница добиена на Конгресот во Пекинг кога е воспоставен системот на меѓународни норми за опис на архивска граѓа – ISAD(G)²⁸ и ISAAR(CPF)²⁹. Како основа послужија неколку стандарди³⁰, правилници и упатства³¹ за опис на архивска граѓа изработени во втората половина на 80-тите и почетокот на 90-тите (САД, Канада) според правилата за обработка на библиотечна граѓа. Тие правилници, покрај Британските стандарди³², биле појдовна основа на Комисијата на Меѓународниот архивски совет за изработка на стандарди за опис архивската граѓа кои, сосема разбирливо дека доста наликуваат на аналогните стандарди за каталогизација³³. Овие стандарди ја чинат основата за стандардизација на архивските информативни инструменти при што овозможуваат размена на глобално ниво.

Меѓународниот стандард ISAAR(CPF) ја определува структурата и содржината на нормативниот запис за личните и семејни имиња и

28. General International Standard Archival Description, доживеале неколку дополнени, а најновата верзија е од 2000 г.
29. International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families.

30. USMARC - AMC (United States Machine Readable Cataloging format for Archival and Manuscript Control) и CANMARC – канадска верзија.

31. MAD (Manual of Archival Description), AACR2 (Anglo-American Cataloging Ruls 2nd edition), APPM (Archives, Personal Papers and Manuscripts) и RAD (Rules for Archival Description) – канадска варијанта.

32. BS 7768 (Британски стандард за управување со оптички дискови) и BS 7779 (Британски стандард -упатство за управување со инфораците).

33. ISBD (g) – Општ меѓународен стандард за библиографски опис, ISBD (S) – Меѓународен стандард за библиографски опис на сериски публикации, ISBD (M) – Меѓународен стандард за библиографски опис на монографски публикации, ISBD (A) – Меѓународен стандард за библиографски опис на стари книги, ISBD (RM) – Меѓународен стандард за библиографски опис на звучни записи, ISBD (CM) – Меѓународен стандард за библиографски опис на картографски материјал, ISBD (CF) – Меѓународен стандард за библиографски опис на компјутерски датотеки и ISBD (ER) – Меѓународен стандард за библиографски опис на електронски документи.

називи на правните лица. Целта му е да ги дефинира стандардните вредности на називите на ентитетите кои како такви се користат при опишувањето на граѓата (и пребарувањето), водењето евиденција за создавачите, имателите и сл. и другите податоци за ентитетот кој го идентификува. Најважна евиденција е информативниот инструмент за фондот или збирката. Основната содржина е одредена се стандардот ISAD(G) и предлогот на стандардот EAD.DTD.

Во последно време, се шири употребата на стандардот ISO 8879 SGML³⁴ како формат за чување документи, како во организациите во чија работа се создаваат, така и во архивите. Encoded Archival Description (EAD), е предлог стандард за кодирање на информативните инструменти во машинско читлива форма, кој доста брзо се шири и би можел да стане најважен стандард за чување и размена на податоци за архивска граѓа.

Посебна важност имаат стандардите кои се однесуваат на подрачјето на информациската технологија. Препорачливо е информацискиот систем да базира на меѓународни стандарди или на оние стандарди кои се во широка употреба. Некои од нив можат да бидат искористени како средство со кое се обезбедуваат одредени функции и својства на документот, а други како средство за имплементација на стандарди од подрачјето на архивистиката и сродните дејности.

Стандардизацијата на описните и други податоци за архивската граѓа има сразмерно долга традиција ако се земат во вид прописите кои се однесуваат на канцелариското работење и ракување со т.н. активни документи. Најважно средство со кое се обезбедува пристап до документите во препознатлива форма и со соодветни вредности биле, а начесто сеуште се, правните прописи со кои се одредуваат кои податоци и во која форма треба да се запишуваат во пропишаните обрасци. Начинот на изработка и користење на овие инструменти кои во јавната управа се востановил пред повеќе од двеста години, во основни елементи, сеуште е присутен во прописите и праксата на управните и другите јавни организации вклучувајќи ја и архивската дејност. Прописите за водење евиденции во архивите и опишувањето на архивската граѓа создадени во почетокот на 60-тите години сеуште се на сила иако во пракса доживеаја некои промени (1976, 1991 и 1996 година). Законските и други прописи кои на национално ниво го регулираат канцелариското и архивското работење содржат некои одредби за типовите на податоци

34. Structured Generalized Markup Language

ци и правилата за управување со документите кои треба да се применуваат. Непочитувањето на овие правила, за последица би имало губење на правната вредност на документите.

Стандардизацијата на описните податоци и форматите во самата архивска дејност е од понов датум и, главно, е ограничена на подрачјето на надлежноста на одделни, најчесто, национални архивски служби и установи. Главно, се стандардизирани обрасците за одделни видови евиденции односно структурата на податоците за некои сегменти на дејноста – стандардизацијата на содржината на елементите на тие структури и вредности напoлно изостанува. Резултатот е релативно низок степен на компатибилност на податоците кои се сместени во структурата која се согласува и недоволната сигурност на едновременото пребарување на збирот информативни инструменти создадени на тој начин.

Архивската граѓа се создава низ дејствувањето на организациите кои, по правило, имаат и одржуваат некаков систем за управување со документите. Во таквите системи, во канцелариското и регистратурско работење, веќе се дефинирани некои структури на податоци и содржина на одделни елементи. Зависно од важноста што докуменатацијата ја има за нивното работење, организациите вложуваат сразмерно доста време и средства во одржувањето на таквите системи и опишувањето на граѓата која во нив се чува – далеку повеќе отколку што тоа можат да го сторат архивите. Тоа е и една од причините зошто постои голем интерес за преземање на описните податоци заедно со граѓата. Единствена сериозна препрека се квалитетот и сигурноста на тие податоци и нивната компатибилност со системот кој го одржува самиот архив и во кој граѓата натаму ќе биде користена.

Архивските евиденции кои се однесуваат на физичките и правните лица содржат многу, овде предвидени податоци, но не можат да се сметаат за нормативни датотеки. Според содржината и намената на нормативната датотека, на правните лица приближно им одговара шемата по која архивите ги водат правните лица. Тоа е попис на правните лица според класификација на нивната дејност, меѓусебна положба и уредување. Содржи основни податоци за организацијата, промените во нејзината правна положба, дејствувањето и уредувањето. Покрај податоците од матичниот лист кои се однесуваат на организацијата и нејзината дејност, може да содржи и податоци за одговорноста и промена на одговорноста, промена на дејноста, упиот во регистарот на надлежно тело (регистар, датум), уписот на промени во регистарот, организацис-

ката структура (назив, положба, дејност, организациони единици), одговорното лице и сл. Структурата и начинот на водење по таа шема треба да се приспособи на меѓународните стандарди со што престанува потребата од водење други основни евиденции за правното лице.

Евиденциите на сопствениците и создавачите, како и регистарот на архивската граѓа и пописот на сопствениците на приватната архивска граѓа треба да се води со користење на нормативните датотеки на правните и физичките лица. Можат да се опишат и како подзбир на записи во нормативните датотеки со кои им се додени податоци кои некое правно или физичко лице го одредуваат како сопственик или создавач на граѓа.

Стандардот за опис на архивски документи EAD DTD³⁵ е создаден во 1993 година како проект на калифорнискиот универзитет Berklay по иницијатива на американските архивисти³⁶, а заради олеснување на развојот на програмите за пребарување архивска граѓа. Произлезен е од потребата за помош при регистрација односно евидентирање и пребарување документи кои се наоѓаат во архивите, библиотеките и музеите. Целите на проектот биле изнаоѓање можности за:

1. презентација на информации најдени од истражувачите, со сите значенија и меѓусебни односи;
2. прикажување на хиерархиската поврзаност на различните нивоа на описи;
3. прикажување на информациите кои се наследуваат при преминување во различни хиерархиски нивоа;
4. креирање во самата хиерархиска структура;
5. специфично индексирање и поправка од губење информации.

EAD DTD почнал да се развива како алатка за пронаоѓање и распространување на структурираните електронски пронаоѓања преку Интернет, а е базиран на SGML³⁷. EAD DTD го одредува збирот на SGML тагови кои овозмо-

35. Encoded Archival Description Document Type Definition е погоден за опис на типични архиви и архивски документи и не предвидува тагови со кои би се опишувале некои мултимедијални содржини на стандардни библиотеки.

36. The Society of American Archivists Encoding Archival Description Working Group. Овој стандард излезе од рамките на САД и во неговиот развој учествувале голем бројот институции како университети: (Јеил, Харвард, Глазгов, Сиднеј и др.), музеи, архиви и библиотеки.

37. Standard Generalised Markup Language – збир на правила за дефинирање и изработка на логичка структура на документите што на програмите им овозможува контрола на пребарувањата, поправка и структурна презентација на документите. Тие се применуваат во форма на тагови внесени во описот на документите заради идентификување и создавање на однос меѓу структурните целини.

жуваат обележување на делови на документи и прегледување на тие целини како класи.

Тој формира mark-up алатка која може да биде користена за развој на мали апликации за идни обновувања и надградба на софтверот. EAD DTD е создаден специјално за обединување на алатки за пребарување кои припаѓаат на категориите инвентари и регистри. Една од најважните карактеристики на EAD е референтниот mark-up кој поддржува конструкција на динамичен хипертекст или хипермедиум на линкови. Оттука, може да се примени за поврзување алатки за електронско изнаоѓање со дигитални сликинаоригиналнатаграѓа. Важна карактеристика на EAD DTD е и дека дизајнот функционира како SGML или XML. Последната верзија на овој стандард е финализирана во декември 2002 година и во неа е имплементиран ISO 8879 стандардот, што значи дека се внесени збир на нови правила за поддршка на XML³⁸ спецификацијата, а неодамнешните тестови во Франција и Германија покажаа дека EAD може добро да се прилагодува и користи и во други средини.

Стандардната библиотека содржи 146 тагови за опис на документите, а секоја информација содржи: име на тагот (tag name)³⁹, име на елементот (element name)⁴⁰, опис (description)⁴¹, може да содржи (may contain)⁴², може да се појави во (may occur within)⁴³, атрибути (attributes)⁴⁴, пример (example)⁴⁵.

Во однос на реструктурирањето на информациските системи, архивите можат да имаат корист од идниот развој на XML преку брзиот развој на софтверските алатки и поддршката на главните фактори на пазарот на информациската технологија. Прифаќајќи ги SGML, XML и web развојот, создавачите на EAD направиле и стратешка одлука која овозможува следење на пазарот на користење креативни алатки за програмирање со најдобар изглед за развој. На тој начин во архивската заедница може да преовлада потребата од примена на информациската техника.

38. eXtensible Markup Language.

39. Форма на именик по името на елементите кои се користат во машински читлив документ.

40. Проширена верзија на името на тагот – збор или фраза за идентификување целта на елементите.

41. Го дефинира елементот во термините на основните или архивски речници, односно речникот на податоци (ISAD, MARC21 и тн.)

42. Оваа секција дава список на елементи кои можат да се јават при дефинирањето на некој елемент. Списокот е сортиран по алфабетски редослед на имињата на таговете.

43. Соржи список на сите родителски елементи во кои дадениот елемент може да се најде.

44. Содржи листа на атрибути кои можат да се прикачат на елементот.

45. Содржи таговен пример кој укажува како заедно се користат атрибутите и елементите.

нологија иако не и значителното внимание на приватните инвеститори. Дополнителен проблем е и сознанието дека е тешко да се убедат политичарите да инвестираат поголеми суми на јавни пари за истражување и развој на архивската обработка на информации. Сепак, добра стратегија е фактот што архивската заедница користи најнапредни информациски технологии кои се во промет и кои овозможуваат поевтин развој на специјалните апликации за обработка на архивски информации. EAD е платформа на стандард за независно кодирање дизајнирано за примена и на мали величини на алатки за електронски архивски опис, но и за пристап и користење како на електронски инвентари, така и на електронски факсимили на основните историски извори.

3. Проекти и иницијативи

3.1 OAIS – Open Archival Information System

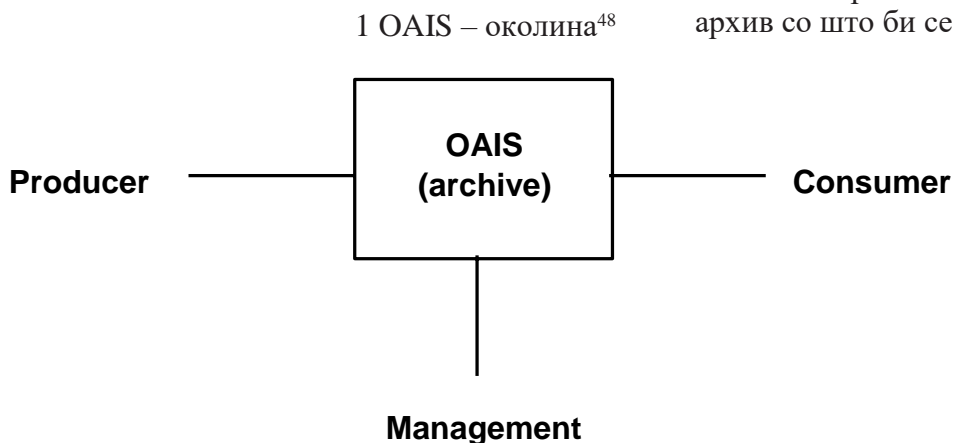
OAIS е референтен модел и концептуална работна рамка на еден архивски систем посветен на заштита и одржување пристап до дигитални информации. Носител на проектот е менаџерскиот совет на Consultative Committee for Space Data System (CCSDS) кој претставува интернационален волонтерски консензус организиран од истражувачките космички агенции и индустриски асоцијации заинтересирани за развој на стандардизирани новитети во управувачката техника од помош во просторните истражувања на космичките научни дисциплини и апликации⁴⁶. Покрај CCSDS, RLG, OCLC и други организации, консултациите со неколку важни интернационални проектантски фирми одиграле клучна улога во оформувањето на референтниот модел и во неговата адаптација за користење во библиотеки, архиви и истражувачки центри. Последниве се само секција во „друштвото на интереси“ во OAIS моделот⁴⁷. Референтниот модел представува иницијален

46. Member Agencies: Agenzia Spaziale Italiana (ASI)/Italy; British National Space Centre (BNSC)/United Kingdom; Canadian Space Agency (CSA)/Canada; Centre National d'Etudes Spatiales (CNES)/France; Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt e.V. (DLR)/Germany; European Space Agency (ESA)/Europe; Instituto Nacional de Pesquisas Espaciais (INPE)/Brazil; National Aeronautics and Space Administration (NASA)/USA; National Space Development Agency of Japan (NASDA)/Japan; Russian Space Agency (RSA)/Russian Federation.

47. Reference Model for an Open Archival Information System (OAIS), Draft recommendation for space data system standard, CCSDS, Red Book, CCSDS 650.0-R-1, Original issue May 1999; CCSDS 650.0-R-2, Current issue July 2001.

обид, подоцна прегледан, надграден, дефинитивно усвоен, издаден и прилагоден според ISO стандардите и препораките на CCSDS.

Веќе пет години, OAIS-овиот референтен модел влијае и ги информира организациите и истражувањата за заштита на дигитални записи независно дали се работи за податоци за космосот, научни податоци или владини записи.

Референтниот модел:

- во првиот дел обезбедува успех, работно поле, апликатибилност, дефинициони секции типични за повеќето стандарди и гаранции за вложената работа, можност за подесување и мапа за развој на слични стандарди;

- во вториот дел обезбедува преглед на повеќе нивоа на главните концепти содржани во OAIS архивите. Исто така, дава и преглед на OAIS архивската околина и на учеството на оние кои се во интеракција и дискусија за тоа што се подразбира под поимот „информација“ и што треба да се сочува долготрајно. Тој содржи и клучни информациски концепти релевантни за OAIS – подесувачките имплементации.

- во подсекцијата 3.1 дефинира обврски кои еден OAIS архив мора да ги почитува во заштита на сопствените информации, додека подсекцијата 3.2 обезбедува појаснување на материјалот за типовите активностите кои во многу архиви би требало да се извршуваат.

- во четвртиот дел дава поглед на модел за детално разбирање на OAIS архивот. Тој го дели OAIS на бројни функционални области и идентификува неколку услуги на високо ниво на интерфејсот. Исто така, дава детални погледи на модел-податоците за информациите користејќи UML (Unified Modeling Language) кај дијаграмите.

- во петтиот дел дава неколку перспективи во

врска со темата на информациската заштита користејќи дигитална миграција низ медиумите и низ новите форми или репрезентативноста. Таа обезбедува неколику перспективи во врска со темата за службите за заштитен пристап користејќи влезен софтвер, поврзување и емуляција на хардверот.

- шестиот дел претставува запознавање на различни алтернативи за асоцијациите архив-со-архив со што би се обезбедиле поголеми или поскапи -поефектнисервиси.

Анексите не се дел од Препораката и го даваат следното:

- анексот А – сценарио за постојните архивски операции;

- анексот Б – поврзува делови на овој референтен модел со други стандардни работи;

- анексот Ц – накусо

го објаснува единствениот моделирачки јазик (UML);

- анексот Д – референтна информативна листа;

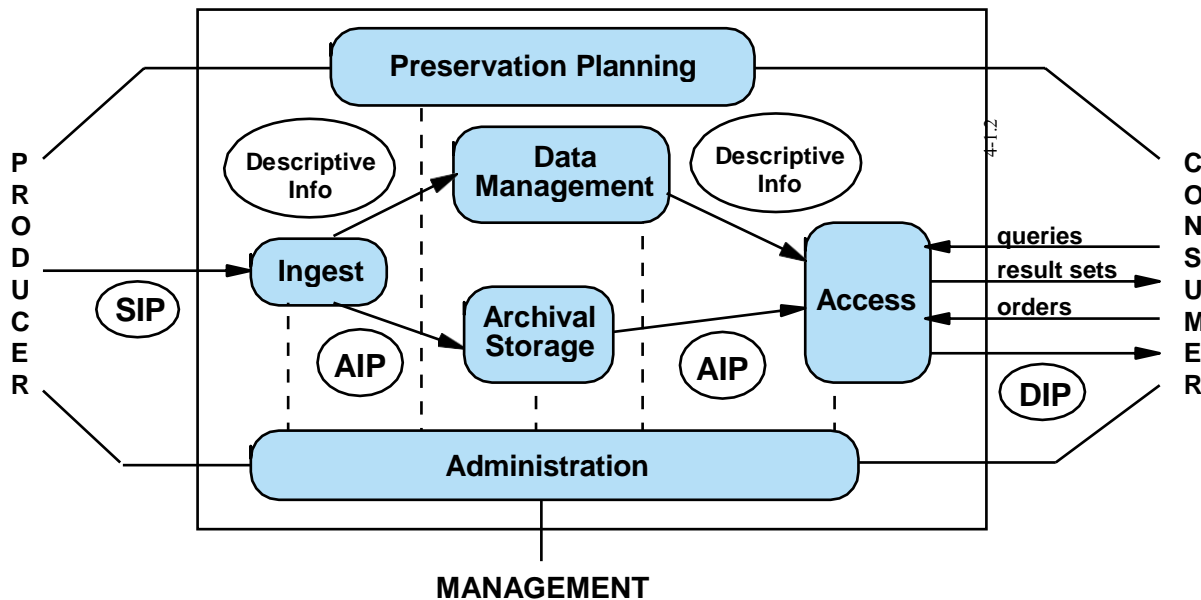
- анексот Е – информацискиот модел во слоеви;

- анексот Ф – е составен од дијаграми на функционалните области објаснети во поглавјето 4.1.

Со зголемениот интерес за прифаќање на OAIS референтниот модел, вниманието се повеќе се насочува кон идентификација и старт на дополнителните архивски обиди за стандардизација. Ова има свој одраз во DADs (Digital Archive Directions) и AWIICS (Archival Workshop on Ingest, Identification, and Certification Standards) стандардите. AWIICS бележи огромен интерес во стартот на новите стандарди и доставува иницијални документи во врска со воведувањето, идентификацијата и сертификацијата на стандардите.

Активностите на архивистите низ e-mail и панел дискусии се насочени кон развивање на националните ставови и поттикнување на интернационалните напори.

48. CCSDS 650.0-R-2, RED BOOK, July 2001.

2. Функционална суштина на OAIS⁴⁹

3.2 OSARIS – Open Source Archival Resource Information System

Ad Hoc Комитетот за развој на стандардизирани алатки за кодирани архивски инструменти за пребарување доби мандат од MAC⁵⁰ да изработи препорака за развој на стандардизирана кодирана алатка за пребарување што ќе ги има ISAD(G) и ISAAR(CPF) стандардите како основа за интеграција на описите од различни локации во еден единствен интегриран систем и за проценка на трошоците за ангажирање персонал за дизајнирање на моделот и развој и испорачување на прототип кој ќе работи. Развојот на модуларниот отворен сорс на софтверот или алатката треба да биде бесплатен и достапен на сите архиви во светот, по примерот на UNESCO-виот ISIS бесплатна програма за библиотечно работење и тоа преку MAC, UNESCO-виот web site, или на CD-ROM. За разлика од ISIS, изворниот код (сорсот на кодот), исто така, ќе биде достапен. Извештајот на Ad Hoc Комитетот се фокусира на развојот на алатка за опишување и интелектуална контрола на архивите и пронаоѓање на релевантни извори од страна на истражувачите, кои можат да се користат преку персонални компјутери или преку архивските компјутерски системи. Притоа, треба да се земат во вид и веќе развиените системи како EUAN,

LEAF иницијативата, EVA проектот и CAIN⁵¹. Другите архивски функции како: валоризација, собирање и евидентирање, чување, техничко технолошка заштита и физичката контрола не се предмет на извештајот. Самиот Извештај има 5 делови, а структурата на архивскиот информациски систем е поделена во 6 слоеви на сервиси и протоколи на профилот на OSARIS.

Првиот слој на информацискиот модел на системот ги дефинира на највисоко ниво функционалните компоненти на системот со 4 бази на податоци кои меѓусебно се поврзани и ги одредуваат функционалните карактеристики на архивскиот информациски систем како што се: записи со опис (за фондот, серијата, архивската единица), овластување за контекстот (стандардни и нестандартни податоци и извори), содржина (со речник на топоними, документарни форми и жанрови) и надворешни карактеристики. Другите аспекти на архивското работење (прием, чување и конзервација) ќе бидат вградени во дополнителните бази на податоци;

Вториот слој всушност претставува структура на податоци и содржина, го вклучува ISAD(G) стандардот со 26 елементи на податоци за опишување на архивските предмети во контекст на повеќе нивоа вклучувајќи го и ISAAR (CPF) стандардот, како и дескриптивните елементи (како називи) и надворешните елементи и другите бази на податоци (JPEG и MPEG за копирана граѓа);

Третиот слој е слој на чување на податоците со кој се одредува електронската синтакса во која податоците се логички и физички органи-

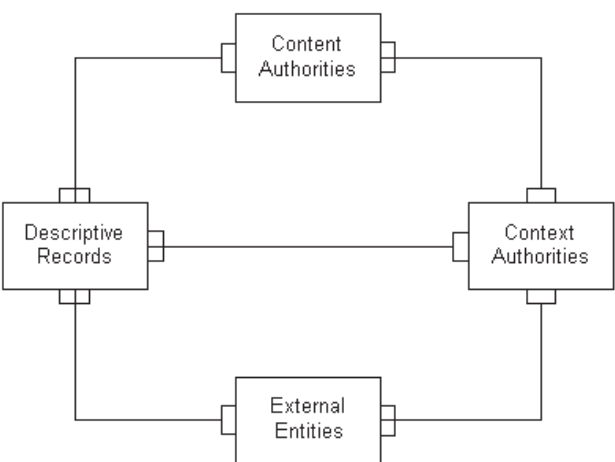
49. SIP = Submission Information Package; AIP = Archival Information Package; DIP = Dissemination Information Package; CCSDS 650.0-R-2, RED BOOK, July 2001.

50. The report of the Ad Hoc Committee for Development of a Standardized Tool for Encoding Archival Finding Aids (**Development of standardized tool for encoding archival finding aids**) the ICA (International Council on Archives), 15 January 2002.

51. EUAN - European Union Archival Network, LEAF - Linking and Exploring Authority Files initiative, EVA - European Visual Archives project, and CAIN - the Canadian Archival Information Network.

зирани и чувани, вклучувајќи и XML, објектно поврзаните табели, ISO 2709 – MARC структурата и форматите за обработка на текстовите;

Четвртиот слој е слој на комуникации, односно, стандарди за пренос на податоци меѓу компјутерот и апликациите, како ISO 2709 (MARC) и http протоколот;

3 Структура на OSARIS

користењето од архивистите и крајните корисници и опфаќа пренос, заштита, индексирање и пребарување;

Шесттиот слој претставува слој на заедничка примена, односно препознавање на архивите и институциите.

Функционалните барања и очекувања од заедничкиот OSARIS информациски систем се:

- *влез и прифаќање на податоците* на начин кој овозможува нивна размена,
- *основни барања* – почитување на ISAD(G) и ISAAR(CPF) стандардите, проширливост во сите дополнителни податоци и дополнителните елементи на националните стандарди,
- *влез на податоци* – системот треба да биде кориснички ориентиран со едноставни екрани, едноставност и комплексност на описите, влез на описите од било кое потекло (приватно и јавно) или било кој тип на граѓа,
- *излез на податоци* – од аспект на корисникот овозможуваат интуитивна ориентација на пребарување со опција за прилагодување и изработка нови екрански форми, пребарување, пронаоѓање и можност за преземање, копирање, печатење на информациите итн.,
- *размена на податоци* – со користење на системот за размена на податоци, поддршка на актуелните архивски стандарди за машинско читливите комуникации EAD (Encoded Archival Description) и EAC (Encoded Archival Context), флексибилност за различни синтакси (како XML и HTML), прифаќање на стандардите за пошироко архивско информатичко управување и размена (Dublin Core и MARC) и прифаќање

на испраќање на директориуми вклучувајќи и пристап до индивидуалното депо.

Ad Hoc Комитетот ги даде следните предлози, приоритети и стратегии:

- *развој на апликациите* – ICA ги одобрува функционалните барања од Извештајот како база за натамошен развој кој треба да му се довери на тим од експерти од двата комитети ICA/CDS и ICA/ITC, увид и процена на решенијата на постојните системи, по што ќе може да се одреди натамошното развивање на OSARIS, а со тоа и неговата цена,
- *инсталација* – изворниот код треба да биде бесплатно достапен,
- *одржување и подобрување* – изработката на web site за дистрибуција и преземање на софтверот и софтверската документација, како и развивање на инфраструктурата за тековното одржување, дистрибуција и техничка поддршка.

3.3 Иницијативата „DUBLIN CORE“

Dublin Core⁵² е нов тренд и веројатно најраширена и најразвиена метаинформациска шема, односно Dublin Core е вокабулар усмерен кон HTML и од овие причини заслужува внимание. Dublin Core не е конечен збир на метаинформации затоа што е проширлив со додавање на дополнителни елементи од локално значење, може да се збогатува со употреба на квалификатори и овозможува создавање на вокабулар за разни примени.

Во суштина, Dublin Core⁵³ е основен збир на елементи од метаподатоци за пронаоѓање на електронската граѓа, а верзијата 1.0 е службена, стандардизирана верзија на формат што се употребува за едноставно опишување на електронска граѓа. Темелните метаподатоци кои ги содржи Dublin Core се (DC Element Set): Title, Creator, Subject, Description, Publisher, Contributor, Date, Type, Format, Identifier, Source, Language, Relation, Coverage, Rights. Тоа значи дека треба да се препознаат минимум податоци за да може да се промовира семантичка интероперабилност за ефикасна размена на податоци, а метаподатоците мораат да имаат иста семантика и да користат заедничка структура и синтакса на ве-

52. <http://www.purl.net/dc/>; Weibel, Stuart. The State of the Dublin Core Initiative: April 1999. // D-Lib Magazine, April 1999. <http://www.dlib.org/dlib/april99/04Weibel.html>, дефиниција на Dublin Core во: Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zagreb: HKD, 1998. Str. 217-218; http://public.srce.hr/akm/akm1/o_akm.htm.

53. Називот доаѓа од името на местото на одржување на првиот стандардизациски workshop, Даблин (во Охајо, не во Ирска), а Core означува јадро.

ќе востановени стандарди⁵⁴, што значи не се нивна замена.

За пронаоѓање потребна е заедничка семантика и протокол за поставување барања и добивање одговори на нив односно матрицата, пресекот, подзбирот на поставените елементи треба да се препознаат како заеднички за опис и пронаоѓање на граѓата (конвенционална или електронска) опишана во системите,

Dublin Core дефинира едноставна и квалификувана форма. Во едноставната форма се чуваат само парови податок-вредност, додека во квалификуваната форма се чуваат и дополнителни информации (квалификатори) за форматот на податоците. Освен самите метаподатоци, во квалификуваниот Dublin Core се дефинира според каква шема се форматираат податоците (на пр.: ознаката за јазикот (en-AU) е според RFC-1766 стандардот; датумот е според ISO-8601 стандардот (YYYY-MM-DD), името е формирано според DCSV (Dublin Core Structured Values) форматот.

Споредбената таблица на Dublin Core, EAD, UNIMARC, CIDOC на 15-те заеднички елементи е прв чекор кон дефинирање на идните конверзии, пребарувања и размена на податоци изработена за семинарот за архиви, библиотеки и музеи, одржан во Ровињ 1999 година во организација на Хрватското музеолошко друштво, под назив: Можности за соработка во окружување на глобална информациска инфраструктура.

3.4 Проект PULMAN – CALIMERA

PULMAN⁵⁵ е проект кој го финансира Европската комисија во рамките на програмата ISTFP5 кој, во моментот, вклучува 26 земјичленки на Европската унија и држави кандидатки.

Во тек е иницијатива Проектот да се прошири на единаесет земји на средна и источна Европа, вклучувајќи ја и Македонија, под наслов PULMAN XT (Extention), кој подоцна доби назив CALIMERA⁵⁶. Во Хелсинки пред евалуациската работилница е одржан состанок на кој присуствуваа менаџери и партнери на проектот,

54. Архивските стандарди EAD.DTD со ISAD(G) и ISAAR(CPF), библиотечниот стандард: MARC и музеолошкиот CIDOC.

55. PULMAN - Public Libraries Mobilising Advanced Net.

56. Кај нас, Проектот го промовираа Бреда Краун (проект координатор) и Роб Дејвис (генерален менаџер на проектот) на 25.11.2002 год. под покровителство на Народната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“. Тогаш е формирана и Национална комисија на Република Македонија за овој Проект: Миле Бошевски, национален координатор и членовите Николовска Славица и Андонова Нада.

представник на Европската комисија и координаторите на проектот за Албанија, Бјелорусија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија⁵⁷, Молдавија, Црна Гора, Русија, Србија, Турција и Украина.

PULMAN, PULMAN XT и CALIMERA⁵⁸ се алатки на голема стратешка иницијатива за влијание врз националните и локалните центри на одлучување со цел за нивно уверување во исплатливоста на вложувањето во архивите, библиотеките и музеите како поддршка на нивните сопствени стратегии, а наменети на стручњациите, односно менаџерите во овие институции. Европа влегува во дигитална ера во која со експоненцијална брзина се шири пристапот по електронски пат во домените образование (доживотно учење), забава, култура, информации за животот, работата, потприемништвото и совладувањето на демократски права. Европските архиви, библиотеки и музеи имаат се поголема и поважна улога во имплементацијата на релевантните стратегии и иницијативи, круцијални за иднината на е-Европа. Постои потреба за ширење на овој тип на стратешка иницијатива усвоена во некои земји на Европа и поддршка за имплементација во форма на иновативни услуги. Мотото на овој проект е дека многу архиви, библиотеки и музеи сеуште, главно, нудат традиционални услуги и не се соодветно финансирани и водени ниту пак имаат поддршка во стратегиите и националните иницијативи кои охрабруваат и стимулираат иновации. Многу треба да се стори за да се обезбеди инфраструктура, слободен пристап до информациите на сите граѓани вклучувајќи ги хендикепираните, развивање на неопходни вештини, интегрирање на новите технологии и усвојување на соодветни стандарди. Затоа, целите на Pulman мрежата се помош во создавањето и јакнењето потенцијалот на јавните архиви, библиотеки и музеи за иостваривање на нивните нови улоги и конкретни задачи. Тоа вклучува создавање прирачник (DGM Digital Guideline Manuals) за иновативните услуги во лесно достапен електронски формат; обезбедување платформа и поддршка за идните здружени акции и предлози на интегрирани активности кои вклучуваат архиви, јавни библиотеки и музеи на национално, односно локално ниво; дисеминација на информациите за иновациите во овие институции; обезбедување трансфер на знаења за добро искуство во создавањето нивни стратешки определби; развој, ис-

57. Од почетокот на 2004 година избран е координатор за Македонија, со единствена цел да се интензивира работата на проектот.

58. CALIMERA - Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access.

порака и пристап до услугите кои ги нудат како и помош во намалување на диспаратот меѓу земјите и идентификација на задачите за поширока интернационална соработка.

Овој проект ќе овозможи примена на резултатите од проектот PULMAN⁵⁹ и PULMAN XT⁶⁰ со:

- ◆ преведена верзија на прирачникот (DGM),
- ◆ пристап до образовните работилници во европските центри (3 раководни стручњаци од земјите во работилниците во Љубљана, Хелсинки и Вери),
- ◆ воспоставување менторски однос и зближување на библиотеките, архивите и музеите што ќе овозможи размена на знаења,
- ◆ добивање поддршка за развивање на стратегии низ работилниците на национално ниво и учество на стратешките конференции,
- ◆ востановување стожер на стручњаци во секоја земја за учество во идните XT истражувачки поддршки на развојот.

3.5 Проектот ISLA & IDA⁶¹

ISLA⁶² е проект на Универзитетот на Јужна Калифорнија и претставува регионална мета-збирка составена од поседувани и чувани збирки од разни регионални институции која интегрира објекти на нееднакви збирки. Така, секој податок од разните институции станува поважен и повреден затоа што е споен со останатите релевантни податоци кои ги поседуваат и чуваат другите институции. ISLA е на располагање преку Интернет со користењето на IDA⁶³ интерфејсот и база на податоци. На овој начин значително е зголемена изложеноста на пристап до многу збирки кои се интегрирани. По големите и помалите регионални институции кои ги приложуваат своите збирки во ISLA регионалната мета-збирка во потполност ги задржуваат своите права на интелектуална сопственост и самите одлучуваат за начинот на кој на корисниците ќе им биде одобрен пристап. Овие одлуки се вклучени во податоците за класифи-

59. Првиот состанок е одржан во Истанбул, 24-25 јуни 2002 год. на кој присуствувале сите партнери потписници на договорите и координаторите на XT земји. Детално бил дефиниран работниот план на Проектот и почнала неговата реализација.

60. Extending the European Research Network for Public Libraries, Museums and Archives

61. Information System for Los Angeles. Како еден од најразвиените проекти е анализиран и разгледуван во смисла на своевиден прототип и поддршка на проектот CALIMERA.

62. http://www-rcf.usc.edu/~philipje/MM_PROJECTS/ISLA_99b/project_history.htm

63. Integrated Digital Archives.

кација на секој предмет одделно така што корисниците, автоматски, имаат увид во степенот на достапноста до секој предмет пронајден преку ISLA-IDA⁶⁴ интерфејсот за пребарување. Универзитетот на Јужна Калифорнија како непрофитабилна образовна институција ја спонзорирала и ја поддржа ISLA. Универзитетот ја разви ISLA-IDA со цел за постигнување едно револуционерно ниво на интеграција на регионалните архивски збирки што на пошироката јавност ќе и овозможи поставување нови прашања во врска со регионот како и поефективен и подемократски начин на учење и истражување. IDA 1.0 софтверскиот систем, создаден, дизајниран и релизиран на Универзитетот на Јужна Калифорнија, овозможува креирање и управување со големи дигитални библиотечни збирки на примарните истражувања во хетероген формат. Тоа е систем за пребарување и пронаоѓање од особено значење за регионалните архивски⁶⁵ збирки, а е структуриран на база простор-време-клучен збор-формат. Корисниците можат да пребаруваат и пронаоѓаат архивски објекти како на пр.: фотографии, текстови, квантитативни податоци, аудио-визуални документи, катастарски и географски планови и карти и сл. со пребарување според простор, време или клучен збор. Верзијата 1.0 на овој систем подготвен во Java™ овозможува пребарување и изнаоѓање (но не и користење), во иднина, треба да биде подигнат до нивото на комерцијален интернет сервер.

ISLA дигиталниот архив е сместен во системот на поголемите интегрирани дигитални архиви на Универзитетот. Материјалите можат да се пребаруваат според клучни зборови и се достапни како слики, текстови и ракописи преку web пребарувачите. Оваа база на податоци, позната како IDA-LA⁶⁶, е достапна на Homer – еден од web online каталозите. Базата поседува 5.000 слики, изворно создадени за ISLA, а потоа преместени во SRSI Gateway/BRS базата на податоци.

WEB страницата на ISLA е во развојна фаза и треба да овозможи регионалните мета-

64. http://wwwj-rcf.usc.edu/~philipje/MM_PROJECTS/ISLA_99b/overvienj_of_the_isla_digital_archive.htm

65. Зборот архивски, во овој контекст и во сите форми треба да се земе условно. Тој се однесува на сите институции кои собираат односно архивираат секаков вид податоци за Лос Анџелес и неговата околина: архиви, библиотеки, музеи и тн.

66. Упатството за пристап до IDA-LA се наоѓа на www.usc.edu/isd/electresourcers/catalogs.html - линк до Универзитетскиот Online каталог, преку Homer каталогот базиран на web, со избор на Digital Media се избира Integrated Digital Archive of Los Angeles (IDA-LA), а базата се пребарува според: зборови или фрази, збирки и формати на датотека.

збирки дигитално што ќе овозможи јавна достапност до информациите во сопственост и на чување во повеќе различни регионални институции.

ISLA ќе стане виртуелна библиотека на фотографии, ракописи, записи, текстови, весници, документи, карти итн., содржани во разни партнерски збирки. До крајот на 1993 год., интердисциплинарнаекипанаакадемскиистражувачи, библиотекарски и информатички професионалци работеше на развој на големиот дигитален архивски систем IDA како исплатлив спој на големите дигитални архиви за сите формати (текстуални, квантитативни, фотографски, просторни, аудиовизуелни) за истражување, настава, јавен пристап, администрирање и комерцијализација. Овој систем е наменет за универзитетите, регионалните влади и др. интересенти во светот за изградба на регионални мета збирки со постојана содржина на дигитализирани објекти.

3.6 CNI – Coalition for Networked Information

Коалицијата е основана во 1990 година од ARL⁶⁷, CAUSE и EDUCOM. ARL представува сојуз на истражувачки библиотеки на електронски публикации на Северна Америка⁶⁸. CAUSE и EDUCOM се спонзорски организации кои се грижат за употребата на информациската технологија на повисоко едукациско ниво. Во 1998 година CAUSE и EDUCOM се здружиле и ја формирале организацијата EDUCAUSE⁶⁹ и го прошириле своето членство во заедницата на повисоко едукациско ниво како и со нивните технолошки партнери.

Во создавањето на CNI⁷⁰, овие спонзорски организации ја воочиле потребата од проширување на заедницата, размислувајќи за натамошните теми на мрежно поврзување и проширување. Тие ги искористиле бенифициите на Интернет за: стипендирање, истражување и едукациони потреби, нови партнерства, нови институционални улоги и нови технологии и инфраструктура. Коалицијата има намера да ја продолжи соработката, а членството во коалициониот работен тим е отворено за сите орга-

67. ARL - Asociation of Research Libraries - www.arl.org

68. Partneri ARL se: Coalition for Networked Information (CNI), Digital Future Coalition (DFC), National Humanities Alliance (NHA), National Initiative for Networked Cultural Heritage (NINCH) и Shared Legal Capability (SLC).

69. www.educase.edu

70. CNI - Coalition for Networked Information www.cni.org. Во март 2004 година броеше 206 членки, меѓу кои се: Националниот архив на САД, Друштвото на американските архивисти, Американскиот национален историски музеј, Сојузот на американските библиотекарски, потоа националните и универзитетски библиотеки од САД, Австралија, Канада, Данска, 130 универзитети итн.

низации – профитни и непрофитни – кои сакаат да учествуваат во обврската на CNI за развој на мрежните информации.

На состанокот во Вашингтон создадена е работна рамка во формирањето архивски депоа за електронски публикации и постигната е согласност за минималните барања. Daniel Greenstein, директор на Федерацијата на дигитални библиотеки (Digital Library Federation), ги екстрахирал релевантните барања на OAIS моделот и ги врамил во контекстот на електронските часописи, како појдовна точка и работна рамка на дискусијата за создавање архивски депоа за електронски часописи кои директорот на CN, Clifford Lynch, ги презентираше на состанокот на CNI.

Освен проблемот на чување, за архивистите се важни и условите на чување, заштита и одржување на електронските записи како заеднички елемент и грижа на архивистите, библиотекарите и музеолозите од една страна, сопствениците на тие записи и универзитетите како крајни корисници на тие услуги од друга страна, но и дигиталното архивско депо во средината (како правен субјект во легалниот бизнис). Основни постулати се:

1. Дигиталните архивски депоа кои ги заштитуваат дигиталните учебници треба да бидат доверлива трета странка која ги поседува критериумите на школските издавачи (како создавачи на тие публикации) и библиотеките (како корисници на тие публикации).
2. Дигиталните архивски депоа ја дефинираат сопствената улога и особено внимание им посветуваат на потребите на школските издавачи и истражувачките библиотеки, со јасно утврдени норми што ќе архивираат школските издавачи.
3. Депоата во преговорите со школските издавачи треба да ги прифатат условите за прифаќање на депозитите на школските издавачи.
4. Депоата мораат да стекнат висока контрола над депозитните информации за да можат да обезбедат нивна долготрајна заштита.
5. Депоата мораат да бидат опремени со документациони полиси и процедури за осигурување дека електронската публикација е заштитена од сите разумни непредвидливи настани и оспособување на информациите за да можат понатаму да бидат дисеминирани како автентични копии на оригиналот или како можна најблиска копија до оригиналот.
6. Депоата мораат да бидат сигурни дека електронските публикации се дисеминирани до библиотеките во читлива форма.
7. Депоата мораат да имаат голема улога во пре-

вентивната заштита и одржување на долговечноста на дигиталните информации во однос на изградбата и надградбата на критериумите.

8. Секое депо на електронски публикации треба да биде дел од мрежата на депоата на дигитални информации.

4. Архивите и писарниците (archivist and records managers)

Антагонизмот меѓу архивската професија во архивите и во писарниците, односно меѓу активните и полуактивните списи и архивската граѓа прави „документациска“ железна завеса и во светот на науката⁷¹. До Француската револуција истите службеници биле надлежни за управување со тековните и неактивните списи. Нивната поделба, всушност, ја раздвоила струката. Предавањето на списите била поврзано со одредени рокови, кои не се однесувале на историјата, туку на староста на самите списи. Стотина години подоцна, холандските архивисти Muller, Feith и Fruin ги кодификувале начелата на провиниенција и на првобитен ред и, со тоа, ги вратиле архивистите и работниците во писарниците на заедничкиот предмет на работа, интегрес и грижа.

До сега, архивистите во архивите и администрацијата беа на маргините на проектите за информатизација на нивното работење⁷². Администрацијата набавува софтверски продукти без консултации со надлежен архив не сфаќајќи ја својата улога во создавањето записи кои подоцна треба да бидат заштитени во архивот. Ревизијата на природата на електронската работна околина односно компјутеризираните административни процеси и електронски документи како нивен резултат, треба да ги решаваат и архивистите. Врз основа на искуствата треба да се рedefинираат термините архив и архивист затоа што се поголем број архивисти се преориентираат на информациско управување (Information Records Management IRM). Таквиот модел ја носи потребата и од нови начини на размислување за структурата, организацијата и вредноста на информациите и различни групи обврски и на архивистите и другите IRM професионалци⁷³.

Во 1994 год., проф. Carol Couture (University of Quebec – Montreal) нагласува де-

71. Thomassen, Theo H.P.M., Arhivisti i records manageri: ista struka, razlicite odgovornosti, Arhivski vjesnik, 43, Zagreb 2000, str. 7-18.

72. Charles, L., Dulle Grriet: Kompjuterski sustav za arhivsku administraciju (CITRA 1998, str. 113)

73. Kesner, M. R., "Archives in the Information Society", JANUS, Lligall 12, 1998, 246-263.

ка дефиницијата „архив“ станала поширока и поцврста што пред архивистиката наметнува значајно проширување на нејзиното подрачје. Новиот, глобален архивистички пристап ги интегрира евиденциските и административните аспекти кои „доведуваат до еднообразност и континуитет на работите кои архивистите ги обавуваат во целина на документите низ кои е создадена архивската граѓа и до интегрирање на примената на секундарните вредности на архивската граѓа“.

Во 1989 година American Records Management Association (ARMA) го дефинира управувањето со списите не како евидентирање и класирање на списите туку како „системски надзор над сите списи почнувајќи од нивното создавање преку обработката, дистрибуцијата, организацијата, чувањето и пребарувањето до одлуката за нивната судбина“ и секако, до се поголемото производство на електронски документи кои ќе се заедничка грижа на архивистите кои работат на активните и неактивните списи.

Архивската управа на Нов Јужен Велс во Австралија на списите и архивската граѓа гледа како на едно обединето деловно подрачје и го спровела концептот records continuum. Управувањето со списите го дефинира како „... оној дел од управувањето со организацијата која обезбедува услуги што се однесуваат на задоволување на потребата и заштитата на интересите на организацијата и незините клиенати и заштита на целосната, точна и веродостојна документација за дејноста на организацијата преку што задоволуваат законските барањата за докажаната вредност и одговорност. Управувањето со списите треба да се врши на економичен и ефикасен начин низ управување со континуумот списи како со имот и информациски ресурс на организацијата – од проектирање на системот за управување со списите до престанување на постоењето на списите“.

Летимичната анализа на истражувањата во архивистиката сосема јасно покажува колку брзо се смалува разликата меѓу списите и архивската граѓа што упатува на заклучок дека архивистиката станува интегрирана наука, па и истражувањето мора да стане интегрирано. Промената на архивската теорија и пракса го менува ликот на архивистот како професија која мора да се прилагоди на широкиот и воопштен профил на информациски стручњак, а оваа промена во архивската теорија води до интеграција на архивското законодавство и законодавството за административното работење.

ЦЕНЗУРА ВО БИБЛИОТЕКИТЕ¹**Заклучни разгледувања**Александар Стипчевиќ²**1. Што се сака да се постигне со цензурата во библиотеките**

Власта која ја диктира политиката на библиотеките и нивниот статус во општеството, а неретко и самите библиотекари кои работат во тие библиотеки, се убедени дека со отстранување на определени книги од библиотеките односно со нивно дислоцирање во затворени фондови и со други постапки, може да се сопре нивното читање. Животот секојдневно, од античкиот период па до денес, го негира ваквото мислење, но, факт е дека со цензурата која ја спроведуваат библиотеките, може да се отежне достапот на читателите до непожелните и „штетни“ книги. Ако кон тоа се забранат купувањата, чувањето и зајмувањето книги за читање на корисниците, проследени и со други мерки, на пр. со казни за прекршителите, тогаш, несомнено ќе се смали можноста заинтересираните читатели да дојдат до саканата книга. Со други зборови, ако цензурата во библиотеките е проследена со законски санкции против писателите, издавачите, книжарниците и сите други кои пишуваат, печатат, дистрибуираат и зајмуваат непожелни и опасни книги, тогаш таа ќе добие своја смисла и свое цврсто место во цензурниот систем.

Каква смисла има да се бара од библиотекарите да не купуваат, не чуваат и не зајмуваат „лоши“ книги ако тие исти книги можат слободно да се купат во секој киоск?

Библиотекарите и педагозите, на пример, долго го спречуваа влегувањето на стриповите во библиотеките, но затоа пак тие помалку ли се читаа? Исто така, од библиотекарите се исфрлани односно не се ниту набавувани романи, особено љубовни, криминалистички приказни итн., но, без сомнение, читаноста на таквите книги ни малку не е намалена. Знаејќи дека так-

вите книги не се наоѓаат во јавните библиотеки, читателите не ги бараа во нив. Оние кои сакаа да читаат такви книги често не сакаа ниту да ги бараат во библиотеките, кон останатото и затоа што не сакаа нивните соседи да дознаат дека тие читаат љубовни и „крими“ романи и слична „лесна“

литература, па затоа ја набавуваа и читаа кришум. Освен тоа, токму таа „лесна“ литература е секаде најевтина, а и најлесно до неа се доаѓа бидејќи се продава буквално на секој чекор, од книжарниците на станиците до стоковните куќи и киосците за весници.

Читателот, сега на ова место, ќе мора да се запраша зошто државните или верските власти, но и самите библиотекари, веруваат или верувале низ историјата, дека се исплатува да се водат жешки и долготрајни дискусии за тоа дали треба „Лолита“ од Владимир Набоков или која било друга слична книга да се чува во библиотеките кога секому било јасно дека таа и други слични книги можат многу евтино да се набават во книжарниците, како и тоа дека поголем дел од потенцијалните читатели токму така ќе постапат?

Напомена дека, според наредбата па римскиот цар Август, соблазливите книги на Овидиј се исфрлени од јавните библиотеки. Царот знаел дека со тоа нема ниту малку да влијае на читаноста на Овидиевите дела, дури и тоа дека неговата наредба ќе го зголеми интересот на јавноста за таа книга. Сепак, исто така знаел дека со таа наредба на сите ќе им даде до знаење дека од денот кога ја изрекол јавно, читањето и пропагирањето на Овидиевите дела станува чин на непослушност кон царот, за кој откриениот сторител би имал последици. Со други зборови, исфрлање на определени книги од библиотеките, дури и кога тоа исфрлање нема никакви последици за читаноста на тие книги во јавноста, има своја смисла од стојалиштето на оние кои тоа го наредуваат затоа што државата, политичките странки, верските организации или здруженија на граѓани го искажуваат со тој свој чин своето стојалиште спрема лошите и неподобни книги, односно спрема моралните стојалишта, идеи или информации кои се наоѓаат во тие книги. Во тоталитарните држави прекршителите секако ќе доживеат големи непријатности ако се оглушат иа јасните пораки кои властите ги испраќаат со своите забрани, упатства итн., додека во либералните и демократските општества забраните можат да предизвикаат и обично постигнуваат токму спротивен ефект, без никакви непожелни последици за оној кој

1. Иако од постаро издание, за објавување на заклучните разгледувања на овој труд, Редакцијата на „Библиотекарство“ се определи со цел на своите читатели да им приопшти, последователно во два броја, исходите на една тоталитарна пракса на библиотеките/библиотекарите за чие постоење и ние сме сведоци. Инаку, написов бил објавен во „Библиотекарски информатор“, билтен на НУБ „Св. Климент Охридски“ со нередовна фреквентност на печатење.

2. Aleksandar Stipčević: Cenzura u knjižnicama. Zagreb, Filozofski fakultet – Zavod za informacijske studije, Odsjeka za informacijske znanosti, 1992.

на нив не се обзира.

Црковната цензура во јавните и приватните библиотеки забранувала да се чуваат и даваат за читање книги кои биле напишани во Индекс либрорум прохибиторум. Додека Црквата била семоќна требало да се биде навистина многу храбар за да се оглуши на нејзините забрани и нејзината политика спрема неподобните книги, но со текот на времето, како се намалувала нејзината световна моќ, се намалувал и стравот од казни, па читањето книги наведени во Индексот станало мерило за слободарското мислење на определени мислителци, па дури и на обичните луѓе. Во тоталитарните општества на 20 век требало поголема храброст за чување и читање забранети книги отколку за време на црковната инквизиција. Библиотекарите најчесто не спаѓаа во тие храбри луѓе, а забранетите книги ги чуваа во библиотеките само ако за нив имаа посебно одобрување. Колку тоталитарното општество станувало пототалитарно, толку забраните станувале поефикасни, но со попуштање на идеолошките и полициските стеги во тие општества сè посомнителна станала ефикасноста, па затоа и целисходноста на цензурата во библиотеките.

Сè поголемата демократизација во тоталитарните општества, па дури и укинувањето на тоталитарното владеење во некои држави, нема да ја одврати власта, здруженијата на граѓаните итн. да ја покажат својата нетрпеливост кон определени книги и таа своја нетрпеливост да ја искажат со исфрлање на непожелните книги од библиотеките. Што се однесува до тоа, тие држави ќе се изедначат со оние во кои владее демократијата.

Од кажаното, се наметнува прашањето зошто во јавните библиотеки, посебно во народните, детските и школските не смеат да се држат книги кои лесно можат да се купат или да се зајмат од соседите? Веќе објаснивме дека, во поголем број случаи, забраната определена книга да се чува во јавните библиотеки го нема саканиот ефект. За тоа се свесни и оние кои таквите наредби ги донесуваат. Власта мора да покаже дека не се слага со содржината на забранетите книги, да ги чува моралните вредности, службената вистина за настаните од минатото и сегашноста, да се спротивставува на новотариите во уметноста и науката кои можат да ја загрозат државната стабилност, да се грижи за правилно воспитување на поколението итн. Власта, со своите забрани, мора да го определи своето стојалиште кон пишаниот збор, бидејќи е тоа една од важните определници на политичката филозофија на владеечкиот слој во општес-

твото. Еден од начините како ќе го изрази тоа свое стојалиште е токму оној што преку институциите кои ги финансира, а тоа се јавните библиотеки, се обиде да постави брана кон онаа книга која ја смета како опасна за државата и општеството.

2. Евтината книга и цензурата во библиотеките

Претходно предупредивме на тешкотиите кои ги имале црковните и државните власти ири појавата на евтината книга на пазарот.

Со евтината книга цензурните власти имале тешкотии откако се појавила, а тоа е период по појавата на Гутенберговата печатарска машина. Секогаш било тешко да се надгледува печатењето и дистрибуцијата на таквите книги, а посебно било тешко да се одгатне кој сè ја чита т.н. народна книга. Против неа се бореле државните чиновници и Црквата, а библиотеките не сакале ниту да слушнат да ја купуваат и дадат на читање.

Вистински тешкотии со евтината книга се случуваат во средината на 19 век кога печатарството толку напреднало, што и многуквалитетните и сериозни книги, но многу повеќе оние неквалитетните како што се петпаричните романи, љубовните приказни и сличните изданија, го преплавиле пазарот. Колку тие книги биле поевтини, библиотекарите помалку купувале за библиотеките, меѓу другото и заради лошата подврска бидејќи книгите се раскоричувале веќе после првото читање.

Најголем дел од џебните (евтини) изданија не доаѓаат во библиотеките заради лошиот квалитет како печатарски производ, а не заради содржината која можела да биде со врвна вредност. Можела да биде, но секогаш и не била. Многу од нив припаѓале на најнискиот вид книги кои човекот воопшто ги создал; необразуваните и слабообразуваните општествени слоеви не воделе сметка за уметничкиот или литературниот квалитет. Евтино ја купувале таквата книга и на згрозување на педагозите, социолозите и сите оние кои се грижат за квалитетот на читањето, таа се читала и зајмувала на соседите и пријателите.

Неквалитетната книга (т.н. шунд литература) токму заради тоа што е толку евтина па не му се исплатува никому да се запишува во библиотеката за таму да ја бара, задава многу главоболки на библиотекарите но и на цензорите. Како да се сопре читањето на најлошите

порнографски публикации кога тие не се бараат воопшто во библиотеките, туку за мала сума се купуваат во книжарниците и со тоа се создаваат приватни, домашни библиотеки со книги кои се секогаш при рака.

Домашните библиотени составени од таквите книги највеќе ги доведуваат во прашање оние благородни цели за кои се борат библиотекарите во јавните, детските и школските библиотеки. Ниската цена на таа најконтроверзна и најлоша книга така станала најсериозна пречка на јавните библиотеки во остварувањето на задачите кои пред нив ги поставило општеството.

3. Предвидлива иднина

Кога национал-социјалистите дојдоа на власт во Германија и наредија од јавните библиотеки да се исфрлат „лошите и непожелни“ книги, бргу сфатиле дека стриктното извршување на нивните наредби за чистење на библиотеките многу повеќе ќе ѝ штети на државата отколку на оние против кои тие наредби биле насочени. Како и секогаш и секаде се нашле, меѓу врвните интелектуалци во тогашната Германија, оние кои го подржувале анти-интелектуализмот на национал-социјалистите. Меѓу нив се нашол и физичарот Јохан Штарк. Исклучено е дека тој нобеловец навистина би можел да мисли дека Ајнштајновата теорија на релативитетот не е добра затоа што ја изнел Евреин, бидејќи тогаш би можел да тврди дека Менделевеиот периодичен систем на елементите не е точен бидејќи го донел Рус, а не Гермаец итн. Не само Штарк, туку и многу други германски научници кои зборувале такви бесмислици, знаеле дека зборуваат глупости. Затоа, од една страна јавно ја оправдувале национал-социјалистичката политика за чистење на библиотеките од „лошите и непожелните“ книги, како и ограничувањето на набавката на странските публикации на најниска мера, а од друга страна преземале сè за да дојдат до тие публикации. Еден библиотекар, управник на Универзитетската библиотека во Минхен, потврден национал-социјалист уште пред доаѓањето на Хитлер на власт, зборувал 1933 година на собирот на германските библиотекарите во Дармштат за тоа дека набавната политика во научните библиотеки треба да се води во национален дух. Многу германски библиотекарите тогаш ракоплеткаа на таквата идеја, но потоа направија сè што можеа да набават книги од странство, посебно списанија без кои

научниците не можеа да ги следат научните и технолошките достигнувања во светот. И најзагреаните национал-социјалисти сфатиле дека изолацијата на германските хемичари, физичари и другите научници од колегите во Англија, Америка итн. предизвикува штета на воените планови на Третиот Рајх и на германската наука воопшто, а за тоа беа свесни и властите во тогашна Германија.

Примерот на германските библиотеки од времето на национал-социјализмот е поучен затоа што покажува во какви незгоди упаѓаат библиотекарите кога јавно им се кажува дека треба да ја исчистат библиотеката од непожелните книги, а тајно, да ја набавуваат токму онаа граѓа која би требало да се отстрани.

Некогаш кога приливот на новите научни и технолошки информации бил многу побавен отколку во 20 век, јавните библиотеки можеле да набавуваат определени „опасни“ книги без поголема штета за научниот и технолошкиот напредок, бидејќи оние малубројни поединци кои се занимавале на пр. за основните закони на физиката, можеле до Галилеј и Њутон да дојдат и по други патишта, а не единствено преку јавните библиотеки, па ако до тие книги дошле со определено задоцнување (од неколку месеци па и години), развитокот на науката и технологијата не бил во голема мерка спречен. Дури со забрзувањето на општествените процеси, кое било условено и со забрзувањето на научните истражувања и со нивната сè побрза примена во индустријата и во сите сфери на животот, прашањето на брза и квалитетна достапност на информациите добива сè поголема важност, така што во 20 век, посебно во втората половина, ќе стане едно од клучните прашања, а од начинот и брзината на неговото решавање ќе зависи и способноста на некое општество, односно држава, да се натпреварува со други држави и општества во научно-технолошката и индустриската област.

Во модерните индустриски општества добро организираните и опремените библиотеки, поврзани со разновидни и делотворни врски со другите библиотеки во земјата и странство, стануваат толку важни што општествата во кои тоа во доволна мерка и на време не се сфати паѓаат во неизбежна стагнација и пропаст.

Спомнатиот слутај на национал-социјалистичка Германија е само мал пример за кобните последици од прекилот на дотекот на научна и технолошка литература, мотивиран од идеолошки причини. „Илјадагодишниот“ Трет Рајх, меѓутоа, многу бргу исчезна од лицето на земјата и последиците на самонаметнатата

информативна блокада не можеа појакно да се почувствуваат, освен во воената индустрија, односно индустријата која на кој било начин била поврзана со војната.

Изолацијата која пак, заради идеолошки причини, си ја наметнаа иекои други тоталитарни држави, имала многу поразорни последици. Прогласувајќи не само определени автори и определени книги, туку и севкупни научни подрачја за анти-социјалистички и антисоветски, заслепените идеолози во СССР, но и во други комунистички земји, со својата омраза и глупост ги доведоа своите земји до тешки последици кои добиваат сè потрагични димензии како што одминува времето.

Она што не се во состојба да го видат и разберат идеолозите, многу добро го согледуваат и разбираат научниците, индустријалците, технолозите и другите кои знаат дека општеството може да напредува само ако се следи сè што објавуваат научните списанија и стручните книги, патентите и другите говори на научни и технолошки информации. Тие знаат и тоа дека е потполно неважно дали некој вид челик или нов синтетички материјал е откриен од политички емигрант, будист или црнец. Кога тоа ќе го сфатат сите или барем оние кои одлучуваат за тоа која книга е „лоша“ и кој автор е „неподобен“, најголем дел од она што и денес во светот го работат цензорите, нема да мора и понатаму да се работи. А тоа ќе важи не само за научната и технолошката книга, односно книгата која донесува информациски важни за научниот и технолошкиот напредок, туку и за книга од литературна, филозофска, археолошка и друга содржина. Досегашната историја на цензурата и она негативното што останало од неа во општеството во кое е применувана, покажува дека духовниот живот на едно општество е неделив и дека за подолг период не може да се сопре стагнацијата, а потоа и назадувањето на тоа општество, ако во сето не е загарантирана потполна слобода.

На какви заклучоци нè наведуваат овие размислувања во поглед на идната улога на библиотеките како алки во цензорниот систем на едно општество?

Библиотеките, токму затоа што се само еден сегмент во тој цензорен систем, ќе престанат да ја извршуваат дејноста на цензори оној момент кога ќе престане да постои цензурата во општеството, и тоа како онаа видливата и отворената, така и онаа скриената и подмолната. Сигурно е дека до тоа ќе дојде дури тогаш кога модерниот свет ќе ја исклучи цензурата како начин на владеење над луѓето и кога од овој свет ќе ги снеса оние кои веруваат дека имаат право

на луѓето да им го скратат правото сами да бираат што ќе читаат, што ќе мислат, во што ќе веруваат и која идеологија ќе ја следат, ако воопшто се одлучат која било да следат. Библиотеките ниту досега, а сигурно ниту во иднина, нема сами да одлучуваат за својата судбина во општеството и за тоа ќе бидат ли тие и понатаму едно од местата преку кое властите ќе ги спречуваат граѓаните да дојдат до книгите кои им се потребни и кои сакаат да ја читаат, но сшурно е дека библиотекарите во иднина многу поодлучно отколку досега, заедно со други демократски сили во општеството, ќе се борат од нив да се симне одговорноста за спроведување цензура во општеството. Во прилог на таа борба ќе оди и сè поприсутното сознание во сите слоеви на општеството дека тоа од цензурата има поголема штета отколку полза. Секојдневно и на најзагрижените идеолози им станува појасно дека прекинатите текови на информирање се многу опасни за секое општество кое тие текови ги прекинува. Тоа е гаранција дека библиотекарите ќе бидат сè повеќе ослободени од нечесната улога која им била натурена или тие сами си ја натуриле.

Превод од хрватски
Лилјана Димитрова
НУУБ „Св. Климент Охридски“, Скопје

УДК 027.022(497.7)(091)

Една од нив е и денешната Национална установа Библиотека „Кочо Рацин“ Тетово.

НАЦИОНАЛНАТА УСТАНОВА БИБЛИОТЕКА „КОЧО РАЦИН“ – ТЕТОВО ОД ЧИТАЛИШТЕ ДО БИБЛИОТЕКА

Владимир Кочоски, виш библиотекар
Национална установа Библиотека
„Кочо Рацин“ Тетово

Во првите години по завршувањето на Втората светска војна се обновуваат библиотеките и читалиштата кои дејствуваа меѓу двете светски војни.

Статијата го прикажува развојот на библиотечната дејност во Тетово по 1945 год. низ извештаите на Поверенството за народна просвета, односно на Просветниот оддел при Околинскиот народен одбор – Тетово. Но, и на работењето на тогашната Градска народна библиотека и нејзиниот развој во годините што следат низ искажувањата на првите библиотекари од тоа време.

Клучни зборови: Јавно библиотекарство, Тетово, Историја

Уште пред завршувањето на Втората светска војна беа поставени темелите на новата држава Македонија во рамките на тогашната ФНР Југославија. Тие настани донесуваат и нов поглед на писменоста и културата, а во тие рамки и на библиотекарството. Веднаш по ослободувањето на земјата во 1944 год., Президиумот на АСНОМ покренува иницијатива за заштита на културното богатство која почна да се реализира во 1945 год. Силно почувствувната потреба од организирање на културно-просветна дејност во тукушто ослободената Македонија е артикулирана низ конкретна задача на Поверенството за народна просвета „да го организира народното просветување низ разни форми на училишно образование и културно издигнување на широките народни маси“. Во тие рамки, значајно место ќе добијат и библиотеките и читалиштата, видно од подготовката на еден вид Програма на Поверенството која ги означува основите на современото библиотекарство. Резултат на таквата активност во 1945 год. е регистрирањето на 82 народни библиотеки на тлото на Македонија со книжен фонд од околу 230.000 книги.

Основање библиотеки по ослободувањето

Поверенството за народна просвета на НР Македонија со писмо од септември 1945 год. им укажува на окружните народно-ослободителни одбори дека „една од најглавните задачи е просветување на најшироките народни маси и давање можност за секого преку самообразование да си ги рашири и задлабочи своите сознанија“. Едноврмено, Поверенството сугерира „насекаде во Македонија, по сите градови и села, да се отворат библиотеки – читалишта“.

Постапувајќи по оваа препорака, во еден извештај за работата на Просветниот оддел при Околинскиот народен одбор – Тетово од септември 1945 год., во првиот дел, во кој се третираат прашања за состојбата на училиштата, се истакнува дека „ослободувањето на нашиот крај ги затече училишните згради во многу тешко положение. За време на окупацијата, зградите беја употребени за воени цели и по тој начин тија беја порушени, негде запалени, а библиотеките и покуќнината уништожени.“ Во истиот извештај, во вториот дел во кој се пишува за „општо и народно просветујене“ се вели дека до 6 април 1941 год. ... „во секое училиште имало доста книги од педагошки карактер, а исто така и книги за деца и народ, но през време на окупацијата сите библиотеки са уништожени, а сега по училиштата се наоѓа по некоја книга, а читалиштето има само 23 книги. Читалиштето е отворено миналата учебна година и оваа година је започнало да работи преди неколку дена“.

За жал, во овој документ кој се чува во Архивот на Македонија – Подрачна единица – Тетово, не наоѓаме поконкретни податоци за читалиштето, во смисла на тоа кој ден е отворено и каде, кои биле библиотекари и слично.

Во еден извештај на Просветниот оддел при Околинскиот народен одбор од 23. 11. 1945 год., во делот за „општонародно просветување“ пишува дека „до сега има образувани 3 библиотеки учителски, 5 детски и едно читалиште. За опитото народно просветување при албанците уште не може да Ви се поднесе извештај“. И тука не станува збор за тоа во кои училишта почнале да функционираат библиотеките.

Во следниот извештај на Просветниот од-

дел за просветната работа во Тетовската околина од почетокот на учебната година до крајот на 1945 год. се констатира дека „има 3 библиотеки и 5 читалишта во македонските училишта“. Се наведува уште и тоа дека „народот покажува големо интересирање кон читалиштата“. Во месечниот извештај на Просветниот оддел од 5. февруари 1946 год. се неведува дека до кројот на претходната година во целата Околина имало отворено „8 училишни библиотеки со 224 книги“. Од тој фонд 62 читатели прочитале 72 книги.

Грижата за развојот на библиотекарството како еден од условите за културно и образовно просветување на народот во тоа време се гледа и од записникот од седницата на Културно-просветниот сојуз при Градскиот одбор на народниот фронт на Тетово датиран со 16 јуни 1946 год., На таа седница се донесени повеќе заклучоци, како, на пр., „(1) да се одржи курс за оспособување на библиотекарите, (2) поединци и организации да станат патрони на некои библиотеки по селата, (3) секцијата да помогне околу оспособувањето на библиотекарите по селата, (4) книгата да се популаризира меѓу населението, а за истата цел да се напишат пароли и др.“.

Овие заклучоци се пренесени и во планот за работа на Сојузот на културно-уметничките друштва каде, меѓу другото, се предвидува курсот за библиотекарите да се одржи во текот на јули, а во август библиотеката да се поднови со нови изданија на книги од и тоа „како во македонската, така и во албанската библиотека“. Тоа значи дека во Тетово во тоа време веќе функционираат две библиотеки, за потребите на Македонците и Албанците, а според јазикот на книжниот фонд и не само за нив.

Нови податоци за библиотекарството во Тетовско во првите години по ослободувањето има и во извештајот на Просветниот оддел од 3. јули 1946 год. кој се однесува на народното просветување за месец јуни. Под реден број 5, во делот за библиотеки и читалишта се наведува дека во Околината има „6 библиотеки и 13 читалишта со вкупно 751 книга, 34 списанија и 13 весници“. Од тој број на македонските училишта припаѓале 4 библиотеки со 262 книги и 25 списанија и 8 читалишта со 410 книги, 9 списанија и 11 весници. Во албанските училишта имало 2 библиотеки со 35 книги и 5 читалишта со 150 книги и 2 весника. Во текот на месецот, како што се наведува, прочитани книги немало. Најверојатно библиотеките во тој период биле затворени поради користење на годишните одмори на вработените и училишниот распуст.

За жал, изворите на податоци за работа на

библиотеките во наредните две години секнуваат. Следниот податок е содржан во месечниот извештај на Поверенството за просвета на Околинскиот народен одбор од јуни 1948 год. каде се констатира дека за подобрување работата на библиотеката, (претпоставуваме, Градската библиотека), е потребно да се реши просторното прашање како и да се оспособат библиотекарите кои ќе раководат со неа. Едновремено, се наведува дека поради обавување полски работи не било можно да се одржи семинарот за библиотекарите, но и тоа дека тој ќе се одржи наскоро.

Градската библиотека „Кочо Рацин“ Тетово

Иако библиотекарството во Тетово и Тетовско има корени длабоко во историјата и е со богата традиција, за жал, не постојат конкретни податоци за почетоците со работа на Градската народна библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово како ни за тоа како беше одлучено оваа културна установа да го носи името на познатиот македонски поет и револуционер чиј живот трагично завршува на 13 јуни 1943 год. на планината Лопушник. Во една *Потврда*, што на барање на тогаш Градската библиотека „Кочо Рацин“ од Тетово, издадена на 17.12. 1965 год. од Одделението за општествени служби на Собранието на Општина Тетово, а потпишана од тогашаниот в.д. началник Момир Мерџаноски, стои:

„1. Се потврдува дека во град Тетово постои и работи Градска народна библиотека „Кочо Рацин“.

2. Оваа библиотека е основана во 1945 год. од страна на Општинскиот одбор на Народниот фронт во Тетово.

3. Дејноста на оваа библиотека е културна.

4. Оснивачки акт за оваа библиотека не може да се пронајде.“

Во услови кога не постои веродостоен пишан документ за спроведување на одлуката на Президиумот на АСНОМ, односно на Поверенството за народна просвета, од полза се сеќавањата на првите библиотекарски работници. За осознавање на почетоците на библиотекарството во Тетовско во годините по Втората светска војна и, во тие рамки, и на тогаш *Градската народна библиотека Тетово* во првите десетина години по Војната, се користени исказувањата на **Вукашин Јовановски, Ристо Николовски, Тодор Горѓевски и Михајло Горчевски.**

Точниот ден и месец кога почнала да работи библиотеката не се познати. Тоа се случило во 1945 година, а прва библиотекарка, според сеќавањето на Вукашин Ѓорѓевски, била **Ева Перовска**, по националност Хрватка од Загреб, мажена во семејството Перовски во Тетово. Библиотеката била сместена во долните простории на конфискуваната куќа на познатиот тетовски трговец Мато Симовски – Ченка. Почетниот библиотечен фонд биле сочуваните книги од „Читалницата на тетовската младина“ (отворена на 23 јули 1922 год. со забележителна културна активност во годините меѓу двете светски војни), дополнет со марксистичко – ленинистичка литература. Меѓутоа, по неколку месеци работа, поради семејни причини, Ева Перовска се враќа во Загреб.

По одењето на Перовска од Тетово, на испразнетото работно место библиотекар доаѓа **Вукашин Јовановски**, роден во Тетово 1926 год. Кон крајот на април 1946 год., тој бил повикан од **Цепа Јовановска**, сестра на првоборецот Иљо Антески – Смок, која работела како персонален референт, и од Иван Костовски, секретар на Градскиот комитет на КПЈ (КПМ). По разговорот со нив, овој дваесетгодишен напареден младинец бил назначен за библиотекар.

„Пролетта 1946 год. во Градскиот комитет на КПЈ за Тетово, кој се наоѓаше во куќата наспроти библиотеката на улицата „Иво Рибар Лола“, како напреден младинец и кандидат за СКОЈ бев повикан на разговор и ми беше дадена задача да работам во Градската библиотека“ – се сеќава Јовановски. „На работа појдов во мај истата година. Библиотеката беше во новата куќа на познатиот тетовски трговец Мато Симовски – Ченка. Во просториите на кат од куќата се наоѓаше Народниот фронт на Социјалистичкиот сојуз за општина Тетово. Наследив околу 2.000 книги. Тоа беа дела претежно со марксистичка содржина, но имаше и поголем број книги од светските класици, како што се Лав Толстој, Максим Горки, Фјодор М. Достоевски, Владимир Мајаковски, Виктор Иго и други. Сите книги беа на српско-хрватски јазик, а само по некоја нова политичка брошура беше печатена на македонски јазик. Библиотеката работеше како дел од Поверенството за просвета од каде и примај плата. За набавка на нови книги се грижеше **Кирил Вочевски** (Ќирко Ниќифор) кој беше началник во Поверенството, а книги добивавме и од граѓаните како подарок. Библиотеката имаше два шифоњера, една стаклена витрина, неколку полици и маси. Редовно секојдневно за потребите на библиотеката земавме

дневен печат како што беше „Нова Македонија“, и белградските српски изданија на весниците „Борба“, „Политика“, „Народен фронт“ и други списанија кои тогаш почнуваа да излегуваат. Во тоа време имавме околу 500 редовни членови, а се работеше двократно“.

Искажувањето на Вукашин Јовановски го потврдува и **Ристо Николовски**, роден 1926 год., кој во библиотеката работел околу 5 месеци во текот на 1947 год., а работата ја напуштил поради заминување во Партиската школа во Куманово.

„Во библиотеката која се наоѓаше во куќата на Мато Ченка имавме околу илјада книги, претежно марксистичко-ленинистичка литература и нешто малку белетристика. Најзастапени беа руските автори Максим Горки, Михаил Шолохов, Островски и други, а од книгите ги имавме „Мајка“, „Како се калеше челикот“, Тивкиот Дон“. Книгите, кои ги имаше донесено Кирил Вочевски – Ниќифор, претежно беа на српско-хрватски јазик. На македонски имаше некои политички брошури, додека книги на албански или турски јазик – немаше. Имавме доста читатели, на точната бројка не се сеќавам, а најбројни беа учениците гимназисти. Имавме читална, но книги на членовите им дававме и за дома“ изјави тој.

По заминувањето на Ристо Николовски, на местото библиотекар, кратко време, работела **Ката Ѓорчевска**.

Едновремено со почетоките со работа на Градската библиотека, по ослободувањето, во Тетово била отворена и библиотека на албански јазик, која најпрво, работела оддвоено од македонската. Била сместена во стара куќа во непосредна близина на старата стоковна куќа „Интерпромет“ на улица „Беличица“ во строгиот центар на Тетово, срушена во седумдесетите години од минатиот век поради реализација на Урбанистичкиот план на Тетово. Според сеќавањето на **Вукашин Јовановски**, албанската библиотека со околу 2.000 книги, околу две години работела во куќите наспроти старото Градски пазар во центарот на Тетово, во еден голем дуќан на приземје и кат. Потоа, извесно време и во една поголема просторија на улицата „Илинденска“, на местото каде денес се наоѓа станбената кула на аголот од улиците „Илинденска“ и „ЈНА“. Библиотекар бил **Иса Сабајдин**, просветен работник од Порој. Во 1948 или 1949 год., по налог на градските политички структури и Поверенството за просвета, албанската библиотека е присоединета кон Градската библиотека.

Крупните политички настани во тогашна Југославија во годините што следеле не ја одбег-

нувале културата. Во времето на Резолуцијата на Информбирото, во Тетовската библиотека бил извршен преглед на книгите од страна на началникот на Одделението за внатрешни работи во Тетово, **Аризан Несторовски – Марче**. Притоа, биле одземени неколку, оценети со идеолошки „спорна“ содржина, за што на одговорниот библиотекар му била дадена потврда. Ваква акција била повторена и во 1952 год., кога во веќе осамостоената библиотека ќе дојде комисија предводена од учителот **Никола Ѓорѓевски**, член на Советот за просвета, наука и култура при Околинскиот народен одбор Тетово. Според сеќавањето на **Михајло Ѓорчевски** тогаш биле одделени, забранети за користење и одземени околу 2.000 книги, после што на полиците останле едвај 500. Поради драстично намалениот книжен фонд, управникот **Тодор Ѓорѓевски** бил принуден да купува книги од антикварници од Белград.

Годината 1952 е особено значајна за библиотекарството во Тетово(ско). Пролетта, се поставуваат темелите на денешната *Национална установа – Библиотека „Кочо Рацин“*. Тогаш е донесена одлука за издвојување на Библиотеката од Поверенството за просвета и нејзино осамостојување како културно-просветна установа. За прв управител на Градската народна библиотека е назначен **Тодор Ѓорѓевски**, роден 1930 год., дотогаш вработен во Владата на Република Македонија во Скопје како референт во Планската комисија. Таа, 1952 год., по враќањето од ЈНА и разговорите со **Спирко Спирковски**, тогашен секретар на Општинскиот комитет на КПЈ за Тетово и со **Душко Атанасовски**, партиски секретар на Околинскиот комитет на Тетово, во мај или јуни 1952 год., Ѓорѓевски добива партиска задача да ја организира работата на градската библиотека и да биде нејзин управник. Библиотеката ја сместила во приземните простории на семејната куќа на д-р **Глигур Ефчевски** и почнала да функционира како самостоен правен субјект под називот „Кочо *Рацин*“. Според сеќавањето на **Душко Атанасовски**, предлогот библиотеката да го носи името на големиот револуционер и поет им бил заеднички со **Спирко Спирковски**. Примопредавањето на книгите го извршиле записнички Вукашин Јовановски и новиот управител Ѓорѓевски. За жал, за овој значаен документ, од кој би се согледале бројната состојба и содржината на книжниот фонд, нема податоци дека е сочуван. До први март 1953 год., Тодор Ѓорѓевски бил и управник и библиотекар. После тоа на работното место библиотекар бил примен **Михајло Ѓорчевски** кој, со голема љубов, тие работни обврски ги вршел цели

33 години, до пензионирањето. Тодор Ѓорѓевски и **Михајло Ѓорчевски** – Микле заедно се нафатиле да направат нови полици за зголемениот книжен фонд, во што им помагал столарот Стојан познат по прекарот Коучар.

По формирањето на Библиотеката како самостојна, почнува периодот на нејзини преселби во различни објекти. Набрзо била преместена во приземните простории до поранешниот ресторан „Ловец“, на аголот од улиците „Илинденска“ и „Тодор Циповски – Мерџан“ т.е. во просториите на Угостителското претпријатие „Нов живот“ каде претходно бил сместен Домот на културата. Престојот во објектот на плоштадот „Маршал Тито“ бил краток и, по речиси една година, во 1954 год., Библиотеката повторно се сели. Тогаш се формираат посебни оддели за деца и за возрасни. Детскиот оддел се враќа во просториите во семејната куќа на д-р Ефчевски, а Одделот за возрасни добива нови простории во куќата на семејството Аврамовски, познати по прекарот Рудичевци, на улицата „Страшо Пинџур“.

Кон крајот на годината, бројот на вработените се зголемува на три. Како библиотекарка почнала да работи **Лена Павловска** кои работи ги вршела две години, до средината на 1955-та, кога на нејзино место доаѓа **Живка Ристовска**.

Во 1959 год. е забележана промена на челната позиција на установата кога за управител е назначена **Драгица Мартиновска**, на кое место останала до 1962 год. На почетокот на 1961 год. како библиотекарски помошник е вработена **Надица Белчевска** која во Тетовската библиотека останува до летото 1965 год. после што, до пензионирањето, е во НУБ „Св. Климент Охридски“ Скопје.

Во 1962 год. за управител на Градската библиотека „Кочо Рацин“ е назначена **Брана Ѓорчевска** и со неа раководеле во наредните четири и пол години т.е. до крајот на 1966 год. Од 1. јануари 1967 год. за управник на библиотеката е избран **Асен Милошев**. Истата година, Матичната библиотека „Кочо Рацин“ Тетово, по речиси две децении, повторно се враќа во просториите каде по завршувањето на Војната ја започна својата дејност, со тоа што овој пат на располагање и е ставен целиот објект – куќата на Мато Ченка. Или, можеби поточно е да се каже дека објектот е „освоен на јуриш“. Во разговорот што го водев во март 1999 год. вака раскажува за тој настан **Михајло Ѓорчевски** (1930-2002):

„Од куќата на д-р Ефчевски во сегашните простории, во куќата на семејството Си-

мовски, библиотеката ја преселивме во 1967 год. Дотогаш во неа во приземјето беше сместена Општа амбуланта, на приземјето, и забо-здравственото одделение, на катот. Со деловниот простор на општината Тетово тогаш стопанисуваше Заводот за урбанизам, проектирање и инженеринг „Комунапроект“. Со напуштање на медицинарите, просториите му беа доделени на Трговското претпријатие „Деликатес“. Меѓутоа, јас и директорот Асен, револтирани од одлуката, се договоривме и вечерта, откако ја исековме вратата, иако беше дента бетониран подот, ги вселивме книгите. Работата беше свршена. Секое чудо – за три дена. Толку беше и повикот по нас за она што го сторивме. Библиотеката остана во тие простории“.

Матичната библиотека „Кочо Рацин“ - Тетово во конфискуваната кука на познатиот тетовски трговец Мато Симовски – Ченка функционираше цели 35 год., т.е. до 2002 год. кога, преорганизирана како Национална установа – Библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово, се преселува во просториите на Домот на културата „Иљо Антески – Смок“ и го ослободува објектот кој во процедура по Законот за денационализација им е вратен на поранешните сопственици.

Денес Националната установа Библиотека „Кочо Рацин“ Тетово располага со околу 160.000 библиотечни единици, има 11 вработени, а во текот на 2004 год. запиша над 6.300 членови.

УДК 027.022(497.7)

ОПШТИНСКАТА МАТИЧНА БИБЛИОТЕКА „БЛАГОЈ ЈАНКОВ МУЧЕТО“ – СТРУМИЦА, ДЕНЕС

Тања Гошева, виш библиотекар
Општинска матична библиотека „Благој
Јанков Мучето“ – Струмица

Библиотеката е формирана во 1946 год. како градска, а од 1961 год. врши функција и на општинска матична библиотека. Од 1978 год. работи во сопствен објект со површина од 600м². Вкупниот број вработени во Библиотеката и во трите подрачни библиотеки е 14 од кои: 1 виш библиотекар, 3 библиотекарски помошници (ВСП), 4 самостојни библиотекарски помошници (ВШСП), 4 библиотекарски помошници (ССС) и 2 со основно образование. Како библиотечен фонд во 2004 год. забележани се 140.913 монографски публикации. Подрачните библиотеки дејствуваат во населените места: Василево (во Домот на културата, со простор од 25м² и библиотечен фонд од 14.349 монографии), Муртино (со простор од 24м² и фонд од 7.532 монографски публикации) и Колешино (простор од 25м² и фонд од 6.288 монографски публикации). Последниве две библиотеки се наоѓаат во училишни згради. Во Струмица има 14 основни, 3 средни и 1 училиште за деца со посебни потреби. Вкупниот број ученици, од кои се регрутираат најголем број корисници на Библиотеката, изнесува 15.000.

Општинската матична библиотека „Благој Јанков Мучето“ – Струмица функционира преку следните организациски единици:

Одделение за деца (2 извршители)

Негова основна задача е систематското развивање и негување на навиките за читање, а корисници се деца до 14 годишна возраст. Во состав на одделението има и читалница каде за редовните и долгогодишни читатели има термин за волонтирање како еден од начините за поттикнување љубовта кон книгата и развивање соработката со библиотеката и библиотекарите.

Одделение за возрасни (2 извршители)

Покрај учениците од средните училишта, корисници на ова одделение се читатели од возрасната популација на Општината. Тие овде можат да користат и весници и списанија.

Одделение за обработка на монографски публикации (1 извршител)

Овде се врши комплетирање на книжниот фонд (со размена, купување, подарок) и обработка по меѓународни стандарди чиј резултат се азбучните каталози (по автор, наслов) и стручниот по УДК.

Роднокрајно одделение (1 извршител)

Овде се ажурираат и комплетираат библиотечни единици за повеќе од 150 писатели, научни работници, магистри, доктори на науки, по потекло од Струмица и Струмичко. Роднокрајниот фонд се комплетира како посебен, одделен од општиот фонд за што, а како информација се подготвуваат и библиографии. Така, во 2001 год., како прва од овој фонд, беше издадена „Библиографијата на трудовите на Видое Подгорец“ чиј составувач е Тања Гошева.

Одделение за периодика и матична дејност (1 извршител)

Сериските публикации со кои располага ова одделение т.е. Библиотеката бројат: 19 наслови весници и 38 наслови на списанија, обработени по меѓународни стандардни правила. Активностите во делот за матична дејност се насочени кон обработка на годишните извештаи на библиотеките во општината, проучување на состојбата, потребите и условите за развој на библиотечната мрежа, пружање помош во работата на училишните библиотеки.

Одделение за популаризација на книгата

Во организирање на ваквите активности се вклучуваат повеќемина вработени.

Со често анкетирање на корисниците се сондира нивниот интерес за публикации од одредени автори или наслови што е значајно за комплетирањето.

Распишувањето конкурси за книжевни творби, организирањето средби со автори, промоции на книги, дебатирања, и читања (ревијални или натпреварувачки) се активноста кои се случуваат традиционално. Такви се:

- конкурсот за книжевна творба по повод Струмичкиот карневал,
- подарувањето книги на посетители на Библиотеката по повод Светскиот ден на книгата – 23. април,
- конкурсот за книжевен состав по повод 24. мај – Денот на писменоста,
- конкурсот за книжевна творба на тема „Борис Трајковски – нашата гордост и тага“ од 25. ју-

ни, роденденот на трагично загиналиот Претседател на Република Македонија,

- одбележувањето на Патрониот празник на Библиотеката – 14. јули,
- конкурсите за литературни творби на учениците од основните и средните училишта во рамките на манифестацијата „Месец на книгата“,
- доделувањето признанија на најдобрите читатели – деца до 14 години и возрасни.

Автоматизација на библиотечните процеси

Во 1999 год. од Институтот отворено општество Македонија, а преку паритетните фондови на Регионалната програма за библиотеките од Будимпешта, беше прифатен регионалниот проект за автоматизација на библиотеките и создавање агро берза „Агро 2000“ во која учествува и Библиотеката од Струмица.

Библиотеката располага со солидна компјутерска опрема мрежно поврзана, а во 2004 се вклучува во системот КОБИСС.МК.

Во текот на 2004 год., Библиотеката се јавува како издавач на насловите:

- „Борис Трајковски – македонска тага и гордост“,
- „30 години ЈУ Завод за заштита и рехабилитација Бања Банско“,
- „Моноспитово и моноспитовчани“,
- „Македонија – куќа заедничка“ од Петар Бачев,
- „Неродени браќа“ од Петар Бачев,
- „Невидливо Мастило“ од Јане Араников.

Истата 2004 год. е реализиран проектот финансиран од Министерството за култура на Република „Истражување на дела за Струмица и од струмичани во библиотеките во Софија и Благоевград (Бугарија)“.

Во текот на 2005 год., Општинската матична библиотека своите активности ќе ги фокусира на: подготовка на информативни инструменти (роднокрајна библиографија за ракописното и старопечатено книжно наследство во Струмица и Струмичко, библиографија на дела од струмички автори), на монографијата „Струмичките жени и нивните авторски и научни трудови“, непосредната заштита на книжниот фонд, промоцијата и презентацијата на тековната книжна продукција, издавањето списание, развојот на информациската и матична дејност, комплетирањето на фондот, автоматизацијата односно поврзувањето во единствениот библиотечно-информациски систем.

ПРЕДЛОГ ТЕКСТОВИ НА ПОДЗАКОНСКИТЕ АКТИ (ПРАВИЛНИЦИ) ПО ЗАКОНОТ ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Во процесот на операционализирање на подготовките за примена на Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр. 20/2004), водени од Управата за заштита на културното наследство при Министерството за култура, во состав на работните тела на Управата беа вклучени и вработени од Националната установа Универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ Скопје. Нивниот ангажман беше придонес во нормирањето со подзаконски акти на одредени аспекти од третманот на културните добра.

Сосема разбирливо, за процесот на подзаконското регулирање на заштитата на културното наследство, Библиотеката ги понуди своите експертски знаења за библиотечните и фонотечните добра за кои, согласно односниот Закон, има/ќе има и матична дејност.

Домените на постапување со овој вид недвижни заштитени добра на кои работеа телата на Управата, а за што Библиотеката има особен интерес, се: национална класификација, евиденција, валоризација и ревалоризација, документација, конзервациски истражувања (проекти), конзервациска лиценца за непосредна заштита.

Во комисиите на Управата, од Библиотеката учествуваа:

Јаковлевска-Спировска Зорица, инж. по биохемија, конзерватор и реставратор за хартија, пергамент и кожа,

Јовановиќ Ники, филолог (виш библиотекар),
Новаковска Елени, музиколог (библиотекар),
Чекичевска Зорка, дипл. правник (виш библиотекар),

Непосредното учество на овде набележените се состоеше во доставување парцијални предлог текстови за одредни акти, интервенции на понуден текст или расправа во правец на формирање исходишта. На таквиот ангажман не му претходеше ниту следеше институционално насочување или супервизија од Библиотеката.

„Библиотекарство“ ги објавува текстовите доставени од Управата од страна на претставниците на Библиотеката со цел за вградување во целосните текстови на правилниците. Се разбира, текстовите беа проследени од појаснувања, компарирања со други делови, коригирања и вградувања во целината на актите. Дефинитивниот изглед и опфат на актите е право на Управата

како предлагач и на органот надлежен за нивно донесување.

На материјалот за Националната класификација работеа Ники Јовановиќ (редакција), Елени Новаковска и Зорка Чекичевска.

(Чекичевска изложи и издвоено мислење за класификацијата на нотниот материјал во смисла на негово третирање како вид ракопис и вид печатена книга или по метод на единствено појавување на тој материјал во Класификацијата. Мислењето не беше прифатено.)

Материјалот за евиденција на библиотечните и фонотечни добра го подготви Зорка Чекичевска по консултации со Елени Новаковска и Ники Јовановиќ.

За актот за (ре)валоризација мислењата на учесниците (Зорка Чекичевска и Ники Јовановиќ) беа соопштени во расправа по целосно подготвен текст.

Материјалите за подготовка конзервациски проекти и за полагање испит за добивање конзерваторска лиценца за непосредна заштита ги подготви Зорица Јаковлевска-Спировска.

Зорка Чекичевска

ЗА ПРАВИЛНИКОТ ЗА ЕВИДЕНЦИЈА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

I. ВАРИЈАНТА

6. БИБЛИОТЕЧНИ ДОБРА

ПРАВИЛА ЗА ЕВИДЕНТИРАЊЕ (ИНВЕНТАРИРАЊЕ)

Наведени се елементи од описот на одредени видови библиотечен материјал кои недвосмислено го идентификуваат во функција на ставање во евиденција за понатамошно третирање како библиотечно добро.

Во процесот на евидентирање (инвентарирање) ќе бидат одразени оние елементи кои ги содржи библиотечното добро илито можат да се утврдат без особени потешкотии и истражувања. Пред сите набележани, треба да стои соодветната (претпоставена) шифра согласно **Националната класификација на културното наследство**.

Ракописи

1. Наслов (жанр, поднаслов/и), (на пр. наслов: Номоканон на Иеромонахот Манасиј од Зограф-

- скиот манастир; Фрагмент од псалтир)
2. Писмо, (на пр.: убав полуустав, немарен полуустав)
 3. Вид на материјалот, (на пр.: пергамент, хартија, кожа и сл.)
 4. Година (време) на настанување/пишување, (на пр.: втора половина на 18 век; МСССХХ; [с.а.]),
 5. Број на листови,
 6. Димензии (височина и широчина во см/мм.)
 7. Состојба на сочуваност/оштетеност (првична оценка), (на пр.: добра; недостасува задниот дел од корицата)
 8. Јазик, (на пр.: црквено-словенски, црквено-словенски со македонизми),
 9. Орнаментика (има, каква, кус опис, нема), (на пр.: нема, освен неколку почетни големи букви сосема скромно иницијални и на крајот примитивен цртеж)
 10. Водени знаци, (на пр.: има, „Три шапки“ од типот на Еиндер бр. 698 од 1776 г. иницијал „ФВ“)
 11. Подврска, (на пр.: оригинална, кожа орнаментирана со втиснати флорални украсни мотиви; нова, картон завиткан со црн скај)
 12. Записи, (на пр.: има на грбот од предната корица, на л. 1, л. 16. л.67; од авторот на ракописот)
 13. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира ракописот), (на пр.: ракописот го подарил на НУБ „Св. Кл. Охр.“ Симон Дракул, а потекнува од Мијачкиот крај; ракописот е најден во с. Ваташа, Кавадаречко)
 14. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице), (на пр.: Архиепископија на МПЦ; Сотир Голабовски, професор)
 15. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка), (на пр.: МС 119)
 16. Начин на комплетирање (купување, размена, дар) (на пр.: купување)
 17. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
 18. Дата и место на евидентирање.

Современи ракописи

1. Автор, (на пр.: Дракул, Симон)
2. Наслов (жанр, поднаслов/и), (на пр.: Немирна рудина : драма)
3. Место на пишување, (на пр. Лазарополе)
4. Година на пишување, Број на листови,
5. Димензии (височина и широчина во см.)
6. Јазик, (на пр.: македонски јазик; унгарски јазик)
7. Писмо, (на пр. кирилско писмо, ракописно;

- латинично писмо)
8. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира ракописот), (на пр.: Ракописот е испишан на тефтерче, а наместа има и скици за сценска изведба на драмата)
 9. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице), (на пр.: НУБ „Св. Климент Охридски“ Скопје)
 10. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка), (на пр.: МС(н) 524)
 11. Начин на комплетирање (купување, дар, размена) (на пр.: дар,)
 12. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
 13. Дата и место на евидентирање.

Потен материјал

а) Ракописи

1. Автор, (на пр.: Златанов, Димитар)
2. Наслов (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: Литургија)
3. Нотација, (на пр.: Невматска нотација)
4. Година (време) на настанување/пишување, (на пр.: 18 век)
5. Број на листови,
6. Димензии (височина и широчина во см.),
7. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира нотниот материјал),
8. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
9. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
10. Начин на комплетирање (купување, дар, размена),
11. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
12. Дата и место на евидентирање.

б) Печатен

1. Автор/и, (на пр.: Николовски, Михајло)
2. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: Илинденска вечер : за машки хор)
3. Земја на потекло, (на пр.: Македонија)
4. Место/а на издавање,
5. Издавач/и,
6. Година на издавање,
7. Нотација, (на пр.: современа нотација)
8. Димензии (височина и широчина во см.),
9. Број на страници,
10. ISMN (Меѓународен стандарден број за музикалии),
11. Забелешка (ја прави лицето што го евиденти-

ра нотниот материјал),

12. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
13. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
14. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена),
15. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
16. Дата и место на евидентирање.

Книги

1. Автор/и, (на пр.: *Панов, Бранко; Мокров, Боро*)
2. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: *Средновековна Македонија: од македонската средновековна историја: том трети; Развојот на македонскиот печат и новинарство*)
3. Место/а на издавање,
4. Издавач/и,
5. Година на издавање
6. Број на страници,
7. Димензии (височина во см.),
8. ISBN (Меѓународен стандарден број на книгата), (на пр.: *ISBN 9989-643-00-8*)
9. Забелешка (ја прави лицето што ја евидентира книгата),
10. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
11. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка), (на пр.: *К II 288505*)
12. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена), (на пр.: *задолжителен примерок*)
13. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
14. Дата и место на евидентирање.

Сериски публикации

1. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: *Спектар : Списание на Институтот за македонска литература; Годишен зборник = Annuaire*)
2. Уредник/ци,
3. Нумерички податоци (годиште, тековна година, број), (на пр.: *Год.19, бр.37(2001)*)
4. Место на издавање,
5. Издавач/и, (на пр.: *Математички факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ = Faculté des mathématiques de l'Université „St. Kiril et Medodij“*)
6. Периодичност, (на пр.: *два пати годишно; годишно*)

7. Димензии (височина и широчина во см.)

8. ISSN (меѓународен стандарден број за сериската публикација), (на пр.: *ISSN 0352-2423*)
9. Забелешка (ја прави лицето што ја евидентира сериската публ.),
10. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
11. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка), (на пр.: *С II 6881*)
12. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена), (на пр.: *размена*)
13. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
14. Дата и место на евидентирање.

Картографски материјал

а) Карти

1. Автор/и, (на пр.: *Чуповски, Павле*)
2. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: *Карта Македонија*)
3. Место на издавање, (на пр.: *Петроград*)
4. Издавач, (на пр.: *Павле Чуповски*)
5. Размер, (на пр.: *1:1 000 000*)
6. Димензии (височина и широчина во см.), (на пр.: *62x37 см.*)
7. Забелешка (ја прави лицето што ја евидентира картата),
8. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
9. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка), (на пр.: *Н 46/84; К 1337*)
10. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена), (на пр.: *купена*)
11. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
12. Дата и место на евидентирање.

б) Атласи

(Атласите се евидентираат по постапка утврдена за книги.)

Филателистички материјал

а) Поштенски марки

1. Автор/и (автор, дизајнер, илустратор, фотограф), (на пр.: *Дамески, Митко; Дамески М[итко]*)
2. Наслов (повод), (на пр.: [*Знаме на Република Македонија*]; 100 години од раѓањето на Димитар Пандилов)
3. Опис на мотивот, (на пр.: *Автопортрет на Димитар А. Пандилов (1899-1963)*)
4. Земја на издавање, (на пр.: *Македонија*)

5. Година, месец и ден на издавање, (на пр.: 1993, 03.15; 1999, 03.14)
6. Техника на печат, (на пр., *офсет во боја*)
7. Вид на перфорација (запчење), (на пр., *линиско Л10; чешлесто Ч13 1/4*),
8. Номинална вредност, (на пр.: 10 ден.; 4 ден.)
9. Димензии (височина и широчина во мм.)
10. Забелешка (ја прави лицето што ја евидентира поштенската марка),
11. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
12. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
13. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена),
14. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
15. Дата и место на евидентирање.

(Административните марки се евидентираат по постапка утврдена за поштенски марки.)

б) Пригодни пликови

1. Автор/и (автор, дизајнер, илустратор, фотограф), (на пр.: *Фиданоски, Кочо*)
2. Наслов (повод), (на пр.: *50 години Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ - Скопје*)
3. Опис на мотивот, (на пр.: Поштенските марки ос истиот јубилеј илустрирани со ракописите „Бенчевско четвороевангелие“ (13 в.) и „Посен триод“ (12 в.) како и логото на Библиотеката)
4. Земја на издавање,
5. Година на издавање,
6. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира пликот),
7. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
8. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
9. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена),
10. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
11. Дата и место на евидентирање.

в) Поштенски жигови

1. Наслов (повод, мотив), (на пр.: Референдум Македонија (наслов); Референдум за суверена Македонија (повод))
2. Број на пошта со место на издавање, (на пр.: *91000 Скопје*)
3. Ден, месец и година на издавање, (на пр.: *08.09.1991*)
4. Форма и димензии (пречник во мм.), (на пр.:

кружна, 27 мм.)

5. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира жигот),
6. Локација каде се чува доброто како отпечаток или фотографија (институција, физичко лице),
7. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
8. Дата и место на евидентирање.

Фотографии/разгледници

1. Автор/и (фотограф/и), (на пр.: *Грисбах, Ѓ.*)
2. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: *Битола : Саат Кула : [Јени Џамија]*)
3. Место на фотографирање/издавање, (на пр.: *Прилеп*)
4. Издавач, (на пр.: *Тутун*)
5. Година на фотографирање/издавање, (на пр.: *[1950?]*)
6. Техника, (на пр.: *црно-бела фотографија, мозаик разгледница во боја*)
7. Димензии (височина и широчина во см.),
8. Забелешка (ја прави лицето што ја евидентира разгледницата), (на пр.: *недостасува мал дел од левиот агол на разгледницата*)
9. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
10. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
11. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена),
12. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
13. Дата и место на евидентирање.

8. ФОНОТЕЧНИ ДОБРА

а) Необјавени

1. Автор/и, (на пр.: *Смокварски, Ѓорѓи; Радевски, Тоде*)
2. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: *Струшка музичка есен : Педагошка секција*)
3. Изведувач/и, (на пр.: *Смокварски, Ѓорѓи; Радевски, Тоде*)
4. Место на запишување, (на пр.: *Струга*)
5. Година на запишување, (на пр.: *1977*)
6. Времетраење (час, мин.),
7. Тип на медиум (грамоф. плоча, ЦД, магнетна лента, аудио лента), (на пр.: *1 магнетна лента, говорна, 6 мм*)
8. Технички карактеристики на фонозаписот (стерео, моно, квадрофон), (на пр.: *моно*)

9. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира фономатеријалот),
10. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
11. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
12. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена),
13. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
14. Дата и место на евидентирање.

б) Објавени

1. Автор/и, (на пр.: *Стефановски, Влатко; Прошев, Тома*)
2. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и), (на пр.: *Песни за Гоце = Songs for Goce; Скопје; Антологија на македонската народна песна = Antology of Macedonian folk songs*)
3. Изведувач/и, (на пр.: „*Леб и сол*“; *Илиева, Васка; Божиков, Ѓорѓи; Македонска филхармонија*)
4. Место на издавање,
5. Издавач, (на пр.: *ППП РТБ; Mister Company*),
6. Година на издавање,
7. Времетраење, (на пр.: *1 час, 9 минути, 16 секунди*),
8. ISRC (Меѓународен стандарден број за фонограми),
9. Тип на медиум (на пр.: *грамофонска плоча, ЦД, магнетна лента, аудио лента*),
10. Технички карактеристики на фонозаписот, (на пр.: *стерео, моно, квадрофон*),
11. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира фономатеријалот), (на пр.: *ЦД е со рачно испишан автограм на авторот*)
12. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
13. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка), (на пр.: *МКД I 52; МПП IV 197/I-II; ИД 28210442*)
14. Начин на комплетирање (на пр.: *задолжителен примерок, купување, дар, размена*),
15. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
16. Дата и место на евидентирање.

II. ВАРИЈАНТА

Оваа варијанта е компилација на елементите за евиденција на сите групи и подгрупи библиотечни и фонотечни добра. (Таа не исклучува потешкотии во примената доколку не се корис-

тат одделни извлечоци приспособени на групи/те/подгрупите.)

6. БИБЛИОТЕЧНИ ДОБРА

1. Шифра според Националната класификација на културното наследство,
2. Автор/и (автор, уредник, дизајнер, илустратор, фотограф),
3. Наслов (жанр, напореден наслов/и, поднаслов/и, повод, мотив),
4. Писмо,
5. Вид на материјалот (пергамент, хартија, кожа и сл.),
6. Јазик,
7. Орнаментика (има, каква, кус опис, нема),
8. Нотација,
9. Размер,
10. Земја на потекло/издавање,
11. Место на пишување/издавање/фотографирање,
12. Број на пошта со место на издавање,
13. Водени знаци,
14. Година (време или други ознаки за времето на пишување/ издавање/фотографирање; година, месец и ден на издавање),
15. Периодичност во издавањето,
16. Нумерички податоци (годиште, тековна година, број),
17. Издавач/и,
18. Број на листови/страници,
19. Димензии, форма (височина во см.; височина и широчина во мм./см., пречник во см.),
20. Состојба на сочуваност/оштетеност (првична оценка),
21. Подврска,
22. Записи,
23. Техника на печатфотографија,
24. Вид на перфорација,
25. Номинална вредност,
26. ISBN (Меѓународен стандарден број за книгата), ISSN (меѓународен стандарден број за сериската публикација), ISMN (Меѓународен стандарден број за музикалии),
27. Забелешка (ја прави лицето што го евидентира библиотеч. добро),
28. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
29. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
30. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена),

31. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
32. Дата и место на евидентирање.

8. ФОНОТЕЧНИ ДОБРА

1. Шифра според Националната класификација на културното наследство,
2. Автор/и,
3. Наслов/и (напореден наслов/и, поднаслов/и),
4. Изведувач/и,
5. Место на запишување/издавање,
6. Издавач,
7. Година на запишување/издавање,
8. Времетраење (час, мин.),
9. Тип на медиум (грамоф. плоча, ЦД, магнетна лента, аудио лента),
10. Технички карактеристики на фонозаписот (стерео, моно, квадрофон),
11. ISRC (Меѓународен стандарден број за фонограми),
12. Локација каде се чува доброто (институција, физичко лице),
13. Забелешка (ја праби лицето што го евидентира фонотечн. добро),
14. Инвентарен, ИД број (произлезен од библиотечна обработка),
15. Начин на комплетирање (задолжителен примерок, купување, дар, размена),
16. Лице кое ја извршило евиденцијата (име и презиме, работно место),
17. Дата и место на евидентирање.

ЗА НАЦИОНАЛНАТА КЛАСИФИКАЦИЈА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

БИБЛИОТЕЧНИ ДОБРА

ВИД 6. Библиотечно добро

ГРУПА 6.1 Ракописи

ПОДГРУПА 6.1.1 Словенски ракописи што настанале во Македонија до крајот на 19 век

ТИП 6.1.1.1 Азбучни акатист

- 6.1.1.2 Акатист
- 6.1.1.3 Апокриф
- 6.1.1.4 Апостол
- 6.1.1.5 Беседа
- 6.1.1.6 Библија
- 6.1.1.7 Блаженство
- 6.1.1.8 Грмник
- 6.1.1.9 Дамаскин
- 6.1.1.10 Грамота

- 6.1.1.11 Декалог
- 6.1.1.12 Диоптра
- 6.1.1.13 Евангелие
- 6.1.1.14 Ектенија
- 6.1.1.15 Ерминија
- 6.1.1.16 Еухологиј
- 6.1.1.17 Житие (хагиографија)
- 6.1.1.18 Зборник
- 6.1.1.19 Зодијак
- 6.1.1.20 Икос
- 6.1.1.21 Ирмологиј
- 6.1.1.22 Катастих
- 6.1.1.23 Катехизис
- 6.1.1.24 Коледник
- 6.1.1.25 Кондак
- 6.1.1.26 Крмчија
- 6.1.1.27 Лавсаик
- 6.1.1.28 Лекарственик
- 6.1.1.29 Лествица
- 6.1.1.30 Летопис
- 6.1.1.31 Литургија (служба)
- 6.1.1.32 Литургиски зборник
- 6.1.1.33 Лунник
- 6.1.1.34 Месецослов
- 6.1.1.35 Минеј
- 6.1.1.36 Молитвеник
- 6.1.1.37 Номоканон
- 6.1.1.38 Октоих
- 6.1.1.39 Палеа
- 6.1.1.40 Паренезис
- 6.1.1.41 Пасхалија
- 6.1.1.42 Панегирик
- 6.1.1.43 Параклис
- 6.1.1.44 Паримејник
- 6.1.1.45 Парусија
- 6.1.1.46 Патерик
- 6.1.1.47 Писмовник (епистолар)
- 6.1.1.48 Планетник
- 6.1.1.49 Поменик
- 6.1.1.50 Послание
- 6.1.1.51 Поука
- 6.1.1.52 Практик
- 6.1.1.53 Прокимен
- 6.1.1.54 Пролог
- 6.1.1.55 Проповед (хомилија)
- 6.1.1.56 Проскомидија
- 6.1.1.57 Псалтикија
- 6.1.1.58 Псалтир
- 6.1.1.59 Светилен

- 6.1.1.60 Седален
- 6.1.1.61 Слово
- 6.1.1.62 Служебник
- 6.1.1.63 Стихирар
- 6.1.1.64 Типик
- 6.1.1.65 Требник
- 6.1.1.66 Трепетник
- 6.1.1.67 Триод
- 6.1.1.68 Тропар
- 6.1.1.69 Хомилијар
- 6.1.1.70 Часослов
- 6.1.1.71 Чуда
- 6.1.1.72 Шестоднев
- 6.1.1.73 Друго

ПОДГРУПА 6.1.2 Ракописи на грчки јазик**ПОДГРУПА 6.1.3** Ракописи на латински јазик**ПОДГРУПА 6.1.4** Ракописи на арапски јазик**ТИП 6.1.4.1** Догма (акаид)

- 6.1.4.2 Курани и накуките за куранот
- 6.1.4.3 Традиција (ал-хадис)
- 6.1.4.4 Догма (акаил)
- 6.1.4.5 Молитви (ал-адија)
- 6.1.4.6 Право (ал-фикх)
- 6.1.4.7 Етика и проповед (ал-ахлак,
ал-маваиз)
- 6.1.4.8 Мистика (ал-тасавуф)
- 6.1.4.9 Филозофија (ал-хикма)
- 6.1.4.10 Филологија (илм ал-луга)
- 6.1.4.11 Историја и географија (ал-тарих,
ал-џографија)
- 6.1.4.12 Медицина и ветеринарство (илм
ал-тибб, ал-бајтара)
- 6.1.4.13 Математика (илм ал-хисаб)
- 6.1.4.14 Природни науки (илм ал-табиа)
- 6.1.4.15 Литература (ал-адаб)
- 6.1.4.16 Зборници со различни содржини
(маџмуа)

ПОДГРУПА 6.1.5 Ракописи на турски јазик**ТИП 6.1.5.1** Догма (акаид)

- 6.1.5.2 Курани и накуките за куранот
- 6.1.5.3 Традиција (ал-хадис)
- 6.1.5.4 Догма (акаил)
- 6.1.5.5 Молитви (ал-адија)
- 6.1.5.6 Право (ал-фикх)
- 6.1.5.7 Етика и проповед (ал-ахлак,
ал-маваиз)
- 6.1.5.8 Мистика (ал-тасавуф)
- 6.1.5.9 Филозофија (ал-хикма)
- 6.1.5.10 Филологија (илм ал-луга)

- 6.1.5. 11 Историја и географија (ал-тарих,
ал-џографија)

- 6.1.5.12 Медицина и ветеринарство (илм
ал-тибб, ал-бајтара)

- 6.1.5.13 Математика (илм ал-хисаб)

- 6.1.5.14 Природни науки (илм ал-табиа)

- 6.1.5.15 Литература (ал-адаб)

- 6.1.5.16 Зборници со различни содржини
(маџмуа)

ПОДГРУПА 6.1.6 Ракописи на персиски јазик
ТИП

- 6.1.6.1 Догма (акаид)

- 6.1.6.2 Курани и накуките за куранот

- 6.1.6.3 Традиција (ал-хадис)

- 6.1.6.4 Догма (акаил)

- 6.1.6.5 Молитви (ал-адија)

- 6.1.6.6 Право (ал-фикх)

- 6.1.6.7 Етика и проповед (ал-ахлак,
ал-маваиз)

- 6.1.6.8 Мистика (ал-тасавуф)

- 6.1.6.9 Филозофија (ал-хикма)

- 6.1.6.10 Филологија (илм ал-луга)

- 6.1.6. 11 Историја и географија (ал-тарих,
ал-џографија)

- 6.1.6.12 Медицина и ветеринарство (илм
ал-тибб, ал-бајтара)

- 6.1.6.13 Математика (илм ал-хисаб)

- 6.1.6.14 Природни науки (илм ал-табиа)

- 6.1.6.15 Литература (ал-адаб)

- 6.1.6.16 Зборници со различни содржини
(маџмуа)

ПОДГРУПА 6.1.7 Ракописи на други јазици**ГРУПА 6.2** Нотен материјал, ракопис**ПОДГРУПА 6.2.1** Музички ракописи со нев-
матска нотација (коален, палеовизантиска, ек-
фонетска, дијастематска, квадратна, медиови-
зантиска, неовизантиска-кукузелова)**ТИП 6.2.1.1** Апостол

- 6.2.1.2 Акатист

- 6.2.1.3 Зборници на црковни песнопенија

- 6.2.1.4 Ирмологија (Катавасија)

- 6.2.1.5 Кондак

- 6.2.1.6 Корал

- 6.2.1.7 Канон

- 6.2.1.8 Литургија

- 6.2.1.9 Литургиски зборник

- 6.2.1.10 Месецослов

- 6.2.1.11 Минеј

- 6.2.1.12 Миса

- 6.2.1.13 Музички зборник
- 6.2.1.14 Октоих (Осмогласник)
- 6.2.1.15 Триод
- 6.2.1.16 Тропар
- 6.2.1.17 Пасхалија
- 6.2.1.18 Псалтикија
- 6.2.1.19 Песна (песнопение)
- 6.2.1.20 Полиелеј
- 6.2.1.21 Псалм
- 6.2.1.22 Стихира
- 6.2.1.23 Стихирар
- 6.2.1.24 Друго

ПОДГРУПА 6.2.2 Музички ракописи со хампарсум нотација

ПОДГРУПА 6.2.3 Музички ракописи со модална нотација

ПОДГРУПА 6.2.4 Музички ракописи со мензурална нотација

ТИП 6.2.4.1 Вокални композиции

6.2.4.2 Инструментални композиции

6.2.4.3 Вокално-инструментални композиции

ПОДГРУПА 6.2.5 Музички ракописи-мелографии

ТИП 6.2.5.1 Мелографии на народни песни

6.2.5.2 Мелографии на народни танци

6.2.5.3 Мелографии на вокално инструментални композиции

ПОДГРУПА 6.2.6 Музички ракописи со современа - западно европска нотација

ТИП 6.2.6.1 Композиции за соло инструменти (етида, варијација, токата, фуга, прелудиум, фантазија, арабеска, рондо... и други)

6.2.6.2 Композиции за соло инструмент со придружба (соната, суита, фантазија, ноктурно, менует... и друго)

6.2.6.3 Композиции за повеќе соло инструменти

6.2.6.4 Камерна музика (соната, суита, варијации, ноктурно, дивертименто, серенада... и други)

6.2.6.5 Оркестарска музика (симфонија, соната, концерт, кочертино, марш, валцер, полка, увертира... и други)

6.2.6.6 Песни

6.2.6.7 Соло песни

6.2.6.8 Хорски композиции

6.2.6.9 Народни песни

6.2.6.10 Други форми на вокални композиции (балади, арии и други)

6.2.6.11 Вокално инструментални дела (реквие-

м, пасија, литургија, кантата, симфониска поема, миса и други)

6.2.6.12 Музичко сценски дела (опери, оперети, балети, мјузикли, вориете и други)

6.2.6.13 Композиции за драми, театарски претстави, филмска музика

6.2.6.14 Хармонизации

6.2.6.15 Дешифриации

6.2.6.16 Аранжмани

6.2.6.17 Транскрипции

6.2.6.18 Друго

ПОДГРУПА 6.2.7 Музички ракописи со современа нотација на првите македонски композитори (без разлика на музичкиот жанр) **ТИП**

6.2.7.1 Класична музика

6.2.7.2 Поп (популарна/забавна музика)

6.2.7.3 Џез

6.2.7.4 Рок

6.2.7.5 Други музички жанри

ПОДГРУПА 6.2.8 Современи ракописи

ГРУПА 6.3 Печатени книги

ПОДГРУПА 6.3.1 Инкунабули и постинкунабули отпечатени до 1530 год.

ПОДГРУПА 6.3.2 Старопечатени книги

ТИП 6.3.2.1 Првите печатени книги од македонски преродбеници, учебникари, печатари (печатници)

6.3.2.2 Старопечатени книги настанати во Македонија до 1918 год.

6.3.2.3 Старопечатени книги од други земји

ПОДГРУПА 6.3.3 Други печатени или на друг начин умножени материјали од особено значење за просветната, културната, економската и политичката историја на Македонија до 1946 год.

ТИП 6.3.3.1 весници

6.3.3.2 декларации

6.3.3.3 книги

6.3.3.4 летоци

6.3.3.5 манифести

6.3.3.6 повици

6.3.3.7 прогласи

6.3.3.8 резолуции

6.3.3.9 списанија

6.3.3.10 друго

ПОДГРУПА 6.3.4 Ретки и библиофилски издања (посебно естетски обликувани, екс либриси, гравури, специјална опрема, мал тираж (до 200 примероци), со посвета, забелешки, автог-

рафи и друго)

ГРУПА 6.4 Нотен материјал-печатени партитури и штимови

ПОДГРУПА 6.4.1 Печатени партитури со невматска нотација

ТИП 6.4.1.1 Акатист

6.4.1.2 Апостол

6.4.1.3 Зборници на црковни песнопенија

6.4.1.4 Ирмологија (Катавасија)

6.4.1.5 Кондак

6.4.1.6 Канон

6.4.1.7 Корал

6.4.1.8 Литургија

6.4.1.9 Литургиски зборник

6.4.1.10 Месеослов

6.4.1.11 Минеј

6.4.1.12 Миса

6.4.1.13 Музички зборник

6.4.1.14 Октоих (Осмогласник)

6.4.1.15 Триод

6.4.1.16 Тропар

6.4.1.17 Пасхалија

6.4.1.18 Песна (песнопение)

6.4.1.19 Полиелеј

6.4.1.20 Псалм

6.4.1.21 Псалтикија

6.4.1.22 Стихира

6.4.1.23 Стихирар

6.4.1.24 Други

ПОДГРУПА 6.4.2 Први печатени партитури од македонските композитори од сите музички жанрови

ТИП 6.4.2.1 Класична музика

6.4.2.2 Поп (популарна/забавна музика)

6.4.2.3 Џез

6.4.2.4 Рок

6.4.2.5 Други музички жанри

ПОДГРУПА 6.4.3 Први печатени партитури со македонска народна музика

ТИП 6.4.3.1 Песни

6.4.3.2 Танци

ПОДГРУПА 6.4.4 Други печатени партитури, умножени материјали од особено значење за македонскиот народ и етничките заедници

ТИП 6.4.4.1 Композиции за соло инструменти (етида, варијација, токата, fuga, прелудиум, фантазија, арабеска, рондо... и други)

6.4.4.2 Композиции за соло инструмент со придружба (соната, суита, фантазија, ноктурно,

менует... и други)

6.4.4.3 Композиции за повеќе соло

инструменти

6.4.4.4 Камерна музика (соната, суита, варијации, ноктурно, дивертименто, серенада... и други)

6.4.4.5 Оркестарска музика (симфонија, соната, концерт, кочертино, марш, валцер, полка, увертира... и други)

6.4.4.6 Песни

6.4.4.7 Соло песни

6.4.4.8 Хорски композиции

6.4.4.9 Народни песни

6.4.4.10 Други форми на вокални

композиции (балади, арии и други)

6.4.4.11 Вокално инструментални дела (реквием, пасија, литургија, кантата, симфониска поема, миса и други)

6.4.4.12 Музичко сценски дела (опери, оперети, балети, мјузикли, вариете и други)

6.4.4.13 Композиции за драми, театарски претстави, филмска музика

6.4.4.14 Хармонизации

6.4.4.15 Дешифриции

6.4.4.16 Аранжмани

6.4.4.17 Транскрипции

6.4.4.18 Друго

ПОДГРУПА 6.4.5 Печатени партитури и штимови со западно европска современа нотација

ТИП 6.4.5.1 Композиции за соло инструмент (етида, варијација, токата, fuga, прелудиум, фантазија, арабеска, рондо... и други)

6.4.5.2 Композиции за соло инструменти со придружба (соната, суита, фантазија, ноктурно, менует... и други)

6.4.5.3 Композиции за повеќе соло

инструменти

6.4.5.4 Камерна музика (соната, суита, варијации, ноктурно, дивертименто, серенада... и други)

6.4.5.5 Оркестарска музика (симфонија, соната, концерт, кочертино, марш, валцер, полка, увертира... и други)

6.4.5.6 Песни

6.4.5.7 Соло песни

6.4.5.8 Хорски композиции

6.4.5.9 Народни песни

6.4.5.10 Други форми на вокални

композиции (балади, арии и други)

6.4.5.11 Вокално инструментални дела (реквием, пасија, литургија, кантата, симфонис-

ка поема, миса и други)

6.4.5.12 Музичко сценски дела (опери, оперети, балети, мјузикли, вориете и други)

6.4.5.13 Композиции за драми, театарски претстави, филмска музика

6.4.5.14 Хармониззации

6.4.5.15 Дешифриации

6.4.5.16 Аранжмани

6.4.5.17 Транскрипции

6.4.5.18 Друго

6.4.6 Печатени партитури и штимови со графичка нотација

6.4.7 Библиотечни целини

6.4.8 Лични библиотеки

6.4.9 Легати

6.4.10 Семејни библиотеки

ГРУПА 6.5 Картографски материјал

ПОДГРУПА 6.5.1 Карти на Македонија до 1913 год.

ПОДГРУПА 6.5.2 Атласи на Македонија до 1913 год.

ПОДГРУПА 6.5.3 Друго

ГРУПА 6.6 Задолжителен (архивски) примерок

ПОДГРУПА 6.6.1 Печатен задолжителен (архивски) примерок

ТИП 6.6.1.1 Брошури

6.6.1.2 Весници

6.6.1.3 Докторски дисертации

6.6.1.4 Книги

6.6.1.5 Магистерски трудови

6.6.1.6 Патенти

6.6.1.7 Плакати

6.6.1.8 Разгледници

6.6.1.9 Списанија

6.6.1.10 Стандарди

6.6.1.11 отографии

6.6.1.12 Друго

ПОДГРУПА 6.6.2 Картографски задолжителен (архивски) примерок

ТИП 6.6.2.1 Атласи

6.6.2.2 Карти

6.6.2.3 Друго

ПОДГРУПА 6.6.3 Нотен задолжителен архивски примерок

ПОДГРУПА 6.6.4 Филателистички задолжителен (архивски) примерок

ТИП 6.6.4.1 Административни марки

6.6.4.2 Поштенски марки

6.6.4.3 Пригодни пливови

6.6.4.4 Поштенски жигови

6.6.4.5 Друго

ПОДГРУПА 6.6.5 Звучни записи (фоно материјал) задолжителен примерок

ГРУПА 6.7 Библиотечна документација

ПОДГРУПА 6.7.1 Инвентарна книга

ТИП 6.7.1.1 Задолжителен архивски примерок

6.7.1.2 Ракописи

6.7.1.3 Современи ракописи

6.7.1.4 Старопечатен и редок

библиотечен материјал

6.7.2 Основен каталог

6.7.2.1 Задолжителен архивски примерок

6.7.2.2 Ракописи

6.7.2.3 Современи ракописи

6.7.2.4 Старопечатен и редок библиотечен

материјал

ПОДГРУПА 6.7.3 Документација за комплетирање библ. добра

Библиографија:

1. Groves dictionary of music and musicians, New York, 1954

2. Меѓународен стандард за библиографски опис на стари и ретки книги, 2 ревидирано издание од ИФЛА

3. Muzička enciklopedija, T.2., JLZ, Zagreb, 1974

4. Национална програма за опазване на библиотечните фондове. Софија, 1997

5. Поп Атанасов Ѓорѓи, Палеографски албум. Том I. Словенски ракописи во македонија (XIII-XVIII век). Скопје, 2000

6. Поп Атанасов Ѓорѓи, Речник на старата македонска литература. Скопје, 1989

7. Тезаурис за музичку уметност, Београд, 2000

ЗА ПРАВИЛНИКОТ ЗА КОНЗЕРВАТОРСКИ ИСТРАЖУВАЊА

(предлог текст за библиотечни добра)

1. Конзерваторски истражувања

1.1 Општи податоци за библиотечното добро

1.1.1. Наслов и вид на материјалот

1.1.2. Автор, нарачател

1.1.3. Време на настанување

1.1.4. Број на решението за утврдено својство на културно добро

1.1.5 Сопственик

1.1.6 Инвентарен број и/или сигнатура (за библиотечни добра во сопственост на институции)

1.1.7 Корисник**1.1.8 Место на наоѓање****1.2. Анализа на библиотечното добро**

1.2.1. Постоечка документација, пишувани изворни податоци

1.2.2. Илустративен материјал (фотографии и др.)

1.2.3. Податоци за извршени конзерваторски интервенции

1.2.4. Историографија со библиографија

1.2.5. Опис на библиотечното добро, димензии, број на листови, материјал и техника, корица, писмо, редакција, дополнителни записи, орнаментика, водени знаци, начин на подврзување.

1.3. Валоризација

1.3.1. Историски и уметнички прилики во кои доброто настанало

1.3.2. Општествено-политичко, црковно-религиозно и културно-историско значење

1.3.3. Стилско, естетско, иконографско, занатско-техничко-технолошко значење

1.3.4. Улога на авторот во рамките на школата во времето кога доброто настанало

1.4. Анализа на техниката

1.4.1. Вид и начин на употреба на материјалот

1.4.1.1. Подлога

1.4.1.2. Материјали за пишување или печатење

1.4.1.3. Корица

1.4.1.4. Додатоци (окови, печати, марки итн.)

1.5. Анализа на оштетувања на библиотечното добро

1.5.1. Услови во кои се наоѓа библиотечното добро

1.5.2. Микроклиматски услови

1.5.3. Место, вид степен и причини за оштетувањата

1.5.4. Физичко-хемиски анализи (идентификација на материјалите, анализа на состојбата на материјалите, анализа на материјалите за конзервација)

1.6 Фото-документација (надворешен изглед, корица, внатрешен изглед, детали, оштетувања, микрофотографии, инфра црвени и ултравиолетови испитувања, рентгенски снимки)

1.7 Цртежи

1.7.1. Графички приказ на библиотечното добро

1.7.2. Графички приказ на оштетувањата

1.7.3. Пресеци од физичко-хемиски анализи

1.8. Проби за одредување на видот и методот**за конзервација****КОНПРАВИЛАТА ЗА НОРМИРАЊЕ НА ПОЛАГАЊЕТО ИСПИТ ЗА ДОБИВАЊЕ КОНЗЕРВАТОРСКА ЛИЦЕНЦА ЗА НЕПОСРЕДНА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНИ ДОБРА НА ХАРТИЈА, ПЕРГАМЕНТ И КОЖА****I - ТЕМИ ЗА СТРУЧНИОТ ДЕЛ НА ИСПИТОТ****1. Составни делови на материјалите**

(А) видови на подлога

целулозна подлога (хартија, папирус, итн.)

подлога од кожа (пергамент)

(Б) средства за пишување

туш

мастило

молив

печатарски бои

индиго хартија

(В) материјали за подврзија

2. Причини за оштетување

природно стареење

биолошки фактори на оштетување

физички фактори на оштетување

хемиски фактори на оштетување

механички фактори на оштетување

3. Сместување, чување, ракување и користење на материјалите

сместување на материјалите (простор, полици, заштитни кутии)

условизачување на материјалите (температура, релативна влажност, светлина, хигиена)

ракување со материјалите

користење и презентација на материјалите

4. Поим и начини на заштитно снимање

микрофилмување

дигитално снимање

5. Непосредна заштита

методи на конзервација и реставрација на хартија

методи на конзервација и реставрација на пергамент

методи на конзервација и реставрација на кожа

6 Заштита во услови на елементарни непогоди и војна

- превентивна фаза
- подготвителни постапки
- постапки за време на непогодата (војната)
- проценка и надодоместување штети

II - ТЕМИ ЗА НОРМАТИВНИОТ ДЕЛ ОДИС-ПИТОТ**1.Меѓународни стандарди**

- 1.1 DSF 32458 Information and documentation-Storage requirements for archive and library materials.
- 1.2 ISO 9706 Information and documentation.Paper for documents-Requirements for Permanence.
- 1.3 ISO/DIS 11799 Information and documentation-Document storage requirements for archive and library materials.
- 1.4 TAPPI T 529/1988 Surface pH Measurement of Paper.
- 1.5 TS 12115 Fire Prevention Library and Archives.
- 1.6 BS 5454/1989 Recommendations and storage and exhibition of archival documents
- 1.7 BS 4971-2/1980 Recommendation for repair and allied processes for the conservation of documents.Archival binding.

2.Национални прописи

- (а) Закон за заштита на културното наследство
- (б) Закон за библиотеки
- (в) Подзаконски акти за заштита на културното наследство
- (г) Подзаконски акти за библиотечна дејност

Литература

1. Clapp F. Anne. **Curtorial care of works of art on paper:Basic Procedures fpr paper preservation.** New York:Nick Lyons Books,1987,p.260.
2. Cunha,G.M., Cunha,D.G : **Conservation of Library materials**, New Jersey:Metuchen, 1971..
3. Dvoriashina,Z.P:**Biodamage protection of book collection in the USSR**, Restaurator 13,1987:182-188.
4. Đurović, M : **Restaurování a konzervování archiválií a knih**,Praga 2002.
5. Čučnik-Majcen,N : **Zapis v čas**, Ljubljana 1996.
6. Kowalik, R:**Microdeterioration of library materials**,Restaurator 4, 1980;99-114.
7. Калајлиевска,В: **Чувањеизаштитанаархивски и библиотечни материјали**,Скопје 2001.
8. Mckeon,D.B : **Conservation for libraries**

and Archives : 1981-2001. Consideration of future developments and personnel. Restorator 6,1984:139-147.

9. Morrow Carolyn Clark. **Conservation treatment procedures:a manual of step by step procedures for the maintenance and repair of library materials.**Littleton, Colo.:Library Unlimited,1986,p.25.
 10. Nyuksha,Yu.P : **Biodeterioration of paper and books**,St.Petersburg,1994.
 11. **Old Master Prints and Drawings:A Guide to Presevation and Conservation** by Carlo James(Editor).Amsterdam:Amsterdam University Press,1997.
 12. Радосављевиќ, В : **Заштита и чување библиотечке и архивске графе**, Београд 1986.
 13. **Paper Preservation:Current Issues and Recent Developments** by Philip Luner(Editor). Atlanta ,GA,USA,TAPPI Press,1990,p.150.
 14. Parker,T.A : **Stady on integrated pest management for library and archives**,Paris 1988.
 15. Ribkin-Puškadija,T : **Problemi konzervacije i restauracije arhivskih dokumenata i knjiga**, Sarajevo 1972.
 16. Sherelyn,Ogdon.**Preservation of Library& archival materials:a manual.**Andover,Mass.: Northeast Document Conservation Center,1994.
 17. Valentin,N.,Preusser,F :**Insect control by inert gases in museums,archives and libraries**,Restaurator 11,1990:22-33.
 18. Wood Lee,M: **Prevention and treatment of mold in library collections with ampasis on tropical climates**,A RAMP Stady Unesco,Paris 1988.
 19. Wellheiser,J.G : **Nonhemical treatment processes for disinfection of insect and fungi in library colection**, IFLA, München,London,New York,Paris 1992.
- Електронски извори**
1. International Federation of Library Associations and Institutions(IFLA) Core Activity on Preservation and Conservation(PAC)
 2. Institute for Paper Conservation- IPC
 3. American Intitute for Conservation – AIC
 4. The International Council of Museums-Committee for Conservation-ICOM CC
 5. International Cousil of Archives
 6. Conservation on line –COOL
 7. United Kindom Institute for Conservation– UKIC
 8. InternationalCentreforthestudyofthePreservation and Restoration of Cultural Property – ICCROM
 9. Canadian Conservation Institute - CCI

ПОРАКА НА ГЕНЕРАЛНИОТ ДИРЕКТОР НА УНЕСКО ПО ПОВОД СВЕТСКИОТ ДЕН НА КНИГАТА И НА АВТОРСКОТО ПРАВО 2005 ГОД.

Пред десет години, УНЕСКО го прогласи 23 април за Светски ден на книгата и на авторското право. Уште од самиот почеток, овој ден го слават голем број приврзаници и со тоа сведочат дека тој е повод и можност за размислување и информирање за една исклучителна тема. Овој ден го слават милиони луѓе во над стотина земји обединети околу асоцијации, училишта, јавни и приватни институции и професионални групирања.

Во тек на овие изминати години Светскиот ден на книгата и на авторското право овозможи околу книгата да се соберат голем број почитувачи од сите континенти и културни хоризонти. Празникот им овозможи да откријат и да продлабочат мноштво проткаени аспекти во сферата на издаваштвото: книгата како вектор на вредности и на знаења и како ризница на духовното културно наследство; книгата како прозорец за културните различности и инструмент за дијалог; книгата како извор на духовното богатство и дело на творци заштитено со авторското право. Сите овие аспекти се предмет на многубројни иницијативи за поттикнување и промоција и нивна конкретна реализација. Ова треба да продолжи и во иднина.

Почнувајќи од 2000-та година, во рамките на Светскиот ден на книгата и на авторското право, професионалните институции покренала иницијатива преку конкурс на УНЕСКО и со поддршка од владите на државите да се прогласува Светска престолнина на книгата. Така, секоја година, се бира град кој со свои иницијативи се втурнува во еланот на празнувањето во текот на целата година. Во овој процес, наизменично се вклучуваат сите региони од светот со што празнувањето на книгата и на авторското право се претвора во културно празнување на книгата чие зрачење се проширува на сите меријани.

Во изминатите години, овој празник покажа дека се претвора во симбол на активности за давање поткрепа и помош, како на пример, во Латинска Америка и Африка.

Уште во почетокот на 2005-та година се покажа потребата да се реагира, преку солидарна и координирана активност за давање помош за отстранување на последиците од застрашу-

вачките природни катастрофи предизвикани од поплавите во Југоисточна Азија. Тоа ја покажува потребата од присуството на книгата како средство за економска и морална преродба.

Имено, книгата е знак на еден универзум кој економски повторно се обновува благодарение на долгата низа активности и професии кои економски работат со книгата и овозможуваат финансиска благосостојба. Авторското право, кое легално го заштитува уметничкото дело од експлоатација овде има незаменлива улога. Надвор од нејзината специфична улога, книгата претставува средство за учење, за споделување и актуелизација на суштинските знаења на професиите во сите области на услугите. Оттука, денес таа е во центарот на економското и индустриското живеење на секоја земја.

Кон оваа нејзина значајна функција во материјалната обнова се придодава и значајната улога на психолошки и на емоционален план. Враќајќи му се на читањето, во училиштата, библиотеките и во домовите луѓето на тој начин му се враќаат на нормалниот живот и со тоа ги надминуваат траумите предизвикани од катастрофалните појави. Тоа помага полесно и порационално да се спротистават на тешкотиите.

Значи, не е случајно тоа што во низата барања за обновување на оштетените вредности од цунамито се наоѓаат и барањата за иницијативи и меѓународна солидарност за обновување на книжните фондови и тоа пред сè од читателите.

Во светлината на овие искуства, кои уште еднаш ни ја открија исклучителната улога што книгата ја има во сите околности на општествениот живот, се обраќам до сите оние што имаат решавачка улога во политиката, економијата и до учесниците во граѓанската иницијатива со цел да ги повикам да се придружат на Светскиот ден на книгата и на авторското право со елан, креативност и дарежливост.

Коичиро Мацура, Париз, 23 април 2005 г.

МАКЕДОНСКА ПОРАКА ПО ПОВОД СВЕТСКИОТ ДЕН НА КНИГАТА И АВТОРСКОТО ПРАВО 2005 ГОД.

ON THE OCCASION OF THE WORLD BOOK AND COPYRIGHT DAY 2005 MACEDONIAN MESSAGE

Народните поговорки и пословици се сликовити показатели на колективното искуство и паметење на еден народ, на неговиот начин на живот и неговите свесни и подсвесни желби и стравови. Тие се како и очите, прозорец на душата; прецизен барометар на состојбата на духот. Често, кога сакам да проверам како „дишам“, се навраќам на нашите пословици.

Осмата книга од собраните дела на Марко Цепенков содржи над пет илјади поговорки и пословици. „Регистарот на реалии“ наведува кој поим колкупати се јавува во нив. На прво место, со повеќе од тристотини јавувања, стои поимот „чоек“. По него следат (по азбучен ред): *арамија, Бог/Господ, болест, век, вода, вошки, газ, душа, дете, жена, збор, коњ, куќа, леб, мајка, очи, пари, работа и ум.*

А еве како стојат работите со поимот „книга“, кој се јавува само скромни три пати, во следниве поговорки:

1) „*Пеи песна како да гледа на книга.*“

Овој песнопоен коментар сведочи за интересна дијалектичка корелација меѓу оралната и книшката активност. Како да го запишал некој кој поседува сјајна интуитивна способност за пеење па се смета себе си рамен на сите за кои музиката е преvasходно солфеж и нотен запис.

2) „*Не знај да напои магаре вода, а не да пиши книга.*“

Ова критичко-саркастично осило сведочи дека нашиот народ одамна имал здрав и ироничен резон и темелна недоверба кон стихоклепците.

3) „*Коишто знаи книга, поеќе знаи да се моли на Бога.*“

Овој духовен, филозофски и метафизички увид зборува дека кај нас одсекогаш се знаело дека во почетокот беше слово и се разбирала длабоката суштина на писмото и книгата. Сосем како што му доликува на народ кој ја ширел првата славјанска писменост.

Сето ова уште еднаш ја потврдува простата вистина дека нашиот човек не можеш да го излажеш за ништо, па ни за книгите. Е па штом е така, тогаш нека е честит Денот на книгата и на здравје!

Folk sayings and proverbs are evocative indicators of the collective experience and memory of a people, of its way of life and its conscious and subconscious desires and fears. They are, like the eyes, the “window to the soul”; a precise barometer of the spiritual state of affairs. Often, when I want to feel how I “breathe”, I go back to our proverbs and sayings.

The Eighth Book of the Collected Works of Marko Tzepenkov contains over five thousand sayings and proverbs. The appendix lists how many times each lexical item is contained in the sayings. The leading item is “*man*” with over three hundred different variations. It is followed by: *thief, God or Lord, illness, time, water, lice, arss, soul, child, woman, word, horse, house, bread, mother, eyes, money, work and wits.*

What about the word “book”? How do things stand there? It has only three humble entries in the following sayings:

1) “*He can sing as well, as if he were reading from a book*”

This comparison points to an interesting dialectic correlation between oral and literary activity. As if it were written by someone who has a brilliant intuitive capacity for singing, the equal of anyone who can read or write music.

2) “*He doesn’t know how to take a donkey to water, let alone write a book*”

This biting critical and sarcastic comment witnesses that our people possessed a healthy ironic attitude towards and deep suspicion of hacks.

3) “*He who knows books, knows how to pray to God better*”

This spiritual, philosophical and metaphysical insight witnesses the fact that we’ve always known that in the beginning was the Word and understood the deep essence of writing and literature. Quite fitting for a people who spread the first Slav literacy.

All this establishes once again the simple truth that you can never cheat our people about anything, including books. Well then, if it so, I wish you a happy International Day of the Book. Cheers!

Бр.33/07.03.2005 год.

**ДО
МИНИСТЕРСТВОТО ЗА КУЛТУРА
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

*ПРОЕКТИ 2005 год.**Невладин сектор (нормативна дејност за библиотеки)**Подносител на проектот**Библиотекарско друштво на Македонија*

Назив на проектот

Подготовка на подзаконски акти по Законот за библиотеки**Раководител***Зорка Чекичевска, Претседател на БДМ**адреса/седиште на БДМ:**НУУБ „Св. Климент Охридски“ Скопје, Бул. „Гоце Делчев“ бр. 6**bdm@nubsk.edu.mk; zorka@nubsk.edu.mk***Цел**

Подзаконските акти нормативно го финализираат Законот за библиотеки во сегментите за кои е предвидено нивно донесување.

Тие имаат за цел конкретизација на законските одредби заради операционализација на непосредната примена.

Во суштина, станува збор за детално нормативно регулирање на аспекти од библиотечното работење за кои државата (преку министерот за култура како надлежен за нивно донесување) манифестира интерес за воспоставување унифицирана „технологија“ на работење во библиотеките.

Опис на активностите

Предмет на овој Проект е вкупност на активности всредоточени на подготовка на подзаконските акти за кои Законот за библиотеки содржи правна основа за нивно донесување, и тоа:

- Правилник утврдување редок библиотечен материјал (член 2, став 2);
- Правилник за стандардите за одредување на видовите библиотеки, за нивната работа, за

сместувањето и чувањето на библиотечен материјал и библиотечната документација (член 8, став 4);

- Правилник за формата, содржината и начинот на водење евиденција на библиотечниот фонд (влезна евиденција, инвентарна книга, основен каталог на библиотечниот фонд) и библиотечната документација (член 21, став 5);

- Правилник за содржината и начинот на водење на регистарот на библиотечните копии и образецот на сертификатот што се издава за секоја копија на библиотечно добро (член 29, став 4).

Конкретно, ќе бидат преземени активностите:

- а) компаративно проследување на странските искуства, пристапи и практики во овој домен;
- б) подготовка на текст на правилниците согласно номотехничките правила;
- в) организирање дебата пред библиотечната јавност;
- г) утврдување конечна верзија на текстот на правилниците и доставување до Министерството за култура.

Проектниот тим ќе ги води посочените активности практикувајќи постојана комуникација и непосредна соработка со Министерството за култура.

Динамика на реализација

Периодот на реализација на Проектот ќе биде 3 месеци, со динамика:

март - проучување на релевантни (под)законски прописи (домашни и странски);

април - подготовка на текстот на правилниците;

мај - организирање дебата по правилниците, подготовка на конечна верзија на текстовите и предавање на правилниците на Министерството за култура.

Кадар

Проектните задачи ќе бидат реализирани од тим составен од експерти од областа на библиотечното работење и на заштитата на културното наследство (библиотечно), и тоа:

- Зорка Чекичевска, виш библиотекар и Претседател на Библиотекарското друштво на Македонија (НУУБ „Св. Климент Охридски“ Скопје, Збирка дробен печат);
- Миле Бошески, библиотекарски советник (НУ-

УБ „Св. Климент Охридски“ Скопје, Служба за матична дејност и развој на библиотекарството);

- Мими Ѓорѓоска-Илиевска, советник за библиотекарство, кинотечни и фонотечни добра (Министерство за култура, Управа за заштита на културното наследство);

- М-р Виолета Мартиноска, (НУУБ „Св. Климент Охридски“ Скопје, Археографска збирка);

- Ники Јовановиќ, виш библиотекар (НУУБ „Св. Климент Охридски“ Скопје, Збирка редок и специфичен библиотечен материјал);

- претставник од НУУБ „Св. Климент Охридски“ Битола.

Финансиски средства:

За реализација на Проектот потребни се финансиски средства (ден.) за :

- авторски хонорари на подготвувачите на текстовите на правилниците (брuto) = 94.000,00

- трошоци за седници на проектниот тим (патни, дневни, материјални) = 10.000,00

- организирање дебата по правилниците за стручни библиотечни работници, претставници од Министерството за култура и Проектниот тим или околу 35-40 лица (превоз, сместување со пансион, освежување) = 64.000,00

- административни и поштенски трошоци = 5.000,00

- хартија за печатење на материјали = 4.000,00

ВКУПНО: = 175.000,00

Очекувани ефекти:

Имајќи го во вид фактот дека актите што се предмет на овој Проект ќе бидат прифатливи за секој вид библиотека, ефектите од нивното донесување и примена ќе бидат насочени кон:

а) унифицирање на работењето на библиотеки-те во сегментите што се предмет на регулирање со правилниците (евидентирање или инвентарирање, утврдување критериуми за определување редок библиотечен материјал односно вкупното работење);

б) подигање на правната сила односно задолжителност на стандардите за видови библиотеки, нивното работење и опстојување (тоа досега не

беше регулирано со акт на извршната власт туку со, некој вид, препорака на институции и здруженија);

в) овозможување на поедноставно вклучување на библиотеки-те во автоматизирани системи (во случајот, пред се, на единствениот национален библиотечно-информациски систем, но, и некој/и идни единствени универзитетски библиотечни системи);

г) правно нормирање на режимот на копирање библиотечни добра;

д) воспоставување правни инструменти како основа за контрола (инспекција) на стручното работење на библиотеки-те;

ѓ) хармонизирање на нашата правна регулатива за работењето на библиотеки-те со европската;

е) подобрување вкупната успешност во работењето на библиотеки-те;

ж) збогатување на количината и квалитетот на библиотечните информации за корисниците што, пак, прави одраз и на процесот на демократизација на нашето општество.

Библиотекарско друштво на Македонија

Претседател,

Зорка Чекичевска

УДК 821.163.1.09 Наум Охридски, св.

СВЕТИ НАУМ ОХРИДСКИ – ОРИГИНАЛЕН СРЕДНОВЕКОВЕН ПОЕТ, ХИМНОГРАФ

М-р Виолета Мартиновска, филолог - медијевист,
 Национална установа Универзитетска библиотека
 „Св.Климент Охридски“, Скопје

Св. Наум Охридски е познат како исцелител и чудотворец, но не и како оригинален средновековен автор, поет, химнограф. Темата на оваа статија е токму неговото книжевно творештво. Откривањето на неговиот Канон посветен на апостолот Андреј, го вбројува во редот на знаменитите средновековни книжевни автори од кои еманира благородната светлина на торжествениот средновековен пиедестал.

Некои назирања на литературните афинитети на св. Наум Охридски сретнуваме уште во Прологот на „Поучителното евангелие“ од Презвитер Константин. Во него Презвитер Константин запишал една реченица: „В{1 pvnbnmfoozj Lpotuboujo1 pvc(0efo1 czw1 ob tf uwprjnj qsp\fokj- csbuf Obpvnf- qs(lmpojt5 uwfpnpv t1njsfok4“ во која се вели дека св. Наум го поттикнувал Презвитер Константин на книжевна дејност.

Канонот (грч. / *απωσ*, стсл. *lboxo1*) е полистрофична химнографска форма составена од девет химнографски песни по аналогија на деветте библиски песни. Овој термин буквално означува „ред, правило, линија“. Втората песна најчесто се испушта поради нејзината тажна содржина. Таа е застапена во великопосната богослужба. Секоја песна започнува со строфа наречена ирмос (низа, наниз). Канонот е најсложена и најобемна химнографска форма и кулминационо достигнување на византиската химнографија.

Деветте библиски песни врз кои почиваат деветте песни на канонот се:

1. Благодарствена песна којашто ја пееле Мојсеј и Израелевите синови во знак на благодарност за преминот преку Црвеното Море.
2. Мојсеевиот прекор пред неговата смрт кон Израелевите синови и претскажувањето на божјата казна поради нивната голема неблагодарност.
3. Радосната химна на пророцицата Ана, мајката на пророкот Самуил чиешто неплодство е утешено со раѓање на син.
4. Молитва на пророкот Авакум кој го претскажува раѓањето на бога.
5. Молитва на пророкот Исаија и неговата радост за доаѓањето на Спасителот.
6. Молитва на пророкот Јона во внатрешноста на китот.
7. Молитви полни со надеж и весели химни на трите момчиња коишто од печката излегуваат неповредени.
8. Благодарствена песна на Богородица по нејзиното благовестие.¹

Канонот е откриен во пергаментен минеј од XIII век, кој сега се чува во библиотеката на Зографскиот манастир под број 88. Оваа химнографска творба на св. Наум Охридски е поместена од л. 207 б до л.210 б, во службата за 30 ноември и содржи 32 тропари, поделени во осум песни.

Иницијалните букви од овие тропари формираат фразов акростих во кој се истакнува намената на канонот и се соопштува името на неговиот автор: „Првоаго Христова сла хвали нишчии Наум“.²

Фрагмент од оваа поетска творба е откриена и во познатиот Братков минеј од средината на XIII век.

Со химнографското творештво на Наум Охридски се поврзуваат уште две творби од жанрот на црковната поезија: *Канон за пренесувањето на моштите на Јоан Златоуст* и *Канон за архангел Михаил*.

Првиот канон е пронајден во минејот бр.22 од збирката на НБКМ, додека вториот е поместен во истиот Зографски минеј во којшто се наоѓа Наумовиот канон за апостолот Андреј (Зограф бр.88). Овие минеи според јазичните белези се поврзуваат со глаголската писмена традиција. Прво, тоа е направено поради тоа што апостолот Андреј бил особено почитуван кај сло-

¹ Лазар Мирковиќ, Православна литургија или наука о богослужењу православне источне цркве, први општи део, Београд, 1982, стр.223.

² Стефан Кожухаров, Песенното творчество на старобългарският книжовник Наум Охридски, Литературна историја, Софија, 1984, бр.12, стр.6.

венските просветители. Во Панонските житија (глава XVII) се кажува дека во црквата на св. Андреј во Рим била извршена литургија по осветувањето на словенските книги од страна на Адријан II.

Освен преписот пронајден од С. Кожухаров во науката е познат еден препис кој се чува во Братковиот минеј (НББ), а другиот препис се наоѓа во ракописен минеј од XV век (НБКМ, бр.163).

Првите два дела од Братковиот минеј потекнуваат од XIII век, а останатите два од втората четвртина на XIV век. Канонот на апостол Андреј се наоѓа во службата на светецот, која се води под 30 ноември. Текстот на сочуваниот дел од Службата опфаќа две стихирни на прв глас, две стихирни на четврти глас, седален на прв глас и веднаш потоа започнува Канонот на апостол Андреј.

Сочуваниот дел од Канонот од Братковиот минеј од XIII век (бр.647, НББ) гласи:
л. 219:

m c². toš. vq. l(. st(go.ap²la. anqdr' .str¹/zi. gl²a. a(

poj. nb²q2mq.

WjHrtboep wftfmj tf/ wr ufc' vqswli se...

Bndr' raŋi se igrai...

gla² d. skdobla.

Eoroj dj qptm' dqstvoue ...

WiHsando veseli se. vqspitvi hou pr';stqnou2 vrgstou ...

л.219 б:

s'gl² poj likou anglq,

W'ro4 sb0eq se iz mlada bgogla²..

lb² g² d. p'² a. poro/qA

Q srw'i sqi vs'hq.prqvozvanq te sqstar'e.sv'tqlo zm;ou

wsv'titi vele. 9mra;enou lqsti4 ejawpmf4/j lr tw'tou

ego nastaviti ,

S bcpuj wtf {frcbwuj ipuf/ŋ0;itelq prige na zeml4 wr{wb uf

ste. w lqsti zmqnx1. vedi kq teb'. vse kq sv'upv

obtubwj ,

W jef wlkp vse l2di lqsti2 wmra;enx ezq3lj/ wfeflj lr ufc'

sv'tou. sta apla anqdr'e. vele emou velqglaño te vs'mq

pov'dati ,

b

P ufc' rena bi[e dvo mti pr';ta` . vqsa isplqni[e se i ;r'va

tvoego cv'tq i [edq.cv'ta apla `vlq vse sv'te]a ,

p'² g. outvrq/ŋi.

B pl²a te hq²naou;i poslati vq lzxkx.i vse kq nemou privesti

v'ro2vqpi2]e. n²st(a ,

H psftuy tu(e b/(nemq dh(omq pali[i wled'vq[ou2 zm;ou.lqsti2

gr'hovqi//

*

mca toš stgo apla prqvozvannago andrea

na gi vqzva²str² glađ pozva²wy\f: -

* Третиот препис од Наумовиот канон се наоѓа во празничен минеј од збирката на Хлудов (Државен историски музеј, Москва), од првата половина на XIV век, под бр.166.

Четвртиот препис од Наумовиот канон се наоѓа во празничен минеј од XV век во НБКМ, бр.163 од л.87 б до л.91 б.

J Of qsu;evomq sv'tomq vqwbra/en1/egEskbokf ///
 F0f qsu;evem1 hmbtpnr xhmb\for/fheb qs<upf tmpwp ///
 JOf j{ ofqmx;ve vqzqskbw\pn: :<ow tf/fheb ewu²noe ... sla
 d(

d Syco:4 mpwjujw: xtubwmr apq. ;lvkx :mbwm'e[i ...
 л.88:

j jo'

izba(-----) obqbtufj ob\jnti ha Ca ...

na stvho vq w'klağlağ

Tqrw;nika petrova i hv(a :<fojlb ...

i in'

Wr Ofobksta bce.mti beznev'stnaa ...

л.88 а:

na urnx v kanw\q w'z stm: ob] glâ a p² a irm²

Uwpb qpc'ditelnaa desnica ...

Trn:^foo:4 nj e\:/qpny\mfokj Of ///

;uoxm prt;a hvq...

@elankfn j m4cpwk4 of:lm poop4///

SbvEi s3 blgEti isto;ni;e ...

IlkaHaKvañs ra/æt se slavite,

л. 88 б:

p'g erm²

(---)v'di zemnoe e²tvo nemo/enje:-

Qsjuf<f Of0;e2 nezvanq andrea ...

NsfOf4 tmpwftop4/ j{ hmrcjoy qs'lqsti :mpwjm1 ftj ///

Pvc; etvnxe zakonx andrea dořoslavne ...

X cmblr uf mfhlkj ofm1op ewo im'neemq ...

kava?- Qsrwp';nom: 9 pdb:-

t'i popr'm:es?-

~lp qsrwp{wboobhp wrtj :<fojlb ///

~lp wrtfofqpsp<obb ofw'sta tvorca ...

л.89 а:

q'd erm²

Pvtmy\bm r fprrk1 qsj\ftuwkf uj hj. i :cpb tf sb{:n'd'la

tvoa divike. slava sile tvoei gi-

S'ka naplqna vodi /ivotnje.vqs: wrtfmfoo:4 obqpm1 ftj

aple. andre2 raz:npn1/ofw'renkf f{jly uwpjnr :<fokfn1:-

T mylb\mf hmtvoi v1tf tusboy tue apè.i poEizah: tf l1 i:

ufl:~f/j w1qjah: ce hvali tvoe isplqni se zemla:-

Oph: uwpf4 bqm²e. krasnoe prr(kq bl/(ne pr'jzre.po zemli
te;enje st(oe.t'mq vqpja[e.tvoego :<fokb hj(ispl(ni se
zemla:-

P ufc' pr;taa dvo.prrkq pr'slavnaa v1{:qkj j sf<fob cy\ f
se bo `ko snq tvoi `ko str'lo5 aplw. :str'li zlov'rje:-
p' e erm²

Wr{tkbo nj hj stq pove'l'nbk uwpfhp/alp l ufc' he dhq moi
:us1o:f qpfu'te/ tx bo esi b(q moi. k teb' prib'gw^{1/2}c(r:
njsoy :-

W q vs: {fnm: j{jef hmbtvoi ste aplegrom1/:c:Oae spelee
nev'rjem1/qsjix9 wrtuplb alp nm1okb/j qspw']ae
v1tf lpodf :-

B ndre2 ste aplè.pr1wp(wbor ho'mq.tx bo vs'mq vqz:qjwr sf
se vq istin: is bg vs'zptelq crq mirnji:-

T mrk\bb\ f w1tj lpodj {fnmrkj/uwpf qspqpw'danje ste aplè.i
:cpb\ f tr tusbipnr-hsrnf^bhp uj hmb²vq v'r: l1 i:
wt²//

Л.89 б:

srcEwbra]ae :- M 2bovj2 pr'staa dvo bce. ro/EE
nnago is teb' sna. ra/EE se aplè. popali bezbo/je.
blgov'rjemq zeml2 naseav1:- q'èrm²-

Wr q:<jo' /it'isc'i. d'anmi moimi s1ojex^{1/2}

adq. J` ko Jwna w kuta vqpj3 ti. izq gl6bini zlq
moi^{1/2}, vqzvedi me ml(2 se sn(e b/(ji slovo :-

W rtf f{jly bqlè ste do[q.vqskrsilq esi izq ada
bgoglasnimq propv'danjem1/W rqkf qplbjuf
tf qsicmjOj cp tf ws'me vs'mq spehja :-

l pef Kt po mor: Ojufotlpn: :mbwm'et te aplè ste
:mpwjuj ipuf upcp4 f{jly npvesf alp sycy tmpwp
nr :tur uwpj: W q p;in' bezb/j` .pogrezq[ee stranx
loviviv aple `ko rxbx priv'de h.

i/e zre vqzvèli se hs i glav tvo3 w'n;a slavne :-

B ebnpw: j fwwyo: lmfuw: qpus'bila esi ;taa.ro
/[i bez m:Ob

sna ha ba ego/e mli nepr'stanno
w naveli;a2]i^{1/2} vsegEE- kogla² poq q mltva;-

N :Ortuw: ur{pjnfojubhpp choglive crkvx po²
nika ... K lwWr{m2biv[ago iz mla

da p:tujoopf Ojukf /// q'z efm? U'I: {mbupn: of qplmp
oj\ f e'ti avraamskxe isk:\fokj cyw\ f a

lp {mbup wr hsrojmj wr qf^j Of qmbnfooff- alp w: //

л.90 а:

;rqtoze sv'tle likovaah: qp4^f cmwo²q b(q wcq :-
M 2bovj2 hvo²2 svezanq i prote;e konce zemli i
do[iq patrqskago grja ap²le velikoglasno propov'
da[e Kt(a vqpjen wc(q na[i¹/²b((e) blv²nq esi : -
F go/e stopam1 qsjtubm1 ftj w1qkf tue ap²e i w
bli;ae egeatovo bezbo/je cra zlov'rnago po
;to bez:nof of {pwfj wrqkf xdq be blvñq esi : -
C f{:nokj dsq povel' svezati te ap²e re[e]a
w mx ;lvkx i vq temnic: wrwsr0f uf tbnr
Of xnsb<for uy Of wrqkbf xdq n[i¹/² blvñq :-
W pejnr ob t:ej^f twf{bor qp²e se h: spO²ñom:
x ewx I nepr'stanno vqpja[e ne poklon2 se
tvarji n5 h: dr: wt¹/² q* i Ksn?
W r xhoj qmbnfoofnr qs²etq her:wjnj j tf
sbgnj j wt¹ tvarq poetq p¹nq krasn:4 qp
juf ha vs' tvar1 j qs'vzno²tq ego vq v'kxi : -
I etanje mt1' vraga na s:ej^j xcmb<j ca
propov'dae ste I v1qkf wt¹a ga poite i pr'vzi : -
; up cf{:nof sf<f nt12 vqs:f \fubfj tf j of
w'roul [i bgu tvorc: wt¹/² em: b{r wrqk4 wt¹a ga : -
J n'e drqznovljenje w he spē. pr'm:esf bq²e egea
ta mtel' zloverje wbli;i i p¹ti nepr'sta
nno vele[e vs²ga poite : -I zbavlenji bx
hwmq tobo6 ewce wb't[anja pr'd[e kq n`go ;tāa
snq bo tvoi `ko str¹lami :tus¹i zlov'rje
aplā /e naplqnx blgov'rje hs em: wrqkfn1
wt¹a ga poite i pr'vqzno² - p¹H K sn²/

л.90 б:

-lp truwpj no' veli;je silnji i st(o ime ego i mlt²q ego
vq rwji rwina bo5]i;se ego : -
O b lsu² ste prigvozi te zlov'rnji egeat1 u1 ur Of {bebwmfor
cywr c'si zle pogr:Obw tf j{rer\²f uy Of ob lst¹
wjtf w'rnje napravl'e kq g: : -
Uy oo¹ ste vqpja[e k1 ojn1 of :cp4 tf b{r lsta n:
qplmbo²2 se em: j w1k4/tqši me tnji krte i da/q mi
kr'postq :<jufmfw: upcp7 cp wsbhb qpc¹/²pu i tobo5
wbr¹tohomq v'rnj p:ur njsokj : -
PV pob²ese :<jufmfw¹ sqmr¹i vqs¹'e[i se na nbā
vqdarae se sq agglx sq nimi/e mli se nepr'stanno
w vs¹/²a² -

Tuaa i pr;tåa dvce `ko s:~j j{cbwmfokf wt'mq ne pr'stai
za nx ml(e)ji ga(spt²i nx w vs'koe napasti da te prm²o
veli;aem1 : -

sv'

isk:\for ob npsj qs'/Ee st²ti gn(e ...

vÕ

U5 qss&i vqsi dvo pr'v1{w'sti[e ...

ena ga sq nbsq pš& glâ a popr'hvalni mnici

Wr{m4cmfokf iwo pr1wkj wr b'plèh1 b'ndrea vqsprjemq ...

л.91:

Nsf0bnj tmpwftojnj j{ hmrcjoj ofw'nja izvleklq esi ...

Wr isbn²d[evnx&dhovno vqs'al1 ftj ///

Wr{jwbfu'te hs, w mora /itenskago ste aple ...

sl& glâ d.

Wrtfm'nn:4 qspmfufwr alp xsmr ivq a'plè ...

i nn' im:\f uf cce :qpwbokf

ob tuw'wr x& apl? tmb&glâ a

Qsrwp{wbooyj :<fojl1 j qpesb0bufm1 tus²temq tvoim1///

л. 91 б:

i nn' b

sbevî se bce dvo `ko rodî cra nbhago ...

Споредбата на Канонот во Братковиот минеј со Зографскиот минеј од XIII век (Зогр. 88) покажува дека има совпаѓање во однос на почетните букви кои образуваат акростих. Пример:

Зогр.88	НББ 647
Q srw(Q srw(j
S bcpuy	S bcpuj
W jef	W jef
P ufcf	P ufc(
B qmb	B qmb
H psf uy	H psftuy /

Другиот ракописен минеј во кој се содржи Наумовиот Канон за апостолот Андреј е значително понов.³

Интересно е прашањето околу тоа зошто св. Наум се определил токму за апостолот Андреј. Секако дека тој бил свесен за вршењето на просветителско-мисионерската дејност којашто била слична со дејноста на Христовите апостоли. Всушност, и во службата за него св. Наум е наречен „рамноапостолен“.

Освен богослужбата во храмот на апостол Андреј во Рим, се совпаѓа и тргнувањето на словенските мисионери од бреговите на Азовското Море кадешто проповедал овој апостол. Преданието вели дека тој проповедал и во Херсон, Ерменија, Грузија, Тракија и други места.

³ Б. Цонев, Опис на рџякописите и старопечатните книги в София, т.1, София, 1910, стр.111.

Г. Попов смета дека создавањето на Наумовиот канон не мора да биде поврзано со конкретен настан или повод, туку дека тој е резултат на литературно-преведувачката дејност на Кирило-Методијевите ученици и прецизира дека овој канон е создаден во 886 година.⁴

Покрај службите за големите христијански празници под 30 ноември е поместена службата за апостол Андреј и тоа од л.87 б до л.91 б. Службата започнува со три стихири на „Господи возвах“ на IV глас и „Слава“ исто на IV глас. Следува „Слава“ на стиховните стихири на глас III, а потоа е укажано дека на утрената се пеат два канона, по што е поместен канонот за апостол Андреј (од л. 88 до л. 90 б).

Споредбата меѓу двата познати преписи - Зографскиот препис и преписот 163 од НБКМ покажува дека на неколку места текстот на акростихот е нарушен. Пример: во првиот тропар од шестата песна почетниот збор „ада“ во НБКМ- го нема. Тропарот започнува со wɾtuf. Нарушувањата на акростихот започнуваат во вториот, третиот и богородичниот тропар на седмата песна. Нарушувања во акростихот бележиме и во последната, деветта песна на канонот. Во Зографскиот препис бр.88 стои испишано името на авторот Obɾvɿ/ Во преписот на НБКМ бр.163 се наоѓа само иницијаната буква PV/

Споредените преписи изгледаат вака:

Зопр. бр.88	НБКМ бр.163
S ufc(S(lb
T my\b\b\ɿ	T my\b\b\ɿ
U wɾ2	Oph:
P ufc(P ufc(
W r	W r
B ores(4	B oesf4
T my\b\b\ɿ	T my\b\b\b\ɿ
M 4cɾwɿk4	M 4cɾwɿk4
B eb	Wrtf
l pef	l pef
W r	W r
B ebɿɿɿɿ	B ebɿɿɿɿ:
M 4cɾwɿk4	M 4cɾwɿk4
J e(Oɿ	FhpOɿ
O fɿɿɿɿesjɿ	Cf{:nɿkɿ
J eyj	Wpejɿɿ
l fubɿk2	l fubɿkɿ
; up	; up
J n(2	J n(f
J {cbwɿfɿjɿ	J {cbwɿfɿkɿ
O b	O b
B {r	Uy
Pv qɿɿɿɿj tf	Pv qɿɿɿj tf
N buj	Tuaa .

Особено е индикативен епитетот „ni[;ii“. За негово правилно толкување неопходна е филолошко-егзегетска анализа и религиозно-симболична семантика. Во психолошка и христи-

⁴ Георги Попов, Следи от разпространението на Наумовия канон за св. апостол Андрей, Старобългарска литература, бр. 28-29, София, 1994, стр. 10-22.

јанска смисла духовната нишчета означува длабока скромност, смиреноеумие, потиснатост, понизност. Смирението е услов за духовна рамнотежа меѓу духот и телото.⁵ Без него е невозможно поседување на даровите на Св. Дух. Смиреноеумето е поврзано со метанојјата т. е. преумувањето на човековата личност, покајание. А св. Наум бил токму таков: смирен во умот и страстите. Во едно од блаженствата се вели: „σμβολοῖ οἱ ἄγιοι εἰς ὁμοίαν“ (Мт. 5, 3). Синоним на οἱ ἄγιοι е πνευματικοί/ Апстрактната именка οἱ ἄγιοι означува „сиромаштија, бедност“. Конечната цел на православната докматашка порака е : замената на гревовниот Адам со новозаветниот и безгрешен Христос.

Елена Сирцова токму на овој проблем му посветува одделна студија под наслов „Канон апостоу Андреј Охридскогo“.⁶ Таа го потенцира контрастот меѓу почетокот и крајот на канонот: „συνεπισημασθησθε τὸν ἄνθρωπον“. Потенцирана е релацијата меѓу скромниот Наум и првите Христови апостоли. Опозитните нешта ја сочинуваат дијалектиката во светот: богат-сиромашен, прв-последен, светол-темен. Реконструирајќи ја фразата на акростихот, епитетот οἱ ἄγιοι е расчитан како синоним на „грешен“. Божествената οἱ ἄγιοι е всушност, оскудноста на божествено спокојство.⁷

Во препишувањето на ракописот учествувале тројца пишувачи и писарските грешки се неизбежни. Тропарите на канонот од I до IX песна се од еден автор, а кондакот, икосот и стихирите (III -V) зад IX песна се превод од грчки.

Словенските химнографи често употребувале алитерациски и оноματοпејски споеви.

Од поетско стилски аспект канонот за ап. Андреј ги следи нормите на класично-византиските химнографи со стандардните средства на поетско изразување(епитети, метафори, метоними, споредби, антитези), усвоените звуко-подражавачки средства (алитерации, оноματοпеи). Инди-видуалниот стил на авторот св. Наум е изразен преку составот на фабулата, начинот на комбинирањето на изразните средства преку поврзување со библиски цитати. И покрај присуството на ограниченост со норми, канони и модели, сепак се издвојуваат и индивидуални стилови на авторите.

По откривањето на св. Наум Охридски како талентиран поет- химнограф логично е да се постави прашањето : дали ова е единственото дело на св. Наум? Најверојатно дека не е, но до откривањето на неговите сигурно засведочени дела, остануваат само хипотезите.

Според една од нив, св. Наум би можел да биде автор на *Канонот за пренесување на моштите на Јован Златоуст* (27 јануари). Канонот се наоѓа во Празничен (Скопски) минеј од XIII век под бр.522 (НБКМ). Тој го содржи акростихот: [ΜΒΥΡΡΥΤΥΒΗΡ ΞΣ-ΟΨΤ"ΟΥ" ΝΡ|;ϯϯ ϞΡ'(Го воспевам пренесувањето на Златоустовите мошти)/ Освен канонот за пренесување на моштите на Јован Златоуст, С. Кожухаров претпоставува дека св. Наум е автор и на *Канон за архангел Михаил*. Преписот од овој канон се наоѓа во истиот минеј во кој е засведочениот Наумов канон. Преписот е мошне архаичен и се поврзува со глаголската писмена традиција.

Освен овие, во науката постојат и други хипотези околу авторството на св. Наум. Чешкиот славист Милош Вајнггард смета дека под псевдонимот „;fsopsj{fd lsbclsl“ на апологијата „P qjtrnfo(ir“ се крие св. Наум Охридски. Гркофилската партија во источна Бугарија протежирала нова азбука според примерот на грчкото иницијално писмо (подоцнежната кирилица). Таа можела да биде напишана само од припадник на Охридскиот книжевен центар, а тоа би можеле да бидат светите Климент и Наум.⁸ Кон оваа хипотеза се приклучуваат и славистите: Р. Нахтигал, Ф. Гривец, Д. Глумац. Спротивно на оваа хипотеза се славистите кои сметаат дека под псевдонимот *Црноризец Храбар* можат да се откријат: Кирил Философ, Климент Охридски, Јоан Егзарх, бугарскиот цар Симеон и други познати личности.

Од досега изложеното може да се заклучи дека св. Наум е солиден црковен поет-химнограф кој активно учествувал не само во преводите, туку и самиот составувал оригинални книжевни дела. Обврска на науката е да открива и соопштува за преостанатите Наумови дела кои несомнено постојат.

⁵ Петар Хр. Илиевски, цит.дело, стр. 305.

⁶ Хиљада и осемдесет години от смъртта на св. Наум Охридски, БАН, София, 1993, стр. 58-68.

⁷ Исто, стр. 60.

⁸ Б. Конески, Охридската книжевна школа. Во: Книга за Климент Охридски, Скопје, Кочо Рацин, 1966, стр. 69-87.

SUMMARIES

UDC 02(497.11)“199”

**THE SOCIAL RESPONSIBILITY
OF LIBRARIES:
LIBRARIANSHIP IN SERBIA
IN TRANSITION**

Doc. D-r Gordana Stokic
University of Belgrade, Faculty of philology
Serbia and Montenegro

The social development and ways/methods of institutional structure of environment have their impact upon libraries, their status and organization.

The social responsibility of libraries in Serbia is to coordinate their structure and services with the needs of society, which is in the period of economic and cultural transformation and which still, not quite evidently, recognizes the library as guarantee of its own development.

Key Words: Librarianship, Serbia

UDC 005.21:02

**STRATEGIC MANAGEMENT
IN LIBRARIES**

Doc. D-r Gordana Stokic
University of Belgrade, Faculty of philology
Serbia and Montenegro

On international plan, librarianship as profession successfully applies strategic management. Nevertheless, the strategic management in libraries is perceived more as a way of thinking than as a tool for successful realization of libraries' aims. In that way, its possible influence on the social position improvement of these institutions is substantially restricted.

Key Words: Strategic management, Librarianship

УПАТСТВО ЗА АВТОРИТЕ

Во списанието „Библиотекарство“ се објавуваат оригинални статии, прикази, соопштенија, истражувања, портрети, анализи, прикази, рецензии, документи, хроники, преводи и сл., распоредени во рубрики.

Може да бидат објавени и други видови материјали кои, содржински, ја немаат припадноста кон него, но се од интерес на граѓаните.

Ракописите се предаваат на Редакцијата на хартија формат А4, со двоен проред на дискета. Статиите и прилозите треба да ги содржат следниве податоци:

- наслов (и поднаслов),
- име и презиме на авторот/авторите,
- академски степен/стручно звање,
- институција каде е вработен авторот/авторите,
- фотографија на авторот,
- (за оригиналните статии): апстракт на македонски и на еден светски јазик (англиски, француски, германски, руски), УДК индекс, клучни зборови и податоци за користена литература.

Редакцијата го задржува правото да врши интервенции и скратување на текстот без негово видоизменување. Таквото право ја подразбира и можноста некој текст да не биде прифатен за печатење.

Ракописите не се враќаат.

Од Редакцијата

Издавањето на Списанието е со финансиска поддршка на Министерството за култура на Република Македонија.